

Nurəddin ƏDİLOĞLU

Yaralı qu quşları

*(hekayələr, povest, dram, tərcümə, müəllifin əsərləri
haqqında məqalə və məktublardan nümunələr)*

Bakı - 2018

60 illik yubileyim münasibətilə işıq üzü görən bu kitabı valideyinlərimin və həyatdan vaxtsız köçmüş ömür-gün yoldaşımın əziz xatirəsinə ithaf edirəm.

Ön sözün müəllifi:

Filologiya elmləri doktoru, Vaqif Yusifli

Redaktor:

Gülmürə Ramazanqızı

Korrektor:

Xumar Hüseynova

Nurəddin Ədiloğlunun yaradıcılığı ədəbi tənqidin nəzərindən uzaq düşməyib. Nizaməddin Şəmsizadə, Rahid Ulusel, İsmayıl Vəliyev, Vaqif Yusifli kimi tənqidçi-ədəbiyyatşünaslar onun hekayə və povestləri haqqında maraqlı mülahizələr söyləyiblər. 60 illiyi ərəfəsində o, «Yaralı qu quşları» nəsr kitabı ilə oxucuların görüşünə gəlir. Kitaba son illərdə yazdığı hekayələrlə yanaşı “Adəm və Həvva” povesti, “Şəhidlər anası” dramı da daxil edilib. Yeni hekayələrində təsvir olunan zaman və məkan məsələsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Müəllifin hekayələri təsvirlərin dəqiqliyi və dəqiq olduğu qədər də emosionallığı ilə diqqəti cəlb edir. Bu hekayələrdə hüzn də var, kədər də, baş tutmayan arzılardan doğan nigarançılıq da. Ancaq hamısında nikbinlik çalarları, işığa meyl duyulur. Kitabda toplanan əsərlər oxucuların, ədəbi ictimaiyyətin diqqətini cəlb edəcək.

ISBN 978-9952-461-47-3

© Nurəddin Ədiloğlu. 2018

© “OL” NPKT. 2018

ÖN SÖZ

NURƏDDİN ƏDİLOĞLUNUN «YARALI QU QUŞLARI»

Nurəddin Ədiloğlunun «Yaralı qu quşları» adlı yeni kitabının əlyazması ilə tanış olmamışdan öncə, onun 60 illik ömrünün mənə məlum bəzi səhifələrindən söz açmaq istəyirəm.

Doxsanıncı illərin əvvəlləriydi, Nurəddin Masallı rayonunda nəşr olunan qəzetin redaktoru idi və bu qəzet o zaman nəinki Cənub bölgəsində, hətta respublika mətbuatında seçilən qəzətlərdən biri idi. O qəzetdə bir azad ruh, söz azadlığı hökm sürürdü və Nurəddin müstəqillik dövrünün bir cəsarətli yazarı kimi tanınırdı. 2004-cü ilə qədər Nurəddin Ədiloğlu Masallıda bir çox vəzifələrdə çalışdı, rayonun ictimai həyatına qaynayıb-qarışdı, sonra Bakıya köçdü, yenə iş yerləri qəzetlər, jurnallar oldu: «Millət», «Avrasiya», «Hürriyyət», «Qarabağa aparan yol», «Mars»...

Amma Nurəddini mən bir istedadlı nasir kimi də tanıyıram və onun bu müddət ərzindən iyirmiyə yaxın nəsr və publisistika kitabları işıq üzü görüb. Onun nəsr ilə publisistikası arasında sıx bir bağlılıq var və mən elə bilirəm, Nurəddinin hekayə və povestlərinə publisis-

tikanın təsiri hiss edilsə də, bu onun özünəməxsus üslubu kimi nəzərə çarpır. Onun sırf publisistik janrda yazdığı «Ruhani dünyası», «Əsrin sönməz şamları», «Sarəng zirvəsi», «Seyid Sadıq», «Bizim ağamız», «Sonuncu monoloq», «Masallı Mamed», «Cənub şikəstəsi» publisistik əsərlərində bədii nəsr ünsürləri olduğu kimi, nəsr əsərlərində də publisistik şərhlər az deyil və deyərdim ki, bunlar qətiyyənlə bir-birinə mane olmur, çünki müəllifin yazı tərziləri belədir.

Nurəddin Ədiləliqılı ədəbiyyata kiçik hekayələrlə gəlsə də, onu bir yazıçılı kimi tanıdan «Azərnur» povest-priçası oldu. «Dədə Qorqud» dastanlarının təsiri hiss olunan bu əsərdə Nurəddin qədim Muğanın mifoloji dünyasına «səyahət» edir, igidliyi, müdrikliyi, torpaq, Vətən sevgisini canlandırır. Sonralar Nurəddin müasir həyatın, gerçəkliyin müxtəlif problemlərinə, hadisə və olaylarına üz tutdu, xüsusilə, Qarabağ mövzusu onun bir çox nəsr əsərlərinin əsas mövzusuна çevrildi.

Müharibədən yazmaq ilk növbədə müharibə dövrünün psixologiyasına dərindən bələd olmağı tələb edir. Adı bir əsgərin də, yüksək rütbəli bir hərbiçinin də, müharibədə iştirak etməsə də, müharibəni içində yaşadan insanların da duyğu və düşüncələrini bədii sözdə reallaşdırmaq yazıçıdan dərindən müşahidə tələb edir. Nurəddin Ədiləliqlunun «Qara sarmaşıq» romanını oxuyandan sonra hiss etdim ki, müharibə hələ də davam edir. Romanda əsl müharibə əhval-ruhiyyəsi gördüm...

Janrını «kino-roman» kimi müəyyənləşdirdiyi bu

əsərdə müəllif Nasir adlı bir döyüşçünün taleyini izləyir. Biz onu gah döyüş meydanında, gah Bakıda-hərbi qospitalda, gah da müxtəlif adamların əhatəsində görürük. Özümüzü doxsanıncı illərin o qovğalı, kaos içində çabalayan bir ölkədə hiss edirik. Təsvir edilən mənzərələr bizə tanışdır. Həmin o ekstremal şəraiti çoxumuz yaşadığımız. Bir tərəfdən müharibə gedir, igidlərimizin qanı tökülür, o biri tərəfdən daxili çəşqınlıq və kaos hökm sürür. Bir tərəfdən, sosial-mənəvi birlikdən, qüvvələri səfərbər etməkdən danışılır, o biri tərəfdən qırx partiya, altı yüzə yaxın qəzet milli-mənəvi birliyi parçalamaqla məşğuldur. Bir tərəfdən xalq əziyyət içində çabalayır, qaçqınlıq, köçkünlük və bunların yaratdığı sosial bəlalarla üzləşirik, o biri tərəfdən vəzifə və kreslo uğrunda ölüm-dirim mübarizələri gedir. Bax, doxsanıncı illərin əvvəllərinin siyasi-ictimai mənzərəsi, mənəvi-əxlaqi görünüşü belə idi. Biz o günləri yaşadığımız. Nurəddin Ədiloğlunun «Qara sarmaşığı» romanında da həmin illərin heç bir zaman unudulmayan mənzərələri ilə qarşılaşmışız.

Nurəddin Ədiloğlunun yaradıcılığı ədəbi tənqiddən nəzərindən uzaq düşməyib. Nizaməddin Şəmsizadə, Rahid Ulusel, İsmayıl Vəliyev, Vaqif Yusifli kimi tənqidçi-ədəbiyyatşünaslar onun hekayə və povestləri haqqında maraqlı mülahizələr söyləyiblər. Məsələn, professor Nizaməddin Şəmsizadə yazır ki: «Nurəddini bir yazıçı kimi fərqləndirən onun yüksək müşahidə qabiliyyətinə malik olmasıdır. Onun əsərləri fərdi müşahidələrin psixoloji bir silsiləsidir...

Nurəddin ətraf mühitə də, ictimai proseslərə də diqqətli və həssasdır. O, insanın çox adi əlamətlərinin

dən onun daxili aləminə enməyi bacarır». Tamamilə doğru...

Nurəddin Ədiloğlu 60 illiyi ərəfəsində «Yaralı qu quşları» nəsr kitabı ilə oxucuların görüşünə gəlir və elə bilirəm, bu kitabda toplanan yazıları oxucuların, ədəbi ictimaiyyətin diqqətini cəlb edəcək. Mən bu fikri inamla söyləyirəm, çünki Nurəddinin bu kitabda toplanan nəsr əsərləri onun artıq yetkin bir yazıçı kimi formalaşdığını sübut edir.

Çağdaş yazıçı üçün mövzu seçmək deyərdim ki, heç bir problem doğurmur, çətinlik yaratmır, çünki, yaşadığımız bu həyat, gerçəklik hər hansı bir yazıçıya bir-birindən maraqlı və zəngin mövzular bəxş edir. Zəmanəmiz mürəkkəb və ziddiyyətlidir, həyatda bol-bol sevinclər olduğu kimi, çox-çox kədərli, qüssəli, təzadlı hadisələr də çevrəmizdə cərəyan edir. Yazıçı lap keçmişə də, nağıl və mifoloji dünyaya da müraciət edə bilər, bu günün həqiqətlərindən də söz açə bilər, təkə onun əsəri müasirliklə aşılansın.

Nurəddin Ədiloğlu «Nuhun günahı» hekayə-pritçası ilə «Azərnur»da olduğu kimi yenə mifoloji dünyaya üz tutur. «Nuh peyğəmbər ömrünün doqquz yüz qırx doqquzuncu baharına yenicə qədəm qoymuşdu...Bir gün Allahdan ona vəhy gəldi: «Ya Nuh, ömrünün uzunluğu və əcəlin mənim müəyyən etdiyim vaxtdır. Öz zürriyyətindən dünyaya gələn imanlı övladlarınla halallaşmaq üçün sənə bir il möhlət verirəm. Öyrənmək istədiyin sirri-Xudadan bu zaman agah olacaqsan». Nuh peyğəmbər bu niyyətlə eldən-elə, obadan-obaya gəzib dolaşır. Onun

övladlarından olan törəmələrinin bəzisi onu görüb sevinir, bəziləri isə sayğısızlıq göstərirlər. Amma Nuh peyğəmbər yolunu azmışlara Allahın var olduğunu xatırladır. Əlbəttə, məlum rəvayəti N.Ədiloğlu müasirləşdirmək fikrinə düşmür, sadəcə, dünyada insanlığın mənəvi meyarlara, halallığa üz çevirdiyinin faciələrə gətirib çıxaracağına işarə edir.

Nurəddinin yeni hekayələrində təsvir olunan zaman və məkan məsələsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bir-iki hekayə istisna edilərsə, Nurəddin yeni dövrün, artıq vaxtilə lənət oxuduğumuz, indi isə artıq öyrəşməyə başladığımız, qanun-qaydalarını, mənəvi-əxlaqi kodekslərini qəbul etdiyimiz kapitalizmin - keçid dövründən üzü bəri zamanın hadisələrini qələmə alır. Məkan isə tez-tez dəyişir-Azərbaycan və ondan çox-uzaqlarda olan ölkələr, şəhərlər. Bəs insanlar necə? Nurəddin tanıdığı, müşahidə etdiyi müasirlərini, öz doğulduğu kəndin sakinlərindən tutmuş geniş ziyalı mühitinə qədər bir çox obrazlar onun təsvirində canlandırılır. Həm də bu obrazlar hadisələrin, onların həyatında mühüm rol oynayan olayların içindən keçirlər. Bu baxımdan Nurəddinin kino-povest kimi qələmə aldığı «Adəm və Həvva» əsəri onun maraq doğuran nəsr əsəridir. O, Adəm, Həvva, Musa, Mələk, Məhəmməd və s.məlum adlarla yaşayan qəhrəmanlarını son illərin hadisələr burulğanından keçirir. Adəm-düzlüyün, halallığın, kişiliyin, əsl məhəbbətin rəmzi olan bir obrazdır. Sevgisinə sadıqdır, qadın gözəlliyinə biganə deyil, lakin bu gözəlliyin əks qütbünə-əxlaqsızlığa uymur, öz kişi qürurunu, mən-

liyini itirmir. Adəm yurdu-yuvası dağılmış, ermənilərin işğalına məruz qalmış Cənnətməkan kəndindəndir. İşğaldan sonra o da, yurddaşları kimi həyatın ağır yükü altında əzab çəkir, amma sınırmır, əyilmir, öz ağı, iradəsi ilə nümunəvi bir insana çevrilir. Povestin sonunda ümid «akkordları» səslənir. «Narın-narın yağan yağışın səsində Aşıq Sultanın ruhunun pıçıltısını eşitdi. «Sən nə savab iş görmüsən ki, yerin o dünyada Cənnət olsun, Adəm? Ən böyük savab bu dünyadakı Cənnətməkanımızı düşmən işğalından azad etməkdə».

Nurəddinin hekayələri təsvirlərin dəqiqliyi və dəqiq olduğu qədər də emosionallığı ilə diqqəti cəlb edir. Onun hekayələrində hüzn də var, kədər də, baş tutmayan arzulardan doğan nigarançılıq da. Ancaq hamısında nikbinlik çalarları, işığa meyl duyulur. «Dəniz gözəli»nin qəhrəmanı qoca rəssam insan gözəlliyinin vurğunudur. Günəş, Dəniz, Gözəl Qız bu qoca rəssamın sənət idealına çevrilir. «Ruhumun həmdəmi»ndə isə «İnsan insanı sözlə, qəlbindəki sevgi duyğuları ilə sağalda bilər» fikri hekayədə başlıca leytmotivə çevrilir. Nurəddin bu günün «internet qəzaları»na bigənə qalmır. Əsl sevginin deyil, təsadüfi «eşq-məhəbbət» oyunlarının qurbanı olan insanların faciələrini canlandırır, bu günün mənəvi-əxlaqi kataklizmlərini bir yazıçı görümlü ilə təsvir edir.

Bu yazının əvvəlində mən Nurəddin Ədiloğlunun Qarabağ müharibəsindən söz açan «Qara sarmaşığı» romanını xatırlatmışdım. Nurəddin «Şəhidlər anası» pyesində yenə o mövzuya qayıdır (Yeri gəlmişkən

qeyd edim ki, bu pyes Akademik Teatrın səhnəsində də oynanıb, əlbəttə, professional aktyorlar çıxış etməsə də, pyes maraqla qarşılanıb). «Şəhidlər anası» göstərir ki, Nurəddin Ədiloğlu bir dramaturq kimi yetişir. Çünki həmin pyesdə dram əsərlərinə xas olan konflikt, obrazların gərgin, mürəkkəb münasibətləri, xüsusilə, erməniliyin ifşası öz əksini tapır.

Nurəddin Ədiloğlu... 60 yaş... İllər nə tez gəlib keçdi. Bir yazıçı-publisist ömrü... Hər halda, mənalı bir ömürdü. Sözlə dolu bir ömür. Amma ən yaxşı əsərləri bundan sonra yazılacaq.

*Vaqif Yusifli,
filologiya elmləri doktoru, AMEA Ədəbiyyat
İnstitutunun tənqid şöbəsinin müdiri,
Əməkdar mədəniyyət işçisi*

BƏYAZ GECƏLƏR

Atamın xatirəsinə

Söz vaxtına çəkər, deyiblər. Düz qırx il bundan əvvəl mən Leninqrad vilayətinin Lomonosov şəhərində Hərbi Hava Qüvvələri alayında xidmət edirdim. Ömrümdə ilk dəfə günəşin gecələr də “işlədiyinə” – elə bil hardasa batmadığının canlı şahidi olurdum. Mənə elə gəlirdi ki, yayın o bəyaz gecələri bütün şəhər – adamlar, ağaclar, quşlar səssizcə oyaq qalırlar. Süd kimi o ağappaq gecələrin birində Leninqradın küçələrində atamla çiyin-çiyinə addımlayacağımı isə heç ağlıma gətirməzdim. Şəhərdən on beş-iyirmi dəqiqəlik məsafədə yerləşən Lebyajiyə qəsəbəsində atam qoca bir rus qarısının evində bircə həftəliyə otaq kirayələmişdi. Ev bizim hərbi hissənin lap yaxınlığında idi. Gətirdiyi cənub sovqatından alayımızın komandirinə pay-puş verən atamla birlikdə həmin evdə qalmaq üçün hərbi komendatura tərəfindən mənə üç günlük icazə vərəqəsi verilmişdi.

Bir dəfə axşam yeməyindən sonra ev sahibəsi titrək əlləri ilə qədim dolabdan götürdüyü içi zinət əşyaları ilə dolu mis qazana oxşayan iri bir qabı atamın qarşısına qoydu:

– Görürəm ki, imkanlı adama oxşayırsınız. Dünyanın o başından durub əsgər oğlunuza baş çəkməyə gəlmisiniz! Mən artıq çox qocalmışam. Heç kilsəyə getməyə də ayaqlarımda taqət qalmayıb. Bu qiymətli daş-qaşların daha mənim kimi kimsəsiz və tənha bir qarı üçün dəyəri yoxdu. Bəyəndiyinizi sizə dəyər-dəyməzinə sata bilərəm. Onların arasından gələcək gəlininiz üçün gözəl hədiyyələr seçib götürə bilərsiniz, – deyə o məni atama göstərib gülümsündü.

Atam o mis qaba baxıb bir xeyli fikrə getdi. Mən isə qızıl-gümüş, yaqut, firuzə, rəngli sədəflər və başqa qiymətli daşlardan olan bəzək əşyalarına baxıb udqunurdum. Boğazım yaman sulanmışdı. Şam yeməyi hələ mədəmdən aşağı getməmiş mis qaba baxa-baxa evimizin ağbirçəyini - nənəmi xatırlayırdım. Mənim Bağdagül nənəmin eynən o mis qab boyda qazanda bışirdiyi balıq buğlamasını, quş-plovu, Muğan bozbaşını, mərci qəlyəsini və başqa dadlı-ləzzətli xörəklərini gözümlün önündə tutmuşdular elə bil...

Ortaya çökmüş sükutu atamın səsi pozdu:

– Axı deyirlər, ruslar bu cür qiymətli daş-qaşların aludəsi olurlar. Bəs siz bunları necə yığıbsınız? Görürəm, gün-güzəranınız, eviniz də heç varlı-karlı adamlarınkına oxşamır...

Qarı çəliyinə söykənib ağır-ağır ayağa qalxdı. Əvvəl mən onu Qorkinin “Ana”sına oxşatdım, sonra “Kölgələr günorta yox olur”dakı qara donlu Serafima – öz doğma balasına zülm edən Ustin Akimoviçin arvadı canlandı gözlərim qarşısında. Qarının kövrək səsi də elə keçmişdən gəldi:

– Leninqrada şəhərini faşistlər blokadaya alanda mən çörək dükənində çalışırdım. Aclıq və şaxtanın divan tutduğu qocaların çoxu çörək payını almağa gələ bilmirdilər. Hər gün susuz, çörəksiz, yanacaqsız qalan şəhərdə yüzlərcə, minlərcə insan tələf olurdu. Yaşamaq istəyənlərsə bir “buxanka” çörəyə ən qiymətli əşyalarını belə verirdilər. Mən gənc idim. Qorxa-qorxa, həyatım bahasına risk edib, normadan artıq çörək istəyən adamlarla alver edirdim...

Atam qarını dinlədikcə, təəssüf hissiylə dərinə köks ötürə-ötürə gözlərini onun qırıqdanmış üzünə dikmişdi. Birdən qeyri –ixtiyari sağ əlini uzadıb zinət əşyaları ilə dolu qabı kənara itələdi. Qarı sözünə davam edib dedi:

- İllər ötüb-keçdi. Ancaq bu qiymətli əşyaları aldığım zaman keçirdiyim qorxu-həyəcan hissi məni tərk etmədi. Onları ortaya çıxarmaq qorxusundan özümə bu dünyada indi də yer tapa bilmirəm...

Mən də fikrə dalıb, 1941-ci ildə düşmənlə gülləsi altında Leninqrada şəhərində böyük Nizaminin 800 illiyinə həsr edilmiş yubiley gecəsinə aid sənədli kino-kadrları gözlərimin önündə canlandırmışdım. Bəşəriyyətin yaxşı tanıdığı dahi şairin mənim həmvətənim olduğuna görə öyünürdüm...

– Yox, yox!.. Mən bu əşyalara havayı olsa belə əl vura bilmərəm! – deyərək atam fikrini qəti söylədi, – bunların arxasınca görün nə qədər gözü qalan insan var... Allah bilir, onların ruhları necə nigarandı. O zaman bir tikə çörək güllədən də qiymətli idi. Bəlkə də aclıqdan ölmək düşmənlə gülləsindən ölməkdən daha dəhşətli, daha faciəvi olub! Siz bu əşyaları yalnız müharibənin,

Leninqrad blokadasının dəhşətlərini əks etdirən tarix muzeylərinə verə bilərsiniz...

Gənc yaşlarında sərvət düşkünə olduğuna peşman olan qarı atamın zinət əşyalarına qınaq dolu baxışlarını görəb, təşvişə düşdü:

– Haqlısınız. Nə qədər günah iş tutduğumu başa düşürəm. Əgər Allah mənə ikinci dəfə ömür versəydi, mən onu başqa cür yaşayardım. Belə vicdan əzabı çəkib tez-tez xəstələnməzdim. Bu əşyaları mənə verən adamların üzlərini hər gecə yuxumda görürəm. Onlar mənə halıma acıyıb-gülürlər...

Sonra o üzünü divardan asılmış ikonaya tutub:

- Müqəddəs Məryəm ana, çox qorxuram, mənə günahlarımı bağışla!.. – deyib qurquru barmaqları ilə xaç çəkdi.

Mən bəyaz gecəyə baxıb düşünürdüm. Bəlkə məşəqqətlə dolu 900 günlük mühasirə zamanı bir tikə çörək həsrətiylə ölənlər qoynuna alan Leninqrad gecələrinin o vaxtdan rəngi – rufu qaçıb?!

...Ertəsi gün atam o evdən ayrılıb mehmanxanada yerləşdi. Biz onunla köhnə Peterburqu gəzib dolaşdıq, dünyanın ən iri muzeyi olan Ermitajə getdik. “Ermitaj” sözünün fransızcadan mənasının tənhalıq olduğunu biləndə, Lebyajiyə qəsəbəsindəki tənha yaşayan qarını xatırladım. Və onun Leninqradın blokadası zamanı çörək “alverindən” qazandığı qır – qızılları, daşqışları gözlərimin önünə gətirdim. Atam rus qarısına düzgün məsləhət etmişdi. Doğrudan da həmin zinət əşyalarının Ermitaj muzeyindəki saysız-hesabsız eksponatlar cərgəsində yeri görünürdü...

22.06.2016

NELLİ

Ötən əsrin səksəninci illərinin ortaları idi. O vaxtlar “Komsomolskaya pravda” qəzetinin redaksiyası Moskvanın “Pravda” küçəsindəki nəşriyyatda yerləşirdi. “Mən qayıdacağam...” sərəlvhəli tənqidi məqaləmin rusca əlyazmasını oxuyandan sonra qəzetin əməkdaşı dərinədən köks ötürüb, mənə Bakıya qayıtmağı məsləhət gördü: “Probleminizi həll etmək üçün yazınızı məktubuma əlavə edib respublika gənclər ittifaqının mərkəzi komitəsinə göndərəcəm...” Mən etiraz etdim. “Bu təkcə mənim yox, kommunist olmayan yüzlərlə ali təhsilli gənclərin problemidir-dedim, - iş tapmadıqlarına görə coxu vətəni tərk edib qürbətə üz tutur...”

Ümid yeri bilib üz tutduğum Moskva sən demə dünyanın ən böyük kəndistanı imiş... Redaksiyadan çıxıb taksi ilə paytaxtın Rıqa vağzalına gedərkən belə düşünürdüm. Pulumun qalığını tələb edəndə taksi sürücüsü eynən Bakıdakı həmkarları kimi üzümə tərs-tərs baxdı və qapını çıxparaq getdi.

...O gün qatarla Rıqaya yola düşdüm. Avropa şəhərlərini xatırladan Rıqanın mərkəzi dəmiryol vağzalından taksi ilə mənzilbaşına yollandım və bu dəfə pulumun qalığını almadan getmək istədim. Taksi sürücüsü: “Mən dilənçi deyiləm, pulunuzun qalığını gö-

türün!"- dedi. Hə, bax, belə şəhərdə yaşamağa dəyər, dedim. Axı cəmiyyətdə kasıbçılığı yaradan amillərdən biri də insanların qazancının tamahkar adamlar tərəfindən mənimsənilməsidir. Belələri isə bizdə adi taksi sürücüsündən, mağaza müdirindən, həkimdən tutmuş prokurora, rayon rəhbərinəcən mövcud idi.

...Riqa'nın eyniadlı rayonunda pasport və hərbi qeydiyyatına düşmək üçün vur-tut üç qərənfil hədiyyə verdim. O zaman Bakıda belə məsələni üç-dörd min manata, yəni o vaxtkı kursla dörd-beş min dollara həll etmək olurdu. Üstəlik rüşvətsiz işə düzəlmək də, mənzil almaq da çox müşkül idi.

Riqaya gəlməkdə iki məqsədım vardı, kommunist bileti alıb bir-iki ilə geri qayıdaraq rüşvətsiz işə düzəlmək və burada qaldığım müddətdə anamın əmisi oğlu Abusəməd dayının Nelli adında qızı ilə görüşmək! Kommunist olmaq fikrimdən məni işə düzəldiyim "Uzvara" qənnadı fabrikinin fəhlələri daşındırdı. "Bu sistem dağılacaq, sizlər də, bizlər də rus işağılından azad olacağıq..." Sıravi latış fəhləsinin uzaqgörənliyinə uzaqbaşı beş-altı ildən sonra heyrət edəcəyimi ağılıma gətirmirdim də. Onlarsa çox sadə üsulla məni ələ aldılar. "Əgər kommunist olmaq fikrindən vaz keçsən, "Dauqava" komandası ilə Riqa'dakı futbol oyununda biz hamımız sizin "Neftçi"yə azarkeşlik edəcəyik! Elədilər də. Hətta Riqa stadionunda məndən öyrəndikləri "İrəli", "Hucuma", "Qol vurun!" kəlmələrini ayağa qalxıb xorla qışqırdılar da... Sonra bu fəhlələrin 7 Noyabr, 1 May paradlarında SSRİ-nin gerbi olan bayraq və transpartları görməkdən imtina etdiklərinə də şahid oldum.

Ayın ortasında və sonunda aldığımız məvacib üst-üstə raykom katibinin aldığı aylıq maaşdan da çox idi. İlk məvacimi almaq paytaxt Riqadan yüz əlli kilometr qərbə, Latviyanın mirvarisi adlanan Kuldiqa şəhərinə yola düşdüm. Nelli bu şəhərdə yaşayırdı. Məndən on bir yaş böyük olan və otuz səkkiz yaşını doldurmuş Nelli doğma atasının üzünü də görməmişdi. Abusəməd dayımın isə ürəyinə dammışdı ki, Nelli onu ata kimi qəbul etməyəcək. Ona görə Nellinin razılığın alan kimi, dayıma teleqramla “gələ bilər” ismarıcı yollayaçaqdım...

Ata ilə qızın bir-birindən belə uzaq düşməsinə səbəb nə idi? Yaxın qonşumuz Əsəd Şahverdi oğlu ilə birlikdə Abusəməd dayı müharibədən sonra düz iki il Latviya meşələrində Sovet hökumətinə tabe olmayan latış silahlı dəstələri ilə döyüşmüşdü. Stalinin yaratdığı cəza ordusunda Puşkin (indiki Biləsuvar) rayonundan İbiş adlı bir nəfər siyasi rəhbər imiş. İbiş müharibəyə kimi rayon kimsomol komitəsində katib vəzifəsində çalışmış. Abusəmədin atası Ocaqverdi kişi də kolxoz sədri idi. Müharibə başlayanda oğlunu, sovet sədri işləyən gənc qardaşı oğlunu, yəni mənim doğma dayım Ağadədə Qəhrəman oğlunu və neçə-neçə qohum-əqrabasını cəbhəyə yola salmışdı. Ağadədə dayım Sevastopol uğrunda döyüşdə həlak olmuşdu.

Kəndimizdən müharibəyə gedən yüz əlli nəfərdən yetmiş üçünün geri dönmədiyi barədə hələ orta məktəbdə oxuyanda rayon qəzeti üçün kiçik məqalə yazmışdım. Kənd qəbiristanlığının girəcəyində isə onların adları yazılmış lövhə qoyulmuşdu. Atam dediyinə gö-

rə qəbristandakı ölülər üçün oxunan dualardan müharibədən qayıtmayan həmin yetmiş üç nəfərin də ruhlarına çatır.

...Elə ilk dəfə ata-anamdan eşitmişdim ki, Abusəməd dayı Latış müqavimət hərəkatı ilə savaşa yaralanıb, hərbi hospitalda müalicə olunduğu zaman gənc şəfqət bacısı ona aşiq olub... Nelli dünyaya yenicə göz açanda ordudan tərxis olunan dayım Əsədlə yeddi il ayrılıqdan sonra vətənə yola düşür. Alman və latış dillərini gözəl bilən İbiş isə ailə həyatı qurduğu qadınla Riqada qalır. İllər sonra Nelli ilə rastlaşan İbiş Abusəməd dayıma məktub yazır ki, məzuniyyətə çıxanda Riqaya gəlsin. Altı oğul və bir qız atası olan dayım kəndin sayılıb-seçilən ovçularından biri kimi ad çıxarmışdı, sovxozun mühasibatlığında işləyirdi.

Yeddi illik əsgərlik həyatı ona həddən-ziyadə nizam-intizamlı səliqə-səhmanlı, işində məsuliyyətli olmağı öyrətmişdi. Bu xarakterinə görə tay-tuşları ona Con deyə müraciət edirdilər. Əgər nəbələd adam onu ilk dəfə görsəydi, ya Qərbi Avropalıya, ya da Şimali Amerikalıya oxşadardı. Payızda-qışda kəndimizin yolları palçıq olanda elə yeriyərdi ki, ayaqqabılarının ucu da palçığa bulaşmazdı. Yolu gedə-gedə sevdiiyi mahınınu astadan zümzümə edərdi. Yerli fabrikdə tikilən kostyumları əynində elə oturardı ki, baxan deyərdi xaricdə istehsal olunub.

Nelliyə göstərmək üçün Abusəməd dayı ilə qoşa çəkirdiyim şəkli də özümlə götürmüşdüm. Kuldiqa şəhərində İbiş kişinin ünvanına yollandım. Şənbə günü idi. O məni qarşılayandan sonra qonaq otağında ar-

vadı və qızı ilə birlikdə oturub böyük maraqla televizor-da canavarla dovşanın sərgüzəştlərindən bəhs edən cizgi filminə baxmağa başladı. Və dəfələrlə qəhqəhə çəkib ucadan güləndə içimdən qəribə hisslər keçə-keçə mən də lal-dinməz oturub cizgi filminə baxmalı oldum. Cizgi filmindən sonra çay süfrəsi açıldı, ortalığa əsgərlik albomu gəldi. İyirmi iki, iyirmi üç yaşlarında çəkirdikləri ağ-qara şəkillərdə Abusəməd dayı eynən oğlu Əlizaminə, Əsəd kişi isə məndən bir yaş böyük oğlu Qalibə oxşayırdı. İbiş kişi çay içə-içə xeyli maralı söhbət etdi. Dedi ki, Stalinin cəza dəstəsində latıslara qarşı döyüşdüklərinə görə Riqada yaşamaq ona çox çətin olub. Paytaxdakı evində indi oğlu yaşayır, özü isə gözəl, səfalı təbiət qoynunda olan Kuldiqaya köçüb. Hər səhər təmiz havada idman geyimində yaşı qırxı haqlayan qızı ilə yüngül qaçışla məşğul olur...

Bir neçə saatdan sonra İbiş kişi məni Nelli ilə görüşdü. Nelli Kuldiqa Aqrar-Sənaye kombinatında tikinti şöbəsinin müdiri idi. Fərdi avtomobili, bağ evi, iki qızı vardı. Amma əri ilə "müharibə" vəziyyətində yaşayırdılar. Nelli ondan boşanmağı qərara almışdı. Bu xəbəri mənə deyəndə azacıq yanaqları qızardı. Qapqara gözləri, qismən uzun saçları vardı. Çənəsindəki və yanağındakı çuxurlar mənə Abusəməd dayının Zeynəb qızını xatırladırdı. Klassik şairlər belə çuxura zənəxdən deyiblər. Nelli dayımın böyük oğlu Ocaqverdi müəllimə, yəni atabir qardaşına da çox oxşayırdı. Mən ərklə:

- Atanla görüşə kimi boşanma işini təxirə salsan yaxşı olar!

O, təaccüblə "Ata!" deyib susdu. Sonra "Atam" - deyib, bu dəfə rişxəndlə gülümsündü: - İlk dəfə bu kəlməni birinci sinifə gedəndə mənə çanta və əlifba kitabı alan şəxsə demişəm...

İbiş kişi ona atasının şəklini göstərib: - Bax, gör sənin necə gözəl atan var, elə bil hər səhər idmanla mən yox, bu məşğul olur, bədəninə bir qram artıq çəki yoxdur.

- Görünür, anam da onun bu gözəlliyinə vurulub, amma qaraqaş, qaragöz olduğuma görə atalığım da, tələbə yoldaşlarım da mənə yəhudi qızı bilərdilər.

Tanışlığımızı yüngülcə qeyd etsək də Nelli dayımla görüşməyə əsla razılıq vermirdi. İbiş kişi də şən söhbətlər edib, onu güldürüb yumşaltmağa çalışırdı. Necə oldusa Nelli sonuncu dəfə istirahətə gedəndə Qara dəniz sahilində başına gəlmiş bir əhvaltdan söz açdı. "Qaz-24" markalı maşını özü idarə edirmiş, qızları arxa, əri qabaq oturacaqda söhbət edə-edə Batumiyə az qalmış yolda yeniyetmə uşağı vurur. Yaralı uşağı təcili xəstəxanaya aparır. Uşağın valideynləri Nellidən şikayətçisi olmasalar da, gürcü avtomobil müfəttişi onu çək-çevirə salır. Nelli deyir, birdən necə oldusa əlimi uzadıb maşının qabaq mücrüsündən istirahət üçün ilboyu yığdığım pulları götürüb ona verdim. O da gülümsünərək sənədlərimi qaytarıb bizə gürcüce "dost", rusca "Yaxşı yol" dedi.

Söhbətin bu məqamında mən ondan üzr istəyib sözünü kəsdim. Dedim: -Nelli, əgər sənə damarlarından dayımın qanı axmasaydı, ürək edib müfəttişə rüşvət verə bilərdinmi? İndi də görüm, belə bir kişi ilə görüşməkdən heç imtina edərlər?

O, gülə-gülə əllərin qaldırır: - Mən təslim,- dedi, - qoy gəlsin!..

Bazar günü Riqaya dönüb Mərkəzi poçdan dayırma teleqram vurdum. Aradan bir ay keçməmiş kirayə qaldığım evin sahibəsi Anna Nikolayevna sərxoş halda və təşviş içində mənə teleqram gəldiyini bildirdi: "Məni bağışla, hara qoyduğumu bilmirəm. Kimsə sabahkı Bakı –Riqa reysi ilə gəlir, sən onu qarşılamaq üçün aeroporta getməlisən!.."

...Sübh tezdən Riqa hava limanına yollandım. Gələn atam idi. Həyat yoldaşım ilə mənə bir cüt qız bəlam da onunla gəlmişdilər.

- Bəs Abusəməd dayı? –deyə soruşdum.

-Teleqramı alan kimi halı çox pisləşdi. Xəstəxanada yatır, -dedi.

... Bəlkə dayım sevincindən infarkt keçirmişdi? Bəlkə də dünyasını dəyişmişdi. Amma nə atam bu bərədə bir söz dedi, nə də mən soruşmağa özümdə cürət tapdım...

Çox pərt olmuşdum. İbiş kişi ilə zəngləşib, Riqaya oğluga gələndə görüşsəm də Nellini bir daha görmədim, demə, Kuldiqa şəhərində onunla ilk görüşümüz həm də sonuncu olacaqmış...

...Bu il Novruz günü kənd qəbristanlığında Abusəməd dayının, oğlu Ocaqverdi müəllimin məzar daşına baxanda yenə Nellini düşündüm. Və pıçıltıyla özüm-özümdən soruşdum: "Görəsən Nelli sağdır mı?"

İçimdəki səs cavab verdi ki: "Bu dünyada xatırlamalı kimsən varsa, demək, sənə üçün o, sağdır hələ də!.."

27. 03. 2016.

NUHUN GÜNAHI

(*hekayə-pritça*)

Nuh peyğəmbər ömrünün doqquz yüz qırx doqquzuncu baharına yenicə qədəm qoymuşdu. Hər gün Allaha Həzrət Adəmdən uzun ömür sürdüyünə görə şükür edirdi və şükür səcdəsində Rəbbindən ona göstərdiyi bu lütfkarlığın səbəbini soruşurdu. Bir gün Allahdan ona vəhy gəldi: “Ya Nuh, ömrünün uzunluğu və əcalin mənim müəyyən etdiyim vaxtdır. Artıq sənənin də bu dünya ilə vidalaşmaq vədən yetişib. Öz zürriyyətindən dünyaya gələn imanlı övladlarınla halallaşmaq üçün sənə bir il möhlət verirəm. Öyrənmək istədiyən sirri-Xudadan bu zaman agah olacaqsan...”

Halallaşmaq, həm də öz zürriyyətindən, artıb-törəyən imanlı övladlarıyla vidalaşmaq və öyrənmək istədiyi sirri-Xudadan agah olacağı barədə eşitdiyi kəlmələr Nuh peyğəmbəri bir xeyli düşüncələrə qərq etdi. Çox götür-qoy eləyəndən sonra ayağına tumacdan tikilmiş yüngül çarıq geydi, əlinə sərv ağacından düzəltdiyi qartal başlı əsasını alıb yola düzəldi. İllər öncə gəmisinin lövbər saldığı dağın ətəyində binə salmış elləri-obaları bir-bir gəzib-dolaşdı.

Bəşərin atası Adəm peyğəmbərdən sonra Nuhu özlərinə ikinci ulu əcdad bilən qövmü onu hər yerdə təmtəraqla qarşılayırdı. Peyğəmbər əvvəlcə Sam, son-

ra Ham, daha sonra Yafəs adlı üç oğlundan törəyən nəvə-nəticələrinə baş çəkdi; günlərlə onlara qonaq oldu, onlar da “Nuh baba” deyib onun boynuna sarıldılar, uzun əllərindən, iri gözlərindən öpdülər...

Eldən-elə, obadan-obaya gəzib-dolaşdıqca Nuhu bir sual düşündürürdü: “Bəs görəsən, qızım Vəjilədən olan nəvə-nəticələrimi necə tanıyacam?! Axı...” Xatırladığı əhvalat nə idisə, birdən onun əhval-ruhiyyəsi dəyişdi, dağ başına qəfil çökən qara bulud kimi peyğəmbərin çöhrəsini kədər bürüdü. Rəbbinin: “Öyrənmək istədiyin sirri-Xudadan bu zaman agah olacaqsan!” kəlamı qulağında əks-səda verdi.

Nuh nigarançılıq duyğusu içindəydi, dərinə köks ötürüb, sonra ağır-ağır və sükut içində yoluna davam etdi. Varid olduğu eldə-obada qarşısına çıxan cavan-comrulu, ağsaqqalı-ağbirçəyi, bir sözlə, uşaqdan böyüyəcəm hamını təpədən-dırnağacan zəndlə süzürdü. Öz qövmündən ona iman gətirənləri, tufandan ibrət dərsi alan zümrəni həm zahiri, həm də batini aləmlərinə görə tanıyırdı. Onlar da Nuhu xilaskar bilir, yer üzünü tutan tufandan onun sayəsində dədə-babalarının nicat tapdıqlarını əminliklə dilə gətirib, Allaha şükür edirdilər.

Çuxurobada isə bir dəstə gənc Nuh peyğəmbəri dərviş bilib ələ saldı: “Siz bu qoca dərvişə baxın, özünü Nuh peyğəmbərə bənzədir...” Nuh dayanıb onlara öyüd-nəsihət verdi. Amma cavanlar əllərini yelləyib, onun dediklərini qulaqardına vurdular. Ətəklərinə daş yığa-yığa: “Ey qoca dərviş, nağıl danışma, öz yolunla düz-əməlli get, yoxsa biz səni daşa basarıq” - dedilər.

Nuh onlara baxa-baxa başını buladı, bir anlıq fikrə

getdi və birdən qorxulu yuxu görmüş adamlar sayaq diksinib, daldığı düşüncələrdən ayrıldı.

- Tökün ətəyinizdəki daşları yerə! - dedi, - mən gedirəm, istəsəniz də məni bir daha görməyəcəksiniz! Amma bilin ki, özgəsinə atmaq üçün ətəyinizə doldurduğunuz o daşlar bir gün öz başınızı da yaracaq!..

Cavanlar bir-birinə baxıb qəhqəhə çəkdilər:

- Hmmm, özgəsinə atdığımız daş özümüzə necə dəyə bilər?

Nuh susub qəlbində özü-özündən soruşdu: "Məgər bu sayğısız, yolun azmış, anlaşıq cavan-comrul mənə iman gətirən və tufandan nicat tapan yetmiş iki ümmətimdən dünyaya gəlib? Hə, axı Rəbbim buyurdu ki, öz zürriyyətimdən döğub-törəyənlərlə halallaşma zamanı öyrənmək istədiyim sirri-Xudadan agah olacam..." Sonra üzünü göyə tutub dedi: "İlahi, bilirəm, bu, mənim ən bağışlanmaz suçumdur. Fəqət, mənim suçum Sənin mə-nə rəhmindən intişar edib, axı tufandan sonra naçar qaldığım vədədə mən Sənin əmrini yerinə yetirdim... Yoxsa, suçumun böyüklüyünü dərk etmək və sonucundan agah olmaq üçün məni uzunömürlü etdin?!"

Belə sual və düşüncələr qoynunda Nuh peyğəmbər az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, nəhayət, gəlib dağın gündoğan səmtinə çıxdı. Burada bir-biri ilə uca-dan höcətləşən iki çobana tuş gəldi. Çobanların biri ot-laqda qara, o biri isə ağ qoyun sürüsü otarırdı. Çiyinə qara saçaqlı qara yapıncı salmış qaraca çoban üzünü ağ yapıncılı ağca çobana tutub deyirdi:

-Nə hərzə-mərzə söylənirsən, çoban oğlu, çoban! Sənə dedim ki, Nuh-əleyhisalamın yeganə qızı Vəjilə

bizim tayfanın ulu nənəsi sayılır. Allahın izni ilə Nuh peyğəmbər öz qızını gəmisini düzəldən Dülgər babamıza ərə verib. Vəjilə nənəmiz boz qurd kimi igid ərənlər doğub. Biz də həmin ərən babaların nəvələri-yik. Sən heyvərə isə dədəni – babanı kimin doğduğundan bixəbərsən!.. Odur ki, gördüyün o dağ da, bu gömgöy otlaqlar da, o yaşıl meşə də, göz yaşı kimi dupduru bu göycə göl də fələk oğlu Boz qurd babamızdan bizə miras qalıb!..

Ağ yapıncılı çoban qara yapıncılı çobanın başına it kimi çımxırdı:

- Ay qurd oğlu qurd, aç qulağını yaxşı–yaxşı eşit, o Vəjilə dediyin qadın bizim nənəmizdi. Özü də çox gözəl–göycək qız imiş. Nuhun gəmisini də sizin yox, bizim babamız düzəldib... Başının üstündəki o göy də, ayağının altındakı bu yer də bizimdir... Ya mənim kimi sürünü otar, ya da çıx get buralardan!

Birdən çobanların çomaqları qılınc kimi havaya qalxdı, az qala bir-birlərinin başını yarıb, qanlarına qəltan etsinlər. Nuh peyğəmbər özünü yetirib onları sülhə dəvət etdi. Qara yapıncılı çoban Nuhu görcək ona təzim elədi. Ağ yapıncılı çoban Nuh dedi, peyğəmbər demədi. Elə hey hay-küy salıb, dil qəfəsə qoymurdu.

Nuh dedi:

- Bu yeddi qat yerin də, o yeddi qat asimanın da sahibi Allahdır. Biz bəni-Adəm yer üzünə qonaq qismində gəlmişik, qonaq olan kəs yer–göy mənimdi deyib, dava-dalaş salmaz! Bu fani dünyada, yerlə–göy arasında, qohumlarımız da, qonşularımız da Tanrının seçimidir. Dostlarımızı isə biz özümüz qazanırıq!

İnadkarlıq, təkəbbürlük, mənəm-mənəmlik, ədavət, nifrət hissi bəşər oğluna heç vaxt fayda verməyib, verməyəcək də...

Nuh peyğəmbərin dediklərini qara yapınçılı qaraca çoban qulaqlarında sırğa edirdi. Ağ yapıncılı ağca çobanın gözləri Nuhun ayağındakı qara tumacdən tikilmiş yüngül və yümşaq çarığa dikilmişdi, fikri-zikri isə qaraca çobanın qara qoyunlarının əmcəklərini südlə dolduran göy otlaqlarda qalmışdı. Birdən nə düşündüsə, ağca çoban arsız-arsız hırıldadı:

- Hə, baxıram ki, peyğəmbər olsan da, ayağına geydiyən başmaq, başındakı keçə külahdən da qiymətli idi. Sənin bihudə danışığınsa mənim qoyun-quzumu qurda-quşa yem edər...

Bu zaman uzaqdan qurd uladı. Çoban köpəkləri səs gələn tərəfə hürdülər. Nuh da çobanlardan uzaqlaşdı, qurd ulayan səmtə doğru addımladı. Peyğəmbər məyus görkəmdə və yorğun halda dağın zirvəsinə qalxırdı. Mənzil başına çathaçatda qartal başlı əsasına söykənib son dəfə yuxarıdan dünyanın seyrinə daldı. Dağın ətəklərindəki sərin yaylaqlar, yamyaşıl yamacalarda çəmənliklər göz işlədikcə şərqə doğru uzanıb gedirdi. Nuhun qurşağınacan uzanmış saç-saqqalını dağın yaşıl qoynundan ah kimi qopan meh sığalladı. Dağ susmuşdu. Dərələr gen qulaqlarını şəklemişdi.

- Bu gün günah və günahkarlarla dolu yer üzündə mənim yolçuluğum başa çatır! - deyər ağır-ağır dilləndi Nuh, - vida səfərimdə yenə səcdəsini itirmiş, ətəklərinə şər əməllər üçün daş yığmış adam cildində xeyli şərbəndələr gördüm. Onlar dildə Allaha və onun

peyğəmbərinə iman gətirirlər, amma əməldə şeytana xidmət edirlər...

Nuh dizləri üstə düşüb əllərini göyə açdı:

- Ya Rəbbim, yolunu azmışlara Şeytani sevindirmək fürsəti vermə, dünyanı onların şərindən hidz eylə!

Nuh öz Rəbbinə yalvarıb-yaxardıqca qarnına ağrı dolurdu, qoynuna acı-acı göz yaşları tökülürdü. Dağ-daş dilə gəlirdi:

- Ya peyğəmbər, niyə ağlayırsan ?

Peyğəmbər əsasını yaxındakı ağacın qovuğuna toxundurub:

- Məzarım bu gövdənin içi olacaq, - dedi, - mən bu dünyadan gözükölgəli, üzükara köçdüyümə yanıb-yaxılıram... Ölümdən-ölməkdən əsla qorxmuram, fəqət adamlardan qorxuram. Yenə adamlıqdan çıxırlar. Əgər bir də tufan olsa, canlılar xilas ola bilməyəcklər!

Dağ soruşdu:

- Niyə, onların günahı indi nədir, ya Nuh?

- Niyə? – Peyğəmbərin səsi xırıldadı, – Tanrı nə vaxtsa bitib-tükənməyən günahlarına görə bu adamlardan peyğəmbərliyi qaçaq salacaq, bu son və ən ağır cəza olacaq BƏŞƏR nəsli üçün.

- Bu nə zaman olacaq?

Nuh peyğəmbər başını buladı:

- Mən günaha batmışam, böyük günaha, ona görə o cəza gününün nə zaman olacağını təkcə Allah bilir...

Dağ heyrətdən yırğalandı, qaşından bir daş qopub üzünü aşağı diyirdi. Ətrafdakı quşlar diksinib cıvıldaşdı. Nuh dilləndi:

- Heyrətlənmə, əzəli və əbədi dostum, mən də bu

günahdan ölümqabağı xəbər tutdum. Gecdir, çox gec. Bu günahdan çox böyük günahlar törəyəcək.

- Ey Nuh! – Dağ dilləndi, – sən dünyanı su alanda üz tutub dabanını köksümə basdığıın dağ mən olmuşam. İzin ver, aqah olum günah dediyin sirrindən...

Nuh yanıqlı ah çəkdi, sonra aramla danışmağa başladı:

- Adamlar adamlığından çıxanda Tanrı buyurdu ki, yer üzünü su basacaq, mən canlıları xilas etmək üçün gəmi düzəltməyə başladım. Vaxt da gözləmədi. Köməyə üç dülgər çağırdım. Söz verdim ki, gəmini vaxtında düzəltəsəniz, hər nə istəsəniz, onu da verəcəyəm. İnsafən canla-başla işlədilər... Tufandan sonra onlar hüzuruma gəlib mənə öz vədimi xatırlatdılar. Mən onların nə istədiklərini soruşdum. Onlar bir-birindən xəbərsiz ağac parçasına çəkdikləri rəsmi mənə verdilər. Hər üçü yeganə qızımın rəsmiini çəkib, adını yazmışdı. Vədimə onların istədiyini şəkildə əməl etmək çətin idi. Elə bu vaxt Rəbbim cənab Cəbrayılı yanıma göndərdi, mənə bir eşşək və bir it alıb, qızım Vəjilə ilə bir otağa salmağı əmr etdi. Allahın əmrini yerinə yetirdim. Bir müddət sonra otağın qapısını açanda orada bir-birinə bənzəyən üç qız gördüm. Və bu qızların hansının gerçək qızım olduğunun fərqiinə varmadan dülgərlərə ərə verdim. Allaha şükür etdim ki, mənə onların yanında vədəxilaf çıxarmadı.

Nuh peyğəmbər susub, köks ötürdü. Dağ da, quşlar da, daşlar da susmuşdu.

- Bu işıqlı dünya ilə vida zamanımın yetişdiyini bilən gündən Rəbbimin buyurduğu ilə nəvə-nəticələrimə

baş çəkirdim. Doğma qızıma oxşayan eşşək və itdən törəyənləri üzdən olmasa da, əməllərindən, davranışlarından tanıdım. Tanıyan kimi də bədənimə ağrı doldu. İçimə dolan o ağrını götürüb uzaqlaşdım onlardan...

Nuh peyğəmbərin ağzına qulağını dirəmiş Dağ dedi:

- Bu, nə böyük sirdir, ey Nuh, sənin ağrın mənim içimə doldu. Kaş əzəl başdan gəmin başqa dağlara gedib çıxaydı. Aman, rahatlığım əldən getdi. Bu, nə qorxunc sirdi, Allah dünyanı şeytana xidmət edən o adamların şərindən qorusun!

Nuh əvvəl karıxdı, dağın səsindəki inciklik peyğəmbərin dərdinə dərd caladı, handan-hana özünə toxtaqlıq verib dedi:

- Bir yanın Nuhdabandı, bir yanın Nuhçıxan... İndi də sirmindən agah olub ağrı tapdın, bu gündən sənin adın Ağrı oldu. Dinlə məni, Ağrı dağı, sirmimi sənə dedim, ruhumu Rəbbimə, cismimi da sənə tapşırıram. Unutma, əgər dünyanı yenidən tufan bürüsə, bil ki, həmin fəlakət o eşşək və it cinsindən törəyənlərin ucbatından baş verəcək...

Nuhun son kəlməsi dalğa-dalğa ətrafa yayıldı. Bu zaman Dağın başında şimşək çaxdı. Göy üzü məşum-məşum titrədi. Çiskin yağış yağmağa başladı. Sonra yağış kəsdi. Şər vaxtı çatanda Ağrı dağı günahkar Nuhu öz ağuşuna almışdı.

...Ağrıdağın ətəklərdən ağrı və fəryad səsləri göylərə yüksəlirdi.

Bilgəh, 5-23 avqust 2016-cı il.

RƏHBƏRƏ MƏKTUB

(*Xatirə-hekayə*)

İkiillik hərbi xidmətimin ilk qışı çox sərt keçirdi. Nənəmin kiçik çillə deyə əlhəzər elədiyi qışın lap oğlan çağı idi; elə bil dünya-aləm başdan-ayağacan dümağ gəlinlik libası geyinmişdi. Gündüzlər dizdən yuxarı yağan quşbaşı qarı güclü çovğun eşələyə-eşələyə yerdən goyə sovururdu. Yolları- rizləri örtən top-topa qar tığları kiçik təpəciklər yaratmışdı. Zülmət gecələrdə kazarmamızın ətrafında hiddətlə vurnuxan külək səhərəcən ac qurd kimi ulayırdı. Bayırdan şüşələri buz bağlamış pəncərələrin içəridən dəlmə-deşiyinə pambıq tıxayıb üstündən kağız lentlər yapışdırmışdıq. Su boruları donmasın deyə əl-üz yuyan yerin bütün su kranlarını açıq saxlayırdıq. Hər gün qarovuldan qayıdan əsgər yoldaşlarımin sifətində kəskin şaxtanın qoyduğu izlər qılınc yarasına bənzəyirdi.

Adamın əhədini kəsən qarlı-çovğunlu o qış günlərinin birində Aydın əmimdən məktub aldım. Əmim məktublarını bir qayda olaraq səliqəli xətlə dörd səhifəlik dama-dama şagird dəftərindən qoparılmış və rəqə yazırdı və onun məktubları mənim üçün el-obamızın ilıq nəfəsindən tutmuş, nənəmin bişirdi-

yi dadlı xörəklərin ətrinəcən hər şey demək idi. Düşünürdüm ki, soyuğun iliyəcən işlədiyi gündə əminin məktubunu yenə maraqla oxuyub ocağımızın istisinə qızınacam. Amma məktubu oxuya-oxuya vü-cudum tir-tir əsməyə başladı.

Əmim yazırdı ki, atanı işdən çıxarıblar. Sən əsgər-sən, bu barədə Moskvaya –Kremlə, ölkənin rəhbəri Li-onid İliç Brejnevə bir məktub yaz, burda (yəni Azərbaycanca) şikayətə məhəl qoymurlar.

Əmim rus dili müəllimim, həm də beş il sinif rəhbə-rim olmuşdu. Bir yandan belə bir mühüm işi mənə hə-valə etməyinə sevinsəm də, digər yandan işsiz qalan atamın, xəstə anamın, qoca nənəmin qayğılı görkəmi-ni, məktəbli bacı-qardaşlarımın məsum çöhrələrini gö-zümün önünə gətirib qəm-qüssəyə qərq olurdum. Nəhayət özümü ələ alıb kazarmanın “Qırmızı Güşə-si”nə çəkilib ölkə rəhbərinə qısa məzmunlu bir məktub yazdım və onu yola salmazdan əvvəl Volodya adlı əs-gər yoldaşıma oxutdurdum.

Əslən moskvalı olan Volodya o günə qədər hərbi dairənin “Döyüş bayrağı” qəzetində dərc olunan iki-üç kiçik yazıma korrektorluq eləmişdi. Mən də aldı-ğım qonorardan ona beş qutu “Belomorkanal” papirosu almışdım. İndi isə Volodya Brejnevə yazdı-ğım məktuba gözucu baxıb həyəcanla ora-bura boy-landı. Sonra üzümə baxmadan laqəydcəsinə çiymlərini çəkib: “Hə, görürəm ki, məktubda elə də ciddi səhvlər yoxdur!” - dedi.

Mən onun həyəcanını azaltmağa çalışdım: “Nara-hat olma, dostum, əgər bir şey olsa, səni ələ vermə-

rəm!" - dedim. O, könülsüz halda taxta kətilə əyləşib qələmi sol əlinə aldı və tezbazar iki-üç şəkilçiyə "qulaqburması" verəndən sonra ayağa qalxıb astadan "vəssalam" deyərək məndən uzaqlaşdı. Ana dilimizdə "Salam, sağ ol və vəssalam" kəlmələrini Volodyaya mən öyrətmişdim. Onun indi pıçıltıyla "vəssallam" söyləməyi "daha məndən uzaq dur!" demək idi.

Məktubu yola salandan sonra böyük komandiri baş leytenant Şevçenkonun gur səsi kazarmanın divarlarında əks-səda verdi. "Sıraya düzlən!" Gecə hərbi aerodroma qarovula gedəcək əsgərlərin siyahısı oxunub, lazımı təlimatlar verildi. Adları çəkilən əsgərlər arasında mən də vardım.

"Gedin hazırlaşın!" əmrindən sonra dağılışdıq. Adətən qarovuldan öncə və sonra bizə iki saatlıq istirahət vaxtı verilirdi. Mən isə "qar" ilə "qarovul" sözündə oxşarlıq axtara-axtara fikrə getmişdim. Kazarmamız qırıcı bombardımançı təyyarələrin olduğu hərbi aerodromdan bir xeyli aralıda yerləşirdi. Biz yay-qış hər gün bu yolu piyada gedib-gəlirdik. Üçüncü dərəcəli "Kiçik Aviasiya mütəxəssisi" kimi xidmət etdiyim Hərbi Hava Qüvvələri çox romantik, həm də maraqlı qoşun növü idi. Dəfələrlə qırıcıların havada uçuşunu, təyyarə və vertalyotlardan paraşütçülərin tullanışını seyr etmişdim. Qələmə aldığım təəssüratlarım həm də rayon qəzetində "Əsgər məktubları" rubrikası altında dərc olunurdu...

Qış soyuq keçdiyindən gecələr qarovul çəkən əsgərləri tez-tez dəyişirdilər. Biz o vaxt adına Böyük Vətən dediyimiz ölkəni hava hucumundan müdafiə etsək də, özümüzü qışda şaxtanın-çovğunun, yayda

şiddətli istilərin hucumundan müdafiə edə bilmirdik...

Fevral küləyinin bayırda aramsız cövlan etdiyi o gün axşamüstü mənə qarovula gedən əsgərlərin cərgəsindən bir addım irəli çıxmaq əmr olundu. Alay komandirimizin siyasi məsələlər üzrə müavini mayor Şerbak üzünü mənə tutub dedi: - Avtomatını kazarmanın silah otağına təhvil ver və təcili qərərgah rəsinin qəbuluna get! Mən gələncən sən orda olmalısan!

...Qərərgah rəisi Aviasiya polkovniki Qulyakin hündürboy, qaraşın, çatmaqaş, həm də çox səmimi adam idi. Ay yarım əvvəl yeni il axşamı onun təbrik nitqində: "Mən üç il Azərbaycanın çörəyini yemişəm..." sözlərini eşidəndə keçiridiyim qürur hissi ürəyimi təzədən dağa döndərdi. Polkovnikin kabineti soyuq olduğundan şinelini çiyinə salmışdı. Ortasında aviasiya emblemlili ulduz parıldayan boz rəngli xəzdən tikilmiş papağını da başından çıxarmamışdı. Mən əsgəri qaydada salam verib, onun əmri ilə gəldiyimi bildirdim. O, diqqətlə məni süzdü, sonra masasının üstündəki məktuba işarə edərək özünəxas təmkinlə soruşdu: -Sırası əsgər, bu məktubda yoldaş Brejnevə nə yazmışan?

Mən yalnız indi qərərgaha nə üçün təcili çağırılmamın səbəbini bildim. Və nədənsə ilk ağıma gələn əsgər yoldaşım Volodya oldu. Onun son dəfə dediyi "Vəssalam" kəlməsi ilə polkovnikin "Mən üç il Azərbaycanın çörəyini yemişəm..." sözləri bir də qulağımda səsləndi. Bu zaman mayor Şerbakla birlikdə tanımadığımı bir zabitin içəri daxil olması məni ani

daldığım fikirdən ayırdı. Onlar sağ əllərini üfüqi vəziyyətdə baş geyimlərindəki kokarda dayayıb polkovnikə təzim etdilər. Əvvəlcə mayor, sonra kapitan qərargah rəisinin tapşırığı ilə gəldiklərini bildirdilər. Məlum oldu ki, tanımadığım zabit hərbi hissənin məxvi şöbəsinin rəisi kapitan Avdeyevdir.

Polkovnik Qulyakin ağzı bağlı məktubumu həm onlara, həm də yenidən mənə göstərüb dedi: -Artıq hamınızı nəyə görə çağırdığımı bilirsiniz, qoy sırası əsgər yoldaş Lionid İliçə nə yazdığı barədə izahat versin!

Və məndən cavab gözləmədən sözünə davam etdi: -Hmm, aydındır ki, siz qafqazlıların soyuğa davamı yoxdur... Qış isə buralarda çox sərt keçir, kazarmının soyuq olduğundan da xəbərdaram... Amma unutma ki, sən burda hərbi xidmətdəsən... Yayda istiyə, qışda soyuğa dözməlisən. Heç bu barədə valideyninə belə bir kəlmə yazmamalısan!

Mən bir anlıq harda olduğumu unutdum. Başımı bulayaraq ucadan: - Xeyir,- dedim, - yoldaş polkovnik, məktubu açıb oxuya da bilərsiz, hərbi hissəmiz barədə mən bir kəlmə də yazmamışam .

Onların hər üçünün sual dolu nəzərləri mənə dikildi. Mən yüngülcə köks ötürüb təəssüf hissiylə məktuba baxa-baxa sakitcə izahat verdim:- Məktubda atamı nahaqdan işdən çıxarılmasından bəhs etmişəm. Bu xəbəri eşidən kimi narahat oldum, axı ailəmizdə yeganə işləyən atam idi. Ailəmiz isə çox böyükdü... Siz deyin, fikri-zikri indi evdə - öz kiçik bacı və qardaşlarında qalan, işsiz atasını düşünən əsgər vətənin keşiyində necə ayıq-sayıq dayana bilər?!

Elə məktubumda Brejnevə də belə sual ünvanlamışdım. Polkovnik Qulyakin gah mənə, gah məxvi şöbənin rəisinə, gah da alayımızın siyasi məsələlər üzrə müavini mayor Şerbaka baxdı. Məxvi şöbənin zabiti məktubumun məzmunundan xəbərdarmış kimi, baxışları və başının jesti ilə mənim doğru danışdığımı təsdiqlədi .

Polkovnik məndən soruşdu:-Ailədə necə uşaqsız?

-Dörd bacı, dörd qardaş, Qardaşlarım məktəblidirlər. Onlar da sabah vətənə xidmət edəcəklər. Əsgər olacaqlar...

Polkovnik Qulyakin ayağa qalxdı, kabinetdə var -gəl edib qarşımızda dayandı. Biz üçümüz də farağət vəziyyəti alıb onun qərarını gözləyirdik.

O, məxvi şöbənin zabitinə səsləndi:- Kapitan Avdeyev, sırası əsgərin məktubunu təcili Moskvaya yola salın,-dedi və üzünü mənə tutub: -Sənə isə öz adımdan cəsarətinə görə təşəkkür elan edirəm. Gedə bilərsən!-dedi.

...O qarlı-şaxtalı gündə məktubumu Moskvaya nə şəkildə yola saldılar bilmədim. Bir-iki həftə keçməmişdi əmimdən teleqram gəldi ki, raykom şəxsən özü atanı çağırıb, iş verib və xahiş edib ki, oğluna de, daha Moskvaya məktub yazmasın!

Ailəmin qeydinə qalmağım hərbi hissədə mənim nüfuzumu artırdı. Yazda məni hərbi dairənin gənclər ittifaqının on səkkinci konfransına nümayəndə seçdilər. Payızda valideynlərimi ziyarət etmək üçün vətənə qısamüddətli məzuniyyət verdilər. Hərbi xidmətdən tərxis olunan kimi qəzetdə dərc olunan yazılarımı sə-

nədlərimlə birlikdə universitetin jurnalistika fakültəsinə təqdim etdim və qiyabi şöbəyə qəbul oldum. Elə birinci kursda rayonda proletariyatın dahi rəhbərinin adını daşıyan sovxozda gənclər təşkilatının katibi seçildim...

Mən dördüncü kursda olanda Brejnev vəfat etdi. Hərbi xidmətdən ona yazdığım məktuba görə töhmət alan raykom orta əsr padşahı kimi mənə elə divan tutdu ki, başımı götürüb uzaq Latviyaya getdim. İllər sonra bulanıq sular duruldu, rayonun "padşahı" taxt-tacdan düşürüldü. Mən vətənə döndüm. Pasport qeydiyyat şöbəsinin rəisi, qoca milis mayoru acıqla: "Səni qeydiyyatata götürə bilmərəm!" - dedi. "Niyə?" deyə maraqla soruşdum. "Çünki keçmiş raykom sənə görə mənə rus dilində ana söyüşü verib..." Zərafatla dedim: "Ay rəis, əgər keçmiş raykom sizi rusca söyübsə, onda xətirçam olun, çətin ki, söyüş gedib ünvanına çata..."

Elə həmin anda cəmi vur-tut üç il Azərbaycanın çörəyini yeyən polkovnik Qulyakini xatırlayıb düşündüm: "Görəsən vəzifəsindən sui -istifadə edərək şirinlik qoparmaq bəhanəsi ilə mənə çək-çevir edən mayor eloğlumuz neçə ildir Azərbaycanın çörəyini yeyir?!"

7. 11. 2016

YARALI QU QUŞLARI

Ömrümün gənclik fəslı, dünyanın gözəl vədəsi idi. Masallı şəhərində “hökümət evi” deyilən beşmərtəbəli binada yaşayırdım. Nikolay adında yaxşı bir rus qonşum vardı. Çox hazırcavab, zarafatcıl, mehriban və zəhmətkeş kişi idi. Onu lap uşaq çağlarımdan tanıyırdım. İlk gördüyüm gündən ta yaşının ahıl çağınadək rayondakı bütün ov yerlərini 71-71 nömrəli narıncı rəngli “Moskiviç”lə gəzib-dolaşardı. Köhnə olsa da, Nikolay öz avtomobilini çox səliqəli saxlayardı. Deyilənlərə görə, özü də yaxşı avtomobil çilingəriydi. Elə uzun illər idarə etdiyi və həmişə saz vəziyyətdə olan “Moskviç”inə baxanda bunu bilmək olurdu. Düzdü, maşınım olmadığından onun necə usta olmağına şəxsən bələd deyildim. Amma ovçuluğına söz ola bilməzdi.

Bir ara Nikolay bizim Xırmandalı kəndində quş ovuna dayım oğlu Abduləhədlə gedərdi. O vaxtlar mən orta məktəbdə oxuyurdum. Abduləhəd dayıoğlu bizimlə qonşu idi. Arvadı Gülcəzın gözləri gömgöy olduğuna görə dayıoğlum zarafatla onu Nikolay çağırırdı. Özü də buna o qədər vərdis eləmişdi ki, hətta Nikolay onlara qonaq gələndə belə arvadına ucadan səslənərdi: “Az, Nikolay, get, bizə xoruzquyruğu çay dəmlə gətir” və ya “Az, Nikolay, axşama zəfəranlı döşəməploş bişir!”

Nikolay bundan əsla inciməzdi, əksinə gülə-gülə deyərdi ki: “ -Əşi, adaşıma əziyyət vermə də, gəl çıxıb gedək işimizə-gücümüzə...”

İş-güc deyəndə Nikolay ovu nəzərdə tuturdu. Kəndimizdə bir çoxları kimi dayım oğlu da ovçuluğa dolanışıq vasitəsi kimi baxırdı. Nikolaysa sadəcə bu işdən böyük zövq alırdı. Odur ki, vurduğu quşları ona-buna pay verərdi. Yəni Nikolaya ovdan qalan qazanc quruca çox sağ ol, bir də təbiət qoynunda istirahət idi.

Bir dəfə qış vaxtı Nikolayın maşınının mühərriki işə düşmədi.Yerə topuğacan qar yağmışdı. Hava qaralsa da, Nikolay heç halını da pozmadı. Balaca tonqal qalayıb mühərrikin şamlarını çıxarıb odda isitdi. Söhbət edə-edə maşının ora-burasını qurdaladı. Dayım oğlu dedi:

- Nokolay, yorma özünü, gecəni bizdə qalarsan, qar da səhərəcən əriyər, sabah, inşallah, rahatca evinə gedərsən!

Nikolay gülümsünüb dedi:

- Eh dostum, bu hələ harasıdır ki?! Bax, yerə dizəcən qar yağa, evində də nə qaz ola, nə işiq yana, uşaqların soyuqdan tir-tir əsə, arvadın da ola hamilə, ağrı çəkə... Bir yandan da maşının ya xarab ola, ya da yanacaqsız... Qalasan girinc-giriftar. Bax, əsl dərd ona deyərlər...

Bu söhbəti evdə dədəmə danışanda kişi bığaltı gülümsündü.Mənə dedi ki:

- Bala, bu əhvalat görünür, ya onun özünün, ya da yaxın dost-taşığının başına gəlib... Ona görə belə deyib...

Yaxın dost-tanış deyəndə, elə mən ağılıma dayım oğlu Abduləhədi gətirdim. Onun üç oğlu, dörd qızı vardı. Düşünürdüm yəqin bu əhvalat ya kiçik oğlu Ağadədə, ya da sonbeşik qızı İstəgül dünyaya gələndə olub. Yəqin ki, o vaxt da kəndimizə çox qar yağmış, elə Nikolay da dayım oğluyla ya ova gedirmiş, ya da ovdan gəlibmiş. Dayıoğlumun Nikolay dediyi arvadı Gülcüz da ağır çəkirmiş. Nikolayın da narıncı rəngli “Moskviç”inin yanacağı qurtarıbmış... Abduləhəd dayıoğlu da məcbur olub əbəçi Mirəstə qarını çağırıb. Axı istər qış olsun, istərsə yay, kəndimizdə doğulan uşaqların çoxunun əbəçisi Mirəstə arvad olurdu. Bir də kənd-kəsəkdə o cür təcrübəli əbəçi qala-qala heç bir hamılə qadın rayon mərkəzindəki doğum evinə getməzdi. Bəlkə dayım oğlunun “Nikolay” dediyi arvadını da doğum evinə aparmaq ideyasını elə o vaxt dostu Nikolay irəli sürüb?! Nə isə...

Qışda qar çox yağanda, hava şaxtalı-küləkli olanda ov yerində yaralanıb ovçuların əlindən canını qurtaran quşlar gəlib həyətlərdəki ot tayasında, samanlıqlarda gizlənərdilər. Qışın nənəm demişkən, oğlan çağında mən özüm tayadan mal-qara üçün dəmir qarmaqla quru ot çəkəndə dəfələrlə yaralı quşlara rast gəlmişəm. Nədənsə uşaq ağılımla düşünürdüm ki, o quşların qol –qanadını yaralayan qurğuşun seçmələr ya Nikolayın, ya da dayım oğlu Abduləhədin ov tüfəngindən atılıb...

Bir dəfə ot tayasında gizlənən yaralı ağ qu quşu gördüm. Ən azından birinci sinifə gedən qardaşım Qorxmazın ağırlığında olan quş uşaq kimi lal-dinməz-

cə elə ağlayırdı ki... Nənəm o yaralı quşun qanadını tənziplə bağlaya-bağlaya ovçuların qarasına deyindi:

-Allah insafınızı kəssin! Vallah, bu binəva quşun ahı tutacaq bu kəndi. Çörək atlı olacaq, yazıq camaat piyada. Heç qu quşuna da güllə atarlar?

O yaralı qu quşunun göz yaşları məni o qədər rıq-qətə gətirdi ki, doxsan altı səhifəlik cildi göy rəngli şagird dəftərimə necə "Yaralı qu quşları" başlıqlı əhvalatın qısa məzmununu yazdım özüm də bilmədim. Sonra göy cildli o dəftər mənimlə hərbi xidmətə yola düşdü... Orada alay komandiri olan zalım bir "ovçunun" qəzəb "gülləsinə" tuş gəldi. Beləcə "Yaralı qu quşları" barədə hekayət yarımçıq qaldı.

Təsadüfə bax, mən ailə qurub rayon mərkəzinə köçəndə Nikolayla qonşu oldum. Artıq Nikolay ova çox az hallarda gedərdi. Abduləhəd dayıoğlum da dünyasını dəyişmişdi. Nikolay məndən soruşurdu ki, onun oğlanlarından hansı atasının yolunu davam etdirir? Dedim ki, böyük oğlu Məsrəflə ortancıl oğlu Kamalı deyə bilmərəm, amma kiçik oğlu Ağadədə həm zara-fətçil olmaqda, həm dost qazanmaqda, həm də ovçuluqda atasına çəkib. (Dayım oğlu öz kiçik oğluna faşist Almaniyası ilə müharibədə həlak olmuş atasının adını –yəni mənim anamın qardaşının adını qoymuşdu və hamı onu dədə deyə çağırırdı).

Nikolay Ağadədənin adını eşidəndə sevindi:

-Hə, o vaxt qarlı gündə biz Abduləhədlə ovdan qayıdanda dünyaya gələn oğlan...

- Hə,-dedim,- deyəsən, həmin gün sizin sevimli "Moskviç"in benzini qurtarmışdı ...

-Sən bunu hardan bilirsən? – Nikolay maraqla soruşdu.

-Biz onlarla həm qonşu, həm də qohumuq axı, - dedim

Nikolay həmişə eyvanda samavar qaynadardı. Samovarın tüstü - dumanı ətrafa yayılanda Nikolay nəzakətlə qonşularından üzr də istəyərdi. Bəzən qonşu kişilər həyətdə sakit bir güşəyə çəkilib nərd, domino, şahmat oynayanda Nikolay tənbellik eləməzdi, yekə samovarla bütün çay dəsgahını götürüb dördüncü mərtəbədən aşağı enərdi. O gün pürrengi çay içə-içə stolüstü oyunlar daha maraqlı keçərdi.

Nikolay dördotaqlı mənzilində nə it, nə də pişik saxlardı. Arvadıyla, qoca anasıyla, qızıyla çox mehriban yola gedirdi. Bir bacısı da Hamlet adında ziyalı bir azərbaycanlıya ərə getmişdi. Biz neçə il qonşu olduq,amma bir dəfə də Nikolayı sərxoş görmədim. Hərdən mənə elə gəlirdi ki, onun qəlbində Allah xofu cəmiyyətdə görüb - tanıdığım başqa adamlardan daha çoxdur.

Mən rayon qəzetində işləyəndə Nikolay bir dəfə məndən soruşdu:

-Məqalədən başqa daha nə yazırsan?

Dedim: “Yaralı qu quşları” adlı sənədli povest yazıram.

O, maraqla “Yaralı qu quşları?” - deyə soruşdu.

Mən uşaq vaxtı ot tayasında gördüyüm yaralı qu quşunun necə ağladığını ona danışdım. O, mənə qu-laq asıb dərin fikrə getdi. Və birdən:

-Bəs bu povestin axırı necə bitir?

O vaxt Masallıya Əfqanıstanda həlak olmuş bir neçə əsgərin tabutunu gətirmişdilər. Özü də əsgər tabutlarını açmağa valideynlərinə və yaxınlarına icazə verilmirdi. Mən Nikolaya əsərdə sevdiyi oğlanın tabutunu görən gənc bir qızın başına hava gəldiyindən danışdım...

- O qız ağ gəlinlik paltarı geyib meşə kimi qalın və keçilməz qamışlıq olan Ağ çalaya yollanır və Ağ çalının gölündə üzən qu quşlarını nişan alan bir ovçunun gülləsinə tuş gəlir. Qızın tabutunu qəbiristanlığa aparılan gün əfqan basmaçılarının əsirliyindən azad olmuş sevdiyi oğlan sağ-salamat kəndə dönür. Sən demə, Əfqanıstanda vuruşmağın beynəlmiləl borc olduğundan dəm vuran zabit kefli imiş, əsir düşən əsgərlə tabuta cəsədi qoyulan başı kəsilmiş əsgərin sənədlərini səhv salıbmış...

Nikolay bunu eşidəndə dərinəndən köks ötürdü. Və:

-Sonluq qəmli olsa da, yaxşı əsərdi, - dedi.

Dedim, bu hələ son deyil, əsirlikdən gələn oğlan axırda sevgilisi ilə birlikdə qu quşlarının da qisasını alır.

-Necə?

-Sən demə, qu quşlarını ovlamaqdan həmişə zövq alan harın xalq hakimi ağ gəlinlik paltarı geymiş qızı ağ qu quşu sanıbmış...

Nikolay başını bulayıb xalq hakiminin ünvanına:

-Ay səni əclaf...- dedi və dönüb getdi.

Ertəsi gün mən eyvanda gəzəndə gördüm ki, Nikolay qoşalülə tufəngini, uzunboğaz çəkməsini, rezin ördək müqəvvələrini maşınının arxa yük yerinə qoyub

harasa getdi. O gün Qızılağac qoruğu səmtindən ovçu gülləsindən hürkmüş bir dəstə quş havaya qalxdı. Göy üzündə qanad çalan quşlar uçan ürəklərə bənzəyirdilər...

Aradan bir neçə gün keçəndən sonra Nikolayla rastlaşdıq. Soruşdum:

-Deyəsən o gün Qızılağac tərəfə ova gedirdiniz?

Dedi:

-Yox, ay qonşu, bütün ov ləvazimatlarımı aparıb keçmiş dostlarımdan birinin oğluna hədiyyə verdim. Düz qırx il ovçuluq mənim ən sevimli hobbim olub. Amma sənin o günkü qəmli "Yaralı qu quşları" hekayətindən sonra daha heç bir quşa güllə atmamaq qərarına gəldim. Quş olanda nə olar, quşun da Allahı var!..

7-8 dekabr, 2016

DƏNİZ GÖZƏLİ

Zamin bəyə

Qürub çağı idi. Çimərliyə yaxın yolun kənarındakı uca çinar ağaclarının kölgəsi getdikcə sahilə doğru uzanmırdı. Yaşıl, sıx yarpaqların arasından süzülən qızılı günəş zərrələri narın qum dənəciklərində, dənizin mavi sularında, çimərlik geyimləri və zərif əndamları ağılları başdan alan qadınların boyun-boğazını süsləyən zinət əşyalarında bərq vururdu. Bir azdan axşam düşəcəkdə. Getdikcə kimsəsizləşən dəniz narahatçılıqla yırğalanırdı. Arabir mavi dalğaların qoy-nundan sahilə həzin xəzri əsirdi.

O, sakitcə dalğalı dənizə baxırdı. Uzaqlara dikilmiş baxışlarında tənha bir ömrün iztirabları qərar tutmuşdu. Bayaقدan molbertin qarşısında açılıb-yığılan balaca kətildə oturub düşüncələrə dalmışdı. Yarımqıq qalan tablodan ona gənc bir qız boylanırdı. Sanki rəssamın bikef halına acıyan “Dəniz gözəli”nin də təbəssümləri üz-gözündə donub qalmışdı.

... İllər öncə çəkdiyi əsərə yarıçılpaq poza verən sarıışın, qıvrımsaç gözəl dənizdən çıxan su pərisinə bənzəyirdi. Rəssam rəsmi çəkə-çəkə ona dəlicəsinə aşiq olmuşdu. Dəfələrlə ünvanını soruşsa da, cavab əvəzinə qız gülümsünüb çiyinlərini çəkmişdi. Fəqət tablo-

sunu bitirməmiş küləkli günlərin birində o sarışın qızın dənizin qoynunda qeyb olacağını rəssam heç ağlına da gətirmirdi. Dəlilə kimi, "Lalə, Lalə..." çığıraraq, huşu itənəcən dənizə baş vurmuşdu.

Dalğıcılar iki gün axtarsalar da qızın cəsədini tapmadılar...

İtkin düşən "Dəniz gözəli"nin atılmış uşaqların "Ümid məskəni" adlanan uşaq evində böyüyüb boya-başa çatdığı üzə çıxanda, dəhşətli hadisədən sonra qəddi əyilən rəssam yetkinlik yaşına çatmayan qızın əməyindən sui-istifadə etdiyinə görə müqəssir kimi mühakimə edildi. Əvvəl həbsxanaya, sonra ruhi xəstəxanaya düşdü. Aradan illər ötüb-keçdi... Bir gün emalatxanasında o yarımçıq qalmış tablosunu götürüb sahilə gəldi. Ona elə gəlirdi ki, su pərisinə dönmüş sevgilisi dənizdən çıxıb yenə onun hüzuruna gələcək...

Taxta çərçivədə illərlə hərəkətsiz dayanmaqdan usanan qızın səkili də sanki canlı varlığa dönüb qoca rəssamı daldığı düşüncələr dənizindən ayırmaq, yəni dən onun ilham pərisi olmaq istəyirdi.

"Sən hardasan, Lalə?"

"Dənizdəyəm... Atam da, anam da burda olur!"

"Axı ata-anan olmadığını niyə məndən gizlədin?"

"Mən onları həyatda çox axtarıb-aradım, amma dənizdə tapdım"

"Bəs niyə sən mənə on səkkiz yaşını çoxdan doldurduğunu söylədin?"

"Çəkdiyim əzabın yaşını dedim. Mən anamın bətinə düşəndən əzabdaydım"

“Dəniz gözlü, dəniz gözəli, mən hər gün səni burda gözləyəcəyəm...”

“Darıxma, bir gün səninlə yenə burda görüşəcəyik!..”

İndi qoca rəssam gözlərini bir an belə dalğalı dənizin qoynundan ayırmırdı. Birdən şaqraq qız gülüşü qulaqlarına doldu. Çevrilib ətrafa boylandı, ancaq heç kimi görmədi.

Gülüş səsi çəkib onu arxasınca keçmişə apardı... İlk dəfə Lalə ilə burada rastlaşmışdı; onun sarı, güllü çimərlik paltarı, hamar işıldayan dərisi, şux, incə bədəni ruhunu yerindən oynatmışdı, xeyli dil-ağız edəndən sonra qızın rəsmi çəkməyə razılığını almışdı... Fırçasını işə salan anda qeyri-iradi “Dəniz gözəli” deyə pıçıldamışdı.

* * *

... Birdən diksinib dayandı. Ləpədüyəndə gözəl bir qız uzanmışdı. Dalğalar sahili öpüb-oxşadıqca onun qıvrım saçları üzünə dağılırdı. Dənizin şor suyu qızın incə, zərif bədənini ehmallıca siğallayırdı. Qız bu təmasdan məst olur, sanki sevincindən qanad açıb uçmaq, qağayılara qoşulmaq istəyirdi.

“Lalə... Dəniz gözəli, qayıtdın nəhayət... Mən...”

“Sən... mənim nigaran ruhumun rəsmi çəkə bilərsən?”

Rəssam cəld addımlarla həmyaşıd olduğu qoca çinarın kölgəsindəki molbertinə yaxınlaşdı. O, bu güşəni özünə səyyar emalatxana seçmişdi. Buradan həm yaxınlıqdakı avtobus dayanacağı, həm də çimərlik aydın görünürdü. Dənizin dalğaları ilə uşaq kimi əylənən qıza baxa-baxa bir anlıq yerindəcə heykəl kimi

donub qalmışdı... "İlahi, bu qız mənim Laləmə - dəniz gözəlimə necə bənzəyir!.. Bəlkə o, dənizin qoynundan çıxan başqa su pərisidir? Bəs onda niyə gülüşləri bu qədər mənə tanış gəlir?!"

Qız da qum üstündə uzanıb, qızmar günəş istisindən və ılıq ləpələrin təmasından ləzzət ala-ala ayaqlarını oynadır, dodaqlarında zərif bir mahnını zümzümə edirdi. Günəş isə mavi dənizlə, qumlu sahillə, aydın səma ilə vidalaşmağa hazırlaşdı. Sonra qız daha cingiltili səslə güldü. Elə bil içində illərlə yığılıb qalan çılğın, dəli bir ehtiras vulkan kimi kükrədi... "Mənim Laləm də öz dərdini-qüssəsini gülüşündə, təbəssümündə gizlətməmişdi..."

Laləyə bənzətədiyi qız öz aləmində gəzə-gəzə sanki çimərlik paltarında növbəti "Dəniz gözəli" yarışmasından qalib çıxmışdı. O gah dalğaların üstünə atılır, gah dənizə baş vurur, gah da ətrafı ürəkək baxışları ilə seyr edirdi... "Aman tanrım, o doğurdan da mənim itkin düşən sevgilimin oxşarıdır..."

Təsadüfən baxışları görüşdü. Qızın gözlərində, duruşunda saymazıyana əda vardı. Qoca rəssam isə gözləri ilə sanki bu incə məxluqu yeməyə hazırlaşdı.

Qız ona məhəl qoymadan yarıbüklü dizləri bir-birindən aralı şəkildə uzanıb qürub günəşinin sonuncu zərrələrinin ılıq təmasından gözlərini yumaraq, islaq saçlarını tumarlayırdı... Qoca rəssam firçasını əlinə aldı. Yarımçıq qalmış "Dəniz gözəli" tablosunu tamamlamaq ümidiylə həvəsləndi.

Qəfildən qarşısında bu gözəl mənzərə yox oldu... Dənizdən peyda olan bir gənc oğlan qızın əlindən tu-

tub suya çəkdi. Qız var gücüylə çığırdı. Sonra ikisi də tənqinəfəs halda dayanaraq bir-birinə sarıldılar.

Qaca rəssam təəssüf hissiylə gözlərini bir an dəniz qoynundakı bu intim tabloda çəkib avtobus dayanaçağına sarı boylandı. Sonra asta-asta sol qolunu qaldırıb, saatına baxdı. Və yenə dənizin sahilində intim və canlı tablounun seyrinə daldı... Gənc oğlanla o dəniz gözəlinə bənzəyən qız qucaqlaşib hələ də öpüşürdülər. Elə bil bu iki nəfər illərlə bir-birini axtarırmış, təsadüf onları burada- qürub günəşinin nuruna qərğ olan dənizin sahilində görüşdürmüşdü. Cavanların gözü özlərindən başqa sahildə heç kimi görmürdü...

Qoca rəssam gözlüyünü taxıb, özüylə gətirdiyi qəzeti açıb oxumağa başladı. Yox, buna oxumaq deməzdilər, bu ömrü boyu axtardığını tapan anda itirən adamın peşmançılıq içində vurnuxması, daha doğrusu, yalnız qəzetin sərlövhəsində yazılanları oxumağa könülsüz halda özünü məcbur etmək cəhdi idi...

Külək də acıqla qəzeti onun əlindən alıb cırmaq istəyirdi. Qoca rəssam içində bir boşluq duydu. Qəzeti ayaqlarının altına qoyub, köynəyinin yaxasını açdı, dərinədən nəfəs alıb içindəki boşluğu doldurmaq istədi. Gözlərini yumdu. Xəyalında ruhunu titrədəcək bir mənşərə, heç bir rəssamın yarada bilməyəcəyi bir tablo canlandı; bədəninin bütün cizgilərini göstərən yaraşığı mavi çimərlik paltarında gözəl bir qızın saçlarına xəfif əsən meh sığal çəkirdi. Yuxarıdan günəş qıza, aşağıdan qız da günəşə xoşbəxt təbəssümlə gülümsəyirdi. Dəniz mavi, səma mavi, hər tərəf masmavi rəngə boyanmışdı. Bircə narın qum dənəcikləri

qızılı rəngə çalırdı. Ətraf məstedici sakitliyə qərq olmuşdu. Sanki bura cənnətin özü idi...

Bu zaman maşın səsi eşidildi. Dayanacaqdakı avtobusdan xeyli adam düşüb çimərliyə tələsdı. Kiminin qucağında uşaq, kiminin əlində ərzaq torbası...

Külək hövsələsizlik edib onun ayaqları altındakı qəzeti qapıb ağacın budaqlarına ilişdirı. Orada qəzet küləyin növbəti hücumuna davam gətirə bilmədi. İkiyə paralanıb havada dövrə vurdu. Küləyin dəcəlliyinə əhəmiyyət vermədən qoca rəssam yenə təbiətin yaratdığı intim tabloya baxmaq istədi. Lakin çimərliyə yeni gələn adamların arasında həmin tablo görünmürdü.

İndi qoca pəssam çinarın altında oturub heç nə və heç kim haqqında fikirləşmək istəmirdi. Seyrək saçlarını oxşayan sərın mehdən ləzzət alırdı. Günəşinsə qürübə enən çağıydı, havada nəmişliklə bərabər qəribə tərəvət, qoxu hiss olunurdu...

Dayanacağa gələn növbəti avtobusdan daha heç kim düşmədi. O, gözlərini azacıq yumdu. Birdən qulaqlarına yenə həmin qızın səsi gəldi. Bu səsdə yorğunluqdan əsər-ələmət belə yox idi. Qızla gənc oğlan qum üstə uzanıb günəş vannası qəbul edirdilər. Günəş onlara xatir üfüqlərin arxasında batmağa yubanırdı... Birdən qız nə fikirləşdisə, bir ovuc qumu götürüb oğlanın üstünə atdı. Oğlan cəld bir hərəkətlə onun belindən tutaraq yerə yıxdı. Qızın sinəsi dəmirçi köriyü kimi qalxıb-enirdı..

Dəniz gözəli gözləri yumulu vəziyyətdə oğlana müqavimət göstərməyə cəhd etmirdi. Sanki qəlbinin, ruhunun, özünün də anlamadığı qəribə hisslərin sehrinə

düşmüşdü. Oğlan bir neçə addım qızdan kənara çəkilib öz ovuna heyran olan ovçu kimi ona tamaşa edirdi. Bu zaman dənizin üzərində qağayılar qışqırışırlar...

Rəssam molbertinin yanına cumdu, kətan üzərində yarımçıq qoyduğu “Dəniz gözəli” rəsinin davamını çəkməyə başladı...

* * *

O, qoca çınarın altında gözlərini qıyaraq dənizin səsinə, küləyin vıyılısını, qağayıların harayını ruhuna hopdurmaq istəyirdi. Ömrünün gənclik illərində qalan xoş xatirələrini, ağırlı-acılı anlarını gözlərinin önünə gətirdi... Qəlbinin dərinliyindən kədərli bir sızıltı keçdi. Kirpiklərinin ucundan yanaqlarına iki damcı göz yaşı süzüldü ...

Qoca rəssam fırçasını kənara qoydu. Təbiətin gözlərinin qarşısında yaratdığı canlı tablону sanki kətan parçaya köçürə bilmədiyinin fərqi vardı. O, qağayılarla birlikdə rəsmi çəkmək istədiyi dəniz gözəlinə yaxınlaşmaq istədi. Bu anda cavan oğlan qoca rəssamın elə bil ürəyindən keçəni duydu, barmaqlarının ucu ilə qızın boyun-boğazına yapışan qumları təmizlədi, şabalıdı saçına əl gəzdirib, yanağından, dodaqlarından öpdü...

Hardansa lap uzaqlardan gəmi fit verdi. “Eheyy, sizi gördüm ha...” Sonra qız fit səsindən utanırmış kimi oğlandan aralanıb, sahil boyu qaçdı və dənizə baş vurdu... Əlləri ilə suyu ovuclayıb oğlana ata-ata şıltaqcasına çılğın səslər çıxatdı...

Bir azdan dəniz gözəli ayaqlarını güclə sürüyərək sahilə çıxdı...

...Hər şey təkrar-təkrar gördüyü yuxu kimi gəlirdi ona. İlahi, axı illər öncə o da Lalə ilə birlikdə eynən belə sevinci-sevgini yaşamışdı...

* * *

Marşurut avtobusu dayanacağa yan aldı, o, son dəfə saatına baxdı, sonra çimərlikdə qoyub getdiyi canlı tablosunu aradı, vidalaşmaq istədi onunla, ancaq dəniz gözəli sevgilisi ilə yenə harasa qeyb olmuşdu. Elə zənn etdi ki, onlar gözdən uzaq xəlvət bir guşəyə çəkiliblər...

Amma yox, sevgililər dənizin içində - sahildən onca metr aralıqda dəmir dirəklər üstündə qurumuş taxta pələməyə çıxıb qağayılardan uçuşunu seyr edirdilər... Çimərlikdə isə tam sakitlik idi. Dayanacaqda da ins-cins görünmürdü. Günəş şüasının zolağı dənizin üstündə qırmızı xətt kimi uzanırdı. O zolaqda iki insan silueti görünürdü. Qız və oğlan. Bir azdan onlar sahilə çıxdılar. Qızın şabalıdı saçları qırmızı alovu xatırladırdı. Bu qırmızı alovun fonunda onlar qoşa addımlayırdılar... Elə bil həyatın ağrı-acılarından, yalan və xəyanətlərdən uzaq bir aləmə doğru addımlayırdılar... Bir-birini sevə-sevə, bir-birindən ilham ala-ala, xoşbəxtlik selində üzə-üzə əbədiyyətə qovuşmağa can atırdılar...

Bir azdan onlar günəşin işığına qarışmış yox oldular...

Bu an yaxınlıqda - qoca rəssamın başının üstündə qoşa qağayı uçurdu...

Külək yenidən vıyıldadı, dəniz yenidən uğuldadı..

Qoca rəssam molbertini və çantasını götürüb dayanacağa doğru addımladı...

Ancaq onun avtobusu çoxdan getmişdi...

27.06.2014.

NƏVƏTERAPİYA

Deyirlər ki, ən böyük ixtiralar ehtiyacdan yaranıb. Düzü, ömrümün çox hissəsini ehtiyac içində keçirsəm də, bu vaxta qədər nə bir ixtira etmişəm, nə də kəşf filan. Şükür edirdim ki, canım salamatdır. Yəqin, kəsibə Allah sağlamlığı elə qiymətli sərvət, sərmayə kimi verir. Bu düşüncələrin qoynunda divanda uzanıb televiziya baxırdım. Reklam çarxlarında təkrar-təkrar verilən iki elan diqqətimi cəlb etdi. Birinci elan Ankara Tibb Mərkəzində jurnalistlərin pulsuz müayinəsi barədəydi. O biri elanda isə Aşura günü məscidlərdə qanvermə aksiyasının keçiriləcəyi bildirilirdi. Açıq, jurnalistlərin pulsuz müayinə olunması xəbərinə çox sevinsəm də, acı bağırsağ kimi uzanan tıxaclar ucbatından göstərilən ünvana getməyə tənbellik edirdim. Bir də, mənim haram ağrıyır ki, müayinəyə də gedim? Bəlkə, mən də gedib evimizin yaxınlığındakı məsciddə, qan verim? Bunun Kərbəla şəhidlərinin xatirəsinə həm xeyriyyəçilik, həm də xilaskarlıq missiyası olduğunu düşünəndə lap cəsərləndim. Və sabah mütləq gedib məsciddə qan verməyi qərara aldım.

* * *

...Məscidin həyətində dayanan adamların uzun növbəsini görəndə ürəyim dağa döndü. Bu fədakar

adamların cərgəsinə qatılıb növbəmi gözləyə-gözləyə bir az acılı-şirinli, bir az da rəngli düşüncələrə daldım. Düşüncələrimdə qan çeşməsi fəvvarə vuran qara neftimiz, qara nefimizdən dövlət xəzinəsinə çin-çin yığılan göy pulları, göy pulların saxlanacağı yeri olan məmləkətimizin dürlü-dürlü kaşanə bankları boyboya verdi... Bizim qanımız da vardı, dünya bazarında günbəgün qiyməti artan əla neftimiz də, neftdən gələn göy pulların saxlandığı banklarımız da... Xəyalən həmin pulları dünyada yaşayan bütün soydaşlarımıza böldüm, və gördüm ki, yer üzündə bizdən varlı xalq yoxmuş...

Bu zaman növbədəki adamlardan kimsə dedi ki, bizim qanımızı burdan "Mərkəzi Qan Bankı"na göndərəcəklər... Bank sözü mənim düşüncələrimin axarını dəyişdi, onlara başqa çalar qatdı. "Mərkəzi Qan Bankı"ndakı üçüncü qrup müsbət işarəli qanim bəlkə irsi qan xəstəliyindən əziyyət çəkən hansısa körpənin, ya da düşmənin gülləsindən yaralanmış igid bir əsgərin həyatını xilas edəcəkdi?! Mütləq qanim kiməsə lazım olacaqdı... Nəhayət, iki saatdan sonra növbə mənə çatdı. Ağ xalatlı tibb bacısı qan təzyiqimi ölçüb təəssüflə başını buladı:

-Olmaz! - dedi.

- Niyə?

- Qan təzyiqiniz çox yüksəkdi, nəbziniz də normaldan 20-30 dəfə artıq vurur...

Mən etiraz etdim, belə çıxır ki, iki saat əbəs yerə növbə gözləmişəm. Uşaq vaxtı eşitmişdim ki, təziqi qalxan adamlardan qan alırlar. Bunu deyəndə həkim xanım dilləndi:

- Düzdür, amma bizim sizdən götürdüyümüz o xəstə qan heç kimə lazım olmayacaq!

Xanım qız pərt olduğumu görüb, mehribancasına əlavə etdi ki, kardioloq həkimə müracət edin, təcili müayinə olunun, məncə, təzyiqiniz ürəklə bağlıdır...

Birdən televizordakı Ankara tibb mərkəzinin pulsuz müayinə elanını xatırladım:

- Məsləhətinizə görə çox sağ olun! – dedim. - Elə günü sabah həkimə gedərəm!

Çölə çıxıb köhnə məhəccərləri sürtülmüş pilləkəndən üzüaşağı enən-enən qan vermək üçün növbədə fədakarçasına dayanan və ən azı mənim qədər sağlamlıqlarından bixəbər adamlara baxaraq dərindən köks ötürdüm. Və ölümün nəfəsini duymuş adamlar kimi, tez məscidin həyətindən uzaqlaşdım. “Mənim xəstə qanım heç kimə lazım deyilmiş...” Sözə bax! Axı heç yerim ağrımır. Bu nə işdir? Kasıb olsam da, sağlamlığımla təsəlli tapıb öyünürdüm, fəqət sən demə, tale bunu da mənə çox görürmüş...

* * *

Evə gəlib təzyiqölçən elektron aparatı biləyimə bağladım. Hə, deyəsən, ağrısız-filansız əməlli-başlı xəstəydim. Qorxdum. Ertəsi gün iki il qabaq nəşr olunmuş kitabımdan bir nüsxə götürüb tibb mərkəzinə yollandım. Kitabımı baş həkimə verib, pulun baş rol oynadığı indiki zamanda bizim kimi kasıb qələm sahiblərinə təmənnasız xidmətə görə ona minnətdarlıq etdim. O, bu təşəbbüsün kişilərin qədir-qiymətini bilən hansısa qadın jurnalistlər qurumu tərəfindən irəli sürüldüyünü bildir-

di. Mərkəzin ən gözəl şəfqət bacılarından birini kabinetinə çağırıb mənə bir-bir müayinə kabinetlərinə aparmağı tapşırırdı. Üç saatdan çox çəkən müayinədən sonra kardioloq həkim mənə Türkiyədə istehsal olunmuş “Ayra” adlı bir həbin hər səhər ikidəbir hissəsini qəbul etməyi və tez-tez onunla telefon əlaqəsi saxlamağı tövsiyə etdi. Ürəyimdə “Ayra...ayra”- dedim, sonuna bir “n” yazılsa, olar “Ayran”.

Aptekdən “Ayra” alıb bir-iki gün qəbul etdim. Bədənimin ağrımayan bir üzvü qalmadı. Kardioloq həkimə zəng vurdum. Dedi, belə hallar olur, əsas odur ki, təzyiqiniz aşağı düşür! Yox, bir təziqə görə bədənimin digər üzvlərindən vaz keçə bilməzdim. İnternet vasitəsilə dünyanın Amerika, Rusiya, Almaniya kimi ölkələrində təcrübə keçən virtual həkimlərə mənə rahat edin sualları yazıb göndərdim. Cavablar müxtəlif olsa da, öyrəndim ki, təziq “gizli qatildir”. Onunla zarafat etmək olmaz. Mənə çalışdıqları adlı-sanlı klinikalara dəvət edənlər də az deyildi. İlahi, bu şəhərdə nə qədər gözəl, dəbdəbəli, bərbəzəkli (banklardan və şadlıq evlərindən də çox) tibb mərkəzləri var. Müalicə bir yana qalsın, təzədən müayinə olunmağa pul lazım idi. Uzun söhbətin qıtası, həkimdən, dava- dərmandan imtina edib, hər gün səhər-axşam təzyiqimi ölçüb məyus olurdum...

* * *

Şənbə günü nəvələrim bizə gəldilər. Həmişə olduğu kimi oyuncaqlarını da özləri ilə gətirmişdilər. Bir an xəstəliyimi unudub onlarla oynamağa başladım.

Həsənlə oyuncaq kubiklərdən ev tikdik, sonra Tariyellə Fəridin tətikləri çəkiləndə lülələrində qırmızı-yaşıl işıqlar yanan oyuncaq silahlarıyla dava-dava oynadıq. Uşaq vaxtı belə oyuncaqları xəyalıma gətirə bilməzdim. Dava-dava oynayanda taxtadan oyuncaq tüfənglər düzəldərdik. Sanki o illərin “acığına” nəvələrimin oyuncaq silahlarıyla uşaq kimi oynayıb gözü-mün qurdunu öldürürdüm.

İlahə bağçada öyrəndiyi təzə şeirlərdən birini əzbər söylədi. Həsənin özündən uydurduğu nağilda mən də vardım. Həsən balaca olduğundan şirin danışdı. Mən şair olmasamda onun dünyaya gəldiyi gün - əlli yaşımda şeir yazmışdım:

*Tanrı qismətidir, hədiyyəsidir,
Tariyelim, Fəridim, gözəl İlahəm.
50-ci yaşıma özün yetirdi,
Balaca Həsən də onlarla bahəm...*

*(Sonra Səma gəldi, ardınca Nuray,
60 yaşına Tunar oldu pay,
Ömrümə bəzəkdi üç GÜNƏŞ, dörd AY)*

...İndi o balaca Həsən çiynimdə çıxıb oturmuşdu. Fəridlə Tariyel məni “əsir alıb” əl-qolumu bağlamışdılar. İlahə onlara deyirdi:

-Babanın qollarını açın, yazıqdı.- Alnımın tərini silib üzümdən öpə-öpə, - axı, bu bizim şirin babamızdı.

Həsən bacısından soruşurdu:

-Nuru baba niyə şirindi ki, bal qazanına düşüb?

Bu zaman məni gülmək tutdu. Fərid ciddi tərzdə qardaşına:

- Komutanım, əsir aldığımız bu adam gülür, - dedi.

- Gülmək də, danışmaq da əsirlərə yasaqdı. - Tariyel amiranə səslə dilləndi və İlahəyə üzünü tutub, - sən qızsan, biz əsgərlərin işinə qarışma, get nənəyə kömək et, - dedi.

İlahə sakitcə mətbəxə - nənəsinin yanına getdi... O gün hava yağmurlu olduğundan bütün günümüzü evdə keçirdik. Səs-küyümüzə həyat yoldaşım içəri girdi:

- Ay uşaqlar, babanızı incitməyin, axı xəstədir! - dedi.

Birdən yadıma düşdü ki, bu gün təzyiqimi ölçməmişəm. Oyun bitər-bitməz durub təzyiqölçəni dolabdan götürüb qoluma taxdım. Hamıya: "bir dəqiqə susun"- dedim və gözlərimə inanmadım. Nəbzim də qaydasına düşmüşdü, təzyiqim də...

- Necədir?- deyə yoldaşım tez xəbər aldı.

- Əladır, - dedim, - əla!

Nəvələrim də xorla "ura" qışqırır sevindilər. Ağır hipertenziya deyilən "gizli qatil" üzərində asan qələbə qazanan nəvələrimi bir-bir bağrıma basdım.

- Hə, deyəsən, indicə mən təzə müalicə üsulunu kəşf etdim. Nəvəterapiya!

Axşamüstü atası Fəridlə Tariyeli aparmağa gələndə qapıdan çıxı-çıxıda Fərid dedi ki, baba, bizə de ki, yolunuz açıq olsun!

-Yolunuz açıq olsun, - dedim. Marağım güc gəldi, soruşdum ki, ay Fərid, bəs mən sizdən çıxıb evimizə gələndə niyə, baba, yolun açıq olsun, demirsən?

- Ona görə ki, sənin maşının yoxdur, baba, tıxacı düşmüşsən!

Beş yaşlı Fəridin bu məntiqi cavabına heyrətləndim və doyunca güldüm.

O gün İlahə ilə Həsən ata-anasından icazə alıb bizdə qaldılar. Bazar günü hava yaxşı olduğundan birlikdə gəzməyə getdik...

* * *

Bax beləcə, indi hər şənbə-bazar günləri nəvələrin gəlişini dörd gözlə gözləyirəm. Nəhayət, mən də ömrümdə bir kəşf etdim: dava–dərmanlı müalicə üsulu olan NƏVƏTERAPİYANı...

Dekabr 2010

“Virtual və real həyat” silsiləsindən

ƏSLİ VƏ KƏRƏM

Sosial şəbəkədə tanış olandan sonra Əsli xanım ilə Kərəm bəy bir müddət virtual eşq məcarası yaşadılar. Könül həmdəmləri ilk və son dəfə 8 Mart günü real həyatda görüşdülər. O gün virtual yaxınlıqlarının bundan belə real olacağını zənn edən Kərəm bəy Əsli xanımın “Səncə real sevgi nədir?” - sualı qarşısında çaş-baş qaldı. O, real sevginin, məhəbbətin virtual eşq oynundan daha fərqli olduğundan bir xeyli danışsa da, cavabı Əsli xanımı heç qane etmədi.

Hər gecə “Məhəbbət İncəsənəti”nin hər növbünü Əsli ilə virtual dünyada sınaqdan keçirən Kərəm real həyatda bu cür naqolay görüşü heç ağına sığışdırmırdı. Qıyası, dəniz sahilində Kərəm sevgilisinin sual yağışı altında islansa da, səhrada susuzluqdan bağı pörştelənən naşı ovçunun halına düşdü. Əslinin gözəl, zərif əndamına Qadınlar Bayramı günü toxuna bilməyib, ondan xoşnudluq duymadığından içində yanıb-qovruldu.

Elə bil Əslinin də qəlbi Qara Keşiş tərəfindən kodlaşdırılmışdı. O nə qədər əlləşsə də bu kodu açə bilmirdi... Ertəsin gün sosial şəbəkədə aşıq həmkarları Kərəmin sorağını “Ömür” klinikasından aldılar...

Virtual Sevginin həm də fəlakət olduğu fikrini dostları ilə paylaşan Kərəmin bu qəmli hekayətini oxuyandan sonra xəyalımda ucsuz-bucaqsız səhrada iki

obraz çanlandı; bir könüldən min könülə aşiq olan Kərəm bəy - suya TƏŞNƏ ovçu, onun Əslisi - əlində su dolu FİNCAN tutan İlahə rolunda...

Səhra Günəşin istisindən dəmirçi kürəsi kimi od tutub yanırdı. Susuzluqdan dili-dodağı cadar-cadar olan, Kərəm öz Əslisinə dedi:

-Yuxuda, xəyallarda məni susuz qoymayan gülüm! Su İlahəm, indi də bir içimlik su ver, içim qovrulur axı...

Əsli sevgilisinin yalvarıcı baxışlarını naz-qəmzə ilə süzüb soruşdu:

- Əzizim, sən heç bilirsən səhrada SU nə deməkdir?

Aşiq Kərəm suyun şəninə çoxlu təriflər dedi. Və dediyi hər kəlmənin əlində İÇİ SUYLA dolu fincan tutan İlahənin canına elə su kimi yayıldığına zərrə qədər də şəkk etmirdi... Amma Əslinin təkrar sualları Kərəmin qəlbini güllə qəlpəsi kimi aşızənə döndərirdi. Aşiq Kərəmin rəngi-rufu getdikcə solub-saralırdı... Canında çeşməsi quruyan bulaq kimi SUYUN gözəlliyini vəsf etməyə sözlər tükənirdi.

-Səncə, SU daha nə deməkdir, söylə Kərəm.

Aşiq Kərəm nəfəsi təntişə-təntişə dilləndi:

-Su həyatdır. Su aydınlıqdır. Su müqəddəsdir. Su saflığın rəmzidir, paklığın təcəssümüdür. Su incidir. Su sənin əlində tutduğun varlığımdır.

Əsli yenə təkidlə:

- Bəs daha sonra SU nədir, ay canımın içi? – deyə soruşdu. Əslinin “canımın içi” kəlməsindən məst olan Aşiq Kərəmin gözünə “Gülüm”, “Su ilahəm” dediyi sevgilisi gah lalə, gah, nərgiz, gah da bənövşə donunda göründü. Aşiq Kərəm libasını tez-tez dəyişən gül-

lərdən hansına üz tutacağını bilmədi. Düşüncələrində şimşək çaxdı:

- Susuz həyat olmaz, Göydə gürultu olmaz, Yerdə-sə ruzu olmaz, Əsli, gülüm mənim... – nəfəsini sanki çiymlərindən alan Aşiq Kərəm dizləri üstə çökdü.

İnsafsız Əsli Aşiq Kərəmdən yenə xəbər aldı: - Daha sonra, Su nədir?

Yorğun Aşiq Kərəm var gücünü topladı. Üzünü göyə tutdu:

- Allahım, sən mənə güc ver, dizimə taqət, ruhuma tək ver, qoy bu insafsızcasına can alanı şairanə sözlərlə yola gətirim...

Allahın da susuz AŞIQ Kərəmə rəhmi gəldi, ona qaynar İLHAM verdi. Suya təşnə Aşiq Kərəm su haqqında nəğmə oxudu:

*... Canan gövhəridir Su
Canın cövhəridir Su,
Dünyanın nəhridir Su,
Eşqin bəhəridir Su...*

*Sudur günəş, sudur ay,
Sudur dəniz, sudur çay,
Sudur buludda lay-lay,
Su Tanrıdan gözəl pay....*

*Sudur bənövşə, lələ,
Sudur çəməndə jalə,
Su - əlində piyalə,
Su – çağlayan şələlə...*

*Su cana bəxş edər CAN,
Su incidir, su MƏRCAN,
Suyla doludu FUNCAN,
Ver, qoy içim DOYUNCAN...**

Hə, bu nəğməni oxuyandan sonra Aşiq Kərəmin ürəyi qəşş eləyib yerə yıxıldı. lakin inadçıl Əsli yenə rəhmə gəlmədi. Sanki dili-dodağı qurumuş Aşiq Kərəmin düşdüyü halətdən aldığı zövqün, həzzin ləzzətindən az qala özü də bihuş olurdu... Və son anda şıltaqcasına qəhqəhələr çəkib, FİNCANın süyunu yerə tökdü. Aşiq Kərəm də elə Dədə Kərəm kimi yanıb-kül oldu. Amma Fövqaladə Hallar Nazirliyinin Yanğısından Mühafizə İdarəsinin əməkdaşları Kərəm yanğısından gec xəbər tutdular. Ekspertlərin ilkin rəyinə görə, Aşiq Kərəmin yanıb külə dönməyi susuzluqdan olmayıb. Sən demə, su barədə dürlü-dürlü fikirlərini "Su İlahəsi" dediyi Əslinin bir qulağından alıb, o biri qulağımdan ötürməsi Aşiq Kərəmin canınındakı odu alışıdırıbmış ...

İndi deyirəm, SEVGİ yaratsa da bu dünyanı, sözü-mün vardı canı: görəsən, Əsli xanım su barədə Aşiq Kərəmdən daha hansı fikri söyləməsini umurdu?!

Mən bilmirəm, bəlkə Siz bilirsiniz?

13..03.2014

---

* Şeir Sarəngindir

MUĞAN VƏ LALƏ ƏFSANƏSİ

...Muğan özünü büsbütün unutmuşdu. Fikri-zikri sosial şəbəkədə iki aydan çox gecəbəgündüz intim sevgi məktubları paylaştığı Lalə adlı xanımı real həyatda görmək idi. Amma profil şəklində nərmənazik idmançı qızlara oxşayan Lalənin şənbə günü dəniz sahilində birlikdə istirahət etmək təklifi onu dərin düşüncələrə qərq etdi: “Canım, şəhərdən kənar sakit bir güşə olsun ki, özümüzü sərbəst, rahat. AZAD hiss edə bilək...”

O, sonuncu dəfə dəniz sahilinə nə vaxt getdiyini xatırlamasa da Lalənin bəhs etdiyi sakit güşələri bir-bir göz önündə canlandırdı. Gördü ki, Allahın Odlar diyarına bəxş etdiyi mavi dənizin gözəl mənzərəli kəhrəbə sahilləri YEKƏPƏR iş adamları tərəfindən hündür hasara alınıb! “Eh, ay Lalə, öz nəfsinə hakim olmayanların “hakimi-mütləq olduğu” dənizin sahilində necə sərbəstlik və rahatlıq tapmaq olar?! Adam bu “həbsə alınmış” güşədə özünü necə azad hiss edə bilər? Yox, gülüm, bu cahanda insanın yalnız xəyal və düşüncələri azad, sərbəst və hüduzsuzdur! Qalan şeylər qoluzorlu səlahiyyət sahiblərinin işğalı altındadır ...”

Bu fikirlər içində Muğan ağır düşüncələrə dalmışdı. Bir anlıq quş qanadlı xəyalı onu qoynuna alıb keçmişə apardı. İnternetdən, mobil telefondan, tıxacları tikanlı

məftil kimi gözə soxulan hay-küylü şəhərdən, hər gün insan ruhunu yun kimi didən tele-şoulardan çox uzaq bir aləmə varid oldu. İldırım sürətiylə geri adlayıb, keçmişə döndüyü zaman kəsiyi YURDUN lap qədim çağlarına təsadüf edirdi. Hələ Arpaçayı aşıb-daşmamışdı, sel Saranı götürüb qaçmamışdı. Hələ Muğan nahaq qana batmamışdı. Qarı düşmənlər Odlar yurduna göz tikməmişdi. Xan Çoban da tütəkdə həzin – həzin sevgi nəğməsi çalırdı. El- obada hamı can deyib, can eşidir. Nə çörək dərdi çəkən vardı, nə də iş-güc.

Bahar çağı idi. Gül-gülü çağırırdı, bülbül-bülbülü. Muğan dəniz sahilində görüş yerinə gümüş yəhərli səmənd atıyla gəlmişdi... Sevgilisi anında ağ qaşqası olan qırmızı kəhərin belində oturmuş şahzadəyə bənzəyirdi. Bir az aralıda Yanardağın ətəklərində bitən al-qırmızı lalələr sanki əl yelləyərək şadyanalıqla aşıqları salamlayırdı...

Əvvəlcə atlar nəfəs-nəfəsə dayanıb, kişnəyərək birbirlərini qoxladılar. Sonra Muğan öz atından endi, yaxınlaşıb Lalənin atının yedəyindən tutdu. Lalə əlini onun enli çiyinə qoyub ağ kəpənək kimi hoppanaraq ehməlcə yalçın qayanın sinəsinə qondu.

Yaraqlı – yasaqlı Muğan könül şahzadəsinin hüzurunda əmrə müntəzir cəngavər kimi dayanmışdı. Lalə də həyəcan və sevincqarışq bir qürurla gah onun boy-buxununa, gah da zirvəsi buludlara dirənən Yanardağın döşündə uçan Muğanın hüsnünə tamaşa etdi. Bu şəhəri Muğan xaqan istəklisi Laləzər xatunun arzusu ilə tikdirmişdi. Xəzərin ləpəddöyənində uçan şəhər qərinələr boyu alınmaz qalaya dönmüş-

dü. Muğan xaqan öz qoşunu ilə həmişə uzaq hərbi səfərlərə çıxanda fikri arxada qalmazdı...

Ulu babası haqqında əfsanəni ilk dəfə burda – fəxrlə daşdığı adını yalçın qayaya mis həriflərlə ləkk etdiyi sahildə Laləyə nəql edəndə Muğan “indi bu yurdun əmin-amanlığını qorumaq bizim borcumuzdu” demişdi.

- İgidim, qara çəngavərim, - deyə Lalə ona qısıldı, - Yoxsa yenə qanlı savaşı, yenə ölüm-itim, yenə ayrılıqlar olacaq...

- Müharibələr həmişə olub, olacaq, gülüm! Qəm yemə! Ulu babam Muğan xaqan yurdumuzda daim sülh olsun deyə, atının yəhərini özünə paytaxt eləmişdi. Nəsihət edərki, vətən gözdü, biz kiprik, gözü müzün keşiyini çəkmək hər bir göytürk ərəninə müqəddəs işi olmalıdır.

O, bu sözü deyib Xəzərə boylanaraq salavat çevirdi. Lalə soruşdu:

-Muğan, sən niyə bu dənizə həmişə salam verib, salavat çevirirsən?

- Ulu Babam Muğan xaqanın məzarı dənizin qoyundadı. Onun son savaşı bu dəniz uğrunda olub... O, mavi dənizin nemətləri bizə əmanət qalsın deyə şəhid olub. Hə, gül üzüm, savaşılar, müharibələr heç zaman bitmir. Fəqət hər savaşıda həlak olanların ömrü, sevgiləri, arzuları yarımçıq qalır. Müharibə onlar üçün sona çatır... Bəli, bu gün mən savaşıya yollanıram. Sülh naminə müqəddəs bir savaşı... Sənin qəlbində həmişəlik taxt qurmazdan öncə Yurdumun sərhədlərində əbədi SÜLH TAXTI qurmalıyam. ..

Bu sözləri deyəndən sonra o sevgilisinin önündə diz çöküb, əllərini tutdu:

- Gülüzlü Laləm, bu savaştan qələbə ilə dönsəm, kön-lümün sultanı olmağa razı olarsanmı?

Qız sevinərək onun üstünə atılıb, qollarını boynuna doladı:

- Əlbəttə, könül həmdəmə. Sən qəlbimin əzəli və əbədi XAQQANIsan. Muğan xaqanın ruhu köməyin və duağın olsun!...

Dənizin qırçın ləpələri, kəhraba sahili, Yanardağ ətə-yindəki qızıl lalələr onların bu əhd-peymanına şahid-lik etdi. Amma...

...Mobil telefonun zənginə xəyaldan ayrılıb ətrafına baxdı. Kirayədə yaşadığı oniki kvadratmetrlik otaq onun canını məngənə kimi sıxdı. Üz gözünü turşutdu. İyirmi ildən çox idi dədə-baba yurdu düşmənlər tapdağındaydı. Başbilənlər ATƏT-dən, qara camaatsa başbilənlərin canı-na alqış duaları oxuya-oxuya ALLAHdan imdad gözlə-yirdi. Namərdlik isə beynəlxalq səviyyədə hökm sürürdü. Mərdlər sevincə tamarzı qalmışdı. Şeytan uğur həmayili kimi zalımların boyun-boğazından asılmışdı.

Doğma vətəndə qəriblik hissi yaşayanlarınsa illərlə evsizlikdən, işsizlikdən çəkdiyi əzab-əziyyətlər üz-gözü-nə, ürəyinə vaxtsiz qırıqlar salmışdı. Qəlblərini şumlayan dərdlər bitib-tükənmirdi. İnternetə aludə olandan bəri Muğanınsa başı virtual əyləncələrə qarışmışdı. Hərdən ona elə gəlirdi ki, getdikcə beyni quru qaxaca dönür. Ru-hu, mübarizlik əzmi sosial şəbəkələrə könüllü əsir düş-müşdü... Amma ömrü boyu çəkdiyi iztirablar və internet xəstəliyini onun kişiliyini süquta uğrada bilməmiş-

di. Yenə Lalənin gözəl əndamını düşünüb dərinə köks ötürdü: "Eh, bu həyat xəyallarımızın verdiyini bizə qismət etsəydi, onda yurdumuzun hər güşəsi cənnət olardı! Torpağımızın bircə qarışı da düşmənlə tapdağında qalmazdı.

... PUL xatirinə heç kim fürsətdən sui-istifadə edib dənizi, meşələri, gölləri, çayları... öz əsarətində saxlamazdı. Hamıya yurdun sərvətindən bərabər pay düşərdi, hamı ev- eşik sahibi olub, şad, xürrəm, firavan yaşayardı. Yurdumuz da bizim – sənin, mənim, onun maddi və mənəvi gücü ilə daha qüdrətli, daha qüvvətli, daha əzəmətli olardı.

...Mən də bu gün - XXI əsrin ikinci onilliyində hər gecə virtual həyatda sevişdiyim xanımın ÜMUMXALQ sərvəti olan dənizin sahilində azad gəzmək arzusunun reallaşdırmağa qadir olardım...

...Eh, qorxulu nağıllarda cayın, suyun qabağını YEDDİBAŞLI əjdahalar kəsərdi. İndi isə real həyatda dənizin qabağını YEDDİARXALI adamlar kəsiblər. İstər o qorxulu nağıllarda olsun, istərsə real həyatda, həmişə qara camaat ƏJDAHALAR tərəfindən su korluğu, təmiz hava qıtlığı çəkməyə məhkum edilir... Amma ən böyük faciə MƏNƏVİYYAT süsüzlüğü, milli qeyrət qıtlığıdır...

İlahi, görəsən dənizin sahillərinə, yolların kənarına çəkilən bu ucsuz-bucaqsız, hündür, yarlı-yaraşılıq, fəqət lazımsız hasarların əvəzinə ölkədə nə qədər yaşayış evləri tikmək olardı! Və mənim kimi illərlə kirayədə canı çürüyən neçə yüz min insanı mənzillə təmin edib, sevindirmək olardı?"

07.04. 2014

RUHUMUN HƏMDƏMİ

“...Bu gün iş gününün final mərhələsi mənim üçün çox uğursuz oldu! Ürəyim hələ də ağrıyır!.. Hamı çoxdan gedib. Mən isə elə sarsılmışam ki, heç yerimdən tərpənə bilmirəm. Kabinetin pəncərəsindən qışın erkən düşmüş qaranlığına baxıram! Qaranlıq qurğuşun horrası kimi qəlbimin dərinliyinə çökür... İş yoldaşım ilə yersiz mübahisədən sonra azca qala infarkt olacqdım... Allah verən ömrümün xeyli hissəsi arxada qalsa da, hələ ölmək bəradə fikirləşmirəm. Amma bu günümün elə dünənki kimi keçdiyini, sabahımın da bu gündən bir fərqi olmayaçağını düşünərək, kədər burulğanına düşmüş gəmi kimi yerimdə ləngər vururam. Kaş bu an ağrı-acımı bölüşəcəyim biri olaydı... Çünkü nə yağmurlu payızın, nə uzun qış gecələrinin, nə də günəşli bahar günlərinin tənha adamlara rəhmi gəlir!.. Tənha adamın qəribdən fərqi nədir ki?!..”

Mən ağıma gələn bu fikirləri kompüterin qarşısında oturub sosial şəbəkədə “status” pəncərəsinə nə vaxt yazdığımı özüm də bilmədim.

Birdən monitorda düm ağ xalaltlı, uzunsaçlı, əsmərbəniz bir xanımın “Nə olub, istəsəniz ağrı-acınızı mənimlə bölüşə bilərsiniz” sözləri və təbəssüm işarəsi peyda oldu. Mən gözlərimə inanmadım, əv-

vəlcə bunun bir təsadüf, ya da əsəb gərginliyindən sonra xəyalımın “məhsulu” olduğunu düşündüm. Profil şəklindən mənə təbəssümlə boylanan gənc xanımın adı Şəfa olsa da, hansı sahə üzrə həkim olduğu yazılmamışdı. Bəlkə də hansısa elmi müəsisədə laborant işləyirdi?! Düzü bunu dəqiqləşdirməyi heç ağılıma da gətirmirdim. Onun bu ağır dəqiqələrdə mənimlə virtual həmsöhbət olmağı kifayət idi...

Qısa pauzadan sonar ovqatımın təlx olduğunu yazmaqda davam etdim: “Hərdən güya təsəlli tapmaq üçün (əvvəllər xoşlamadığım vərdişə çarə kimi əl atıb) bir siqaret də çəkirəm! Acı tüstü dumanı qəlbinin göynərtisini daha da şiddətləndirir... Tez-tez də-rindən köks ötürürəm...”

Ağ xalətli Şəfa xanım qayğımıza qalıb ismarıq yerində yazdı: “Allah köməyin olsun, işdə belə seylər olar! Siqaret çəkməsəniz olmaz bəyəm?”

Mən: “Ey ağ libaslı, uzunsaçlı, əsmərbəniz mələk! (bu söz hardan ağılıma gəldi, İlahi?) İndi təkə siqaretdi həmdə-mim, elə sanıram ki, onu tüstüsü içimdəki qəhəri boğur... Mənə toxunan odur ki, mübahisəyə səbəb olan adam məndən yaşca çox kiçikdi, vəzifəcə böyük!.. Fəqət, vəzifə məqamından sui-istifadə edib xətrimə dəyməyini həzm edə bilmədim! Onu bərk acıladım! Əsəbimdən coşub üstünə qoca qartal kimi şığıdım. Səs-küyümüz şefin kabinetinəcən getdib çatdı!.. Şef də ikimizi də çağırırdı. Ən çox da mənə təpindi. “Bu nə səs-küydü salıbsan? Uşaqsan?” Nə isə... Mən də hövsələsizlik edib şefə dedim ki, haqlı olsam belə, təbii ki, siz yenə onu müdafiə edəcəkdiniz... Şef də susub kinayə ilə gülümsündü. İndi tək

qalıb düşünürəm! Və özümü qınayıram. Doğrudan da qəzəbin əvvəli dəlilik, sonu peşmançılıq olurmuş... Axı əvvəlcədən bilirdim ki, nə mübahisə etdiyim o şəxs, nə də şefim məni anlayacaq..."

Şəfa xanım: "Mən sizi yaxşı anlayıram. Çox təəssüf ki, belə olur həmişə..." (fikrinin sonunda xeyli təəssüf simvolu olan işarələr qoydu).

Mən: "Bəzən insanın içində kaman kimi gərilib -sıxılmış RUHU qəfildən Spartaksayağı üsyana qalxır! Amma üsyan amansızlıqla yatırıldıqdan sonra təəssüf edirsən ki, elə "susmaq qızılmış" deyənlər haqlıymış... İndi içimdə ən şəffaf olan ruhum da qara yumağa dönüb sanki... Çilik-çilik olmuş könlümün aynası içlatımı çıxıb - qanadır. Çox təəssüf ki, bu gün HƏYAT səhnəsində mənim püşkümə rəhbərliyə qiyam qaldıran və uğursuzluğa düşər olan QUL obrazı oynamaq düşmüşdü..."

Şəfa xanım: "Tanrı öz bəndələrinə yazdığı ssenarini indi siyasət və iş adamları istədiyi şəklə sala bilirlər. Biz helmin başda, elmin ayaqda olduğu bir zamanənin övladlarıyıq. Ağalara qarşı "qulların" qiyamı küfr sayılır. Bu dünyada Allahdan savayı demokratik varlıq yoxur. Çünki Allah Şeytanı ona görə insanlara müxalifət yaratdı ki, onların paxırını üzə çıxartsın!..."

Mən: "Haqlısınız! İndiki zamanda insanı nə əməyi, nə də fəziləti ucaldır. Məncə, feodal münasibətlərinin hökm sürdüyü cəmiyyətdə adi məişət qayğısını da dərd etməyə dəyməz! Buna ilk dəfə şahid olmasam da, pərşanlıgım yəqin ki, hələ üki-üç gün də davam edəcək! Çünki içimdə ən güclü zəlzələ şef məşinə oturub

gedəndən sonra başladı. Yolda cangüdəni mənə zəng edib, dedi ki, “qağa, ürəyini çox da sıxma, şef də, hamımız da bilirik ki, əslində sən haqlısan, amma şefin onu müdafiə etməyi bir subardınasiya məsələsidir. Ziyalı adamsan, özün də belə şeyləri yaxşı bilirən!..” Cangüdən mənim canımın qeydinə qalsa da, təzədən canım yandı. Axı o adam sabah gəlib gözümün qarşısında qalib kimi gəzəcəkdii.. Bəlkə elə indi şefin kabinetindən çıxan kimi qələbəsini hardasa oturub qeyd edir? Bax, belə, ey mələk simalı Şəfa xanım, bugünkü mübahisədən ona payına sevinc, mənəşə qəm-qüssə düşdü...”

Şəfa xanım: “Özünüzü ələ alın...Nə etməli, dünya belədir. Çalışın unudun!”

Mən: “Bacarmıram. Kədər qəlbimi elə didib-didişdirir ki!.. Eynən uşaq çağlarımda görmüşdüm ki, nə-nəm qabağına bir topa qoyun yununu töküb o cür didişdirir... Vallah necə oldu ki, ürəyimi sizə boşaltdım, heç bilmədim?”

Şəfa xanım: “İstəyirəm ki, bir az rahatlaşsınız. Çox əfsus ki, həyatımızsa hər gün belə stasiyalarla qarşılasırıq. Mən bir dəfə bu cür haqsızlıq ucbatından işdən getdim. Bir xeyli işsiz qaldım... Nə qədər depressiyaya düşdüm...”

Mən: “Elə mən də şef onu müdafiə edəndə az qala ərzə yazıb işdən çıxmaq fikrinə düşdüm. Sonra ani düşündüm ki, bu, bəlkə də mənim ən asan məğlubiyyətim olardı...”

Şəfa xanım: “Əsla belə etməyin! Mən onu da deyim ki, məğlubiyyətimə çox təəssüfləndim. İndi iş tapmaq çox problemdir! İndisə durun, evinizə gedin! Yaxşıca

duş qəbul edin. İnsan çiməndə bədəni dinclik tapır, ruhu gülümsünür...”

Mən: “Amma inanın, mən sizin kimi gözəl bir xanımı virtual da olsa, dərdə qonaq etmək istəməzdim. Bağışlayın ki, belə alındı”

Şəfa xanım: “Xoşdur. Elə seyləri düşünməyin, mən qadınam, üzünüzü görməsəm də, uzaqdan –uzağa ürəyinizin döyüntüsünü eşidə bilirəm!”

Mən: “Düzü sevindim. Təskinlik tapdım. Məni səbrlə dinlədiyiniz üçün çox sağ olun. Budda əbəs yerə deməyib: “Qadın hər şeyi fitrətən bilir, kişilərsə həyatı kitablardan öyrənir...” .

Şəfa xanım: “Dəyməz! Əsəblərimizə hakim olmalıyıq. Bunun başqa yolu yox!”

Mən: “Bir təssəllim də var ki, cangüdən əgər sabah bu günkü mübahisəmizdən söz düşsə, mütləq həmkarlarımıza kimin haqlı olduğunu deyəcəkl..”

Şəfa xanım: “İnanın cidanı çuvalda gizlətmək olmur. Yüz faiz belə də olacaq!”

Mən: “Yüz dediniz?! Bəlkə elə gedim yüz vurum, stressdən çıxım?”

Şəfa xanım: Məgər bu, sizi sakitləşdirəcək?”

Mən: “Bəs həkim xanım nə məsləhət bilir?”

Şəfa xanım: “Nə deyim, bu sizə əgər sakitləşdirəcəksə, qoy yüzçə qram olsun!”

(Mənə elə gəldi ki, o, bu kəlmələri yazanda həm də zərif çiyinlərin çəkib, azca başını yana əydi)

Mən: “Amma yox, bu gün çümə axşamıdı. İtirdiyimiz əzizlərimizin ruhunun doğma ocağa gəldiyi gün... Demək içki olmaz!..”

Şəfa xanım: "Allah hamısına rəhmət eləsin! Qarşından şənbə-bazar gəlir, məsləhət bilirəm, şəhərdən kənara, təbiət qoynuna çıxın! Bu gün əyninizdə olan paltarları çalşın tez dəyişin, içinizin kədəri onlara da hopub!"

Mən: "Bağışlayın, vaxtınızı çox aldım. Bəlkə də sizi yordum. Amma təbiət qoynuna mütləq gedəcəyəm!"

Şəfa xanım: "Gülə-gülə. Boş verin hər şeyi... İstədiyiniz zaman sizi dinləməyə hazırım!"

Mən: "Siz Psixoloq-Həkimsiniz? Məni çox sakitləşdirdiniz!"

Şəfa xanım: "O qədər də deyil. Mən mühəndisəm!"

Mən: "Mənim üçün o qədərsiniz! İncik Ruhuma adınıza sadıq qalaraq şəfa verdiniz! Ağ xalatlı təsəlli mələyisiniz. Bəlkə siz qəlb mühəndisisiz?"

Şəfa xanım: "Verdiyiniz dəyəərə görə təşəkkür edirəm! Əgər etiraz etməzsinizsə, təbiət qoynuna birlikdə də gedə bilərik..."

Mən: "Şad olaram! Ruhumun həmdəmi kimi sizi bu gün mənə Tanrı yetirdi."

Şəfa xanım: "Görüşənədək! Di, salamat qalın!"

Mən: "Şənbə gününədək, hər axşamınız xeyirli sabahlara vəsilə olsun, ağ xalatlı təsəlli mələyi, Ruh mühəndisi! Könül həmdəmi..."

Şəfa xanım: "Adım Nurgüldür! Şəfa mənim təxəllüsümdür."

Mən: "Nurgül Şəfa! Ruh oxşayan, qırıq könülə şəfqət çiləyən mələk! Tanışlığımıza çox şadam, ruhumun həmdəmi!"

17.12. 2014. Bilgəh.

İNTERNET QƏZASI

Virtual sevgilərlə aşib-daşan internet qızmar yay günü qırx yaşlı Mələyin həyatına bahar tərəvəti qatmışdı. Feysbukda Fikrətlə tanışlığı ona yeni ruh vermişdi; səhər-axşam idman edir, gənc qızlar kimi bəzənib-düzənir, saçına, qaş-gözünə sığal verirdi. Hər dəfə güzgüyə baxanda düşünürdü: “Doğrudan da, qırx yaş qadını dəyişirmiş...” Fikrətin sevgi mesajları getdikcə Mələyin ağlını başından alırdı. Ərli olsa da, Fikrətlə tanışlığa görə o, interneti icad edənə dua edirdi. “Xəyalımın kişisi” dediyi Fikrət də evli idi. Yazırdı ki, bir müddət dövlət məmuru olub, indi isə böyük şirkət sahibidir. Mələk: “Həmişə işləmək arzusunda olmuşam, di gəl ki, dənizdə neftçi işləyən ərimin qısqançlığı ucbatından diplomumu dolabda toz basıb” yazanda Fikrət təklif etdi ki: “Gəl, sənə şirkətdə yaxşı iş verim” Mələk cavab yazdı ki: “Canım, işsizliyi özümə elə də dərd eləmirəm, fəqət, özümü çox tənha hiss edirəm. İçimdə boşluq var. Sevgisiz yaşadığım illəri necə güdaza verdiyimin indi fərqinə varıram. Kaş ruhuma çökən kədər dumanı dağılaydı, qəlbimin tənhalıq buzu əriyəydi. Həyatımı istədiyim kimi yaşamadım heç”. Fikrət ona təsəlli və böyük ümidlər verdi: “Mənim gözəl Mələyim, ruhuna çökən kədər dumanını mən dağıdacam. Qəlbinə sevgim işıq saçacaq! Səhər ça-

ğı günəşin doğuşunu, axşamlarsa batışını birgə seyr edəcəyik. Bu çağadək heç bir qadınla yaşamadığım səninlə yaşamaq, içindəki boşluğu sevgimlə doldurmaq istəyirəm” Mələk ona o qədər isnişdi ki, hətta ata-anasının istəyi ilə ailə qurduğu əri ilə son üç ildə intim yaxınlıq etmədiyini yazdı. Fikrət də öz arvadıyla İngiltərədə təhsil alan tələbə oğluna xatir bir damın altında yaşadığını bildirdi. Oğlu Orxanla Londonda çəkilməmiş şəkillərini paylaşanda, Mələk yazdı ki, onun da on altı yaşında Fidan adında bir qızı var. Fikrətin: “İnşallah, onu da ali təhsil almaq üçün İngiltərəyə göndərrəm. Avropada təhsil almağın üstünlüyü çoxdur” fikri Mələyi çox sevindirdi. “İlahi, sənə çox şükürlər olsun, barı heç olmasa, qızım gələcəkdə yaxşı iş-güc sahibi olar, həyatını istədiyi kimi qurar!- deyə pıçılda-
dı. Və xəyalında qızı Kembric universitetinə qəbul oldu, Londonu gəzib-dolaşdı. Fikrətin növbəti məktubu onu xəyal dünyasından ayırdı. “Canım, irəlindən qorabışirən ay gəlir, Fidanı da götür, bir həftəlik Antaliyaya istirahətə gedək! İnan, hər şey super olacaq!” Mələk çox düşündü və öz-özünə dedi ki, niyə də olmasın?! Qadın rəfiqələri istirahət etdikləri xarici ölkələrdən dəm vuranda, Mələk həmişə deyərdi ki, mən yazıq heç Biləcəridən o tərəfə geçməmişəm. Ürəyində: “Ərim ayın on beş gününü dənizdə, on beş gününü evdə olur, bundan əlverişli fürsət ola bilməzdi ki?!” düşü-
nərək, Fikrətin təklifini bəyəndi.

Antaliya səfərindən qabaq Fikrət onunla görüşmək fikrinə düşdü. Yazdı ki, “Evli ikən tənha olan Mələk simalı sevgilimin könül pıçıltılarını canlı eşitmək istə-

yirəm". Fikrətlə görüşə qərar versə də, Mələk feysbuk-da çoxdan tanıdığı Vəfa adlı rəfiqəsinə çox həyacan keçirdiyini yazdı. Vəfa da ona məsləhət əvəzinə "Can ay internet" adlı kiçik şeir parçası göndərdi:

*"Neçə gözəlləri salmisan tora,
Sevən könüllərə vurmusan yara.
Səndə də eşq gözün dikibdi vara,
Eyş-işrət bağışan, can ay internet!
Sevda ocağışan, can ay internet!"*

Mələk soruşdu ki, ay qız, nə demək istəyirsən, açıq yaz! Kimdi gözün vara dikən? Vəfa cavab verdi ki, "bacışka, incimə, mən bu xaraba qalmış internet məkanına səndən qabaq təşrif gətirmişəm. Burada o qədər iyrenc şeylərə rast gəlmişəm ki! Nə isə. Çalış ailəni düşün! Çünki varlı adamların çoxunda vicdan olmur! Fikrət dediyin o iş adamının gənc-sütül qızlar qala-qala sənə canbirqəlb olmağına şübhə edirəm"

Mələk Vəfanın sözünü qulaqardı edib Fikrətlə görüşdü. "Şəkildə göründüyündən də gözəlsən!". deyə Fikrət onunla köhnə tanış kimi görüşüb-öpüşdü. Bir saatdan sonra şəhərin kənarındakı kiçik motelin hüc-rəsində Fikrətin şərab qoxuyan dodaqlarının hərərəti Mələyi məst elədi. Gözlərini yumub, quş kimi qanad açıb uçmaq istədi. Sonra qollarını Fikrətin boynuna doladı, dodaqlarını, boynunu-boğazını, tükli sinəsini odlu öpüşlərə qər qədər edə-edə: "Canım, istəyirəm səndən bir oğlum olsun" – deyə pıçıldadı. Fikrət onu körpə uşaq kimi qucağına alıb vanna otağına apardı. Çilək-

dən ələnən ilıq suyun altında yenidən bir-birinə sarıldılar...

* * *

... Fikrət hava limanında Mələyin qızını görcək: "Gözəl qızın var, supermələk, - dedi,- elə bil ana-bala yox, bacısınız! Mələk də onu qızına tələbə yoldaşı kimi təqdim etdi. Və qulağına pıçılada ki: "Çox xeyirxah insandı. Allah yaxşı rast saldı onu mənə. Oğlu Kembricdə oxuyur. İnşallah, səni də ora oxumağa göndərəcək!"

Antaliyada ana-bala xəyallarına belə gətirmədikləri bir aləmə düşdülər. Axşamlar gecə klubuna gedib əylənirdilər, gündüzlər şəhəri gəzib-dolaşır, göz oxşayan guşələrdə şəkil çəkirdilər. Geyim mağazalarında xoşladığı pal-partarları geyinəndə, Fikrət neft kralı kimi kresloda ayaqlarını bir-birinin üstünə aşırıb onları şövqlə seyr edirdi. "Ana ceyranla bala ceyran" deyə xitab etdiyi Mələklə Fidan onun odlu baxışları altında həyacandan qızarıb, pörtürdülər. Ən maraqlısı qış üçün xəz gödəkçələr seçəndə oldu. Çeşid-çeşid gödəkcə geyib gah güzgüyə, gah da Fikrətə yaxınlaşan anayla-balaya çarşıldakı müştərilər moda göstərən manikənlər kimi tamaşa edirdilər.

Otelə döncək Mələk Fikrətin aldığı qiyafələrdə çəkdiyi şəkilləri Vəfaya göndərir, sanki ona varlı adamlar haqqında fikrində yanıldığını eyham vururdu. "Buna nə deyirsən Vəfa xanım?" Vəfa yenə ona kinayəli ismarıç yolladı: "Ay qız day denən, doşab almısan bal çıxıb də! Sağ əlin olsun ərsizlərin başına!"

Bir dəfə Fikrət "Vəfa kimdir?" deyə xəbər aldı. Mələk təbəssümlə onu süzüb: "Bizim münasibətimizə şübhə edən bir rəfiqəmdi" Fikrət onun dupduru göz-lərinin içinə baxıb başını buladı: "Ax qadınlar, qadın-lar,- dedi, - internetdə də qeybət edirlər"

Ertəsin gün zərgərlik dükanına baş çəkəndə Fikrət onların hər iksinə qoşa ürək füqurlu briliyant qaşlı üzük alıb hədiyyə etdi, Mələyin əvvəlcə boğazı quru-du. Sonra özünü ələ alıb işvəkarçasına gülümsündü: "Yox, yox, bu hədiyyəni qəbul edə bilmərik" Fikrət Mələyin etirazına məhəl qoymayıb, üzüklərin birini "ana", birini də "bala çeyranın" barmağına saldı. Fi-dan elə bala çeyran kimi də diksindi. Elə bil kişinin əl-lindən onun barmağına üzük yox, elektrik cəryanı keçdi. Bütün vücudu gizildədi. Ürkək baxışlarla gah barmağındakı üzüyə, gah üzündən razılıq ifadəsi oxu-nan anasına, gah da ərklə hələ də onun balaca əlini ov-cunda tutan Fikrətə baxıb susdu. Belə məqamda qızçığaz nə söz deyəcəyini bilmirdi. Fikrət özündən-razı halda: "Mübarəkdir!" – deyib hər iksinin qoluna girib dedi: "Bu kiçik hədiyyədir, sizə ən böyük hədiyyəmi Bakıya qayıdanda verəcəyəm!"

* * *

...O gün gecə yarıyadək diskotekada əyləndilər. Fi-dan yorulmaq bilmədən rəqs edir, həmişəkindən şad-xürrəm görünürdü. Mələksə qızını unudub içdiyi tünd fransız şərabından xumarlanmışdı. Başını Fikrətin çiy-ninə qoyub: "Canım, mənim yuxum gəlir"- dedi,. Fik-rət onun qoluna girib oteldə kirayələdiyi lüks

otaqlardan birinə apardı: "Mələk, türklər demişkən, sən çırılçılpaq soyun, yatağında məni gözlə. Gedim, Fidanı da gətirim, onu orada tək qoymaq olmaz!" Mələk onun üzündən öpüb yataq otağına keçdi. Fikrət geri dönəndə Fidan masada anasının badəsindəki şərabi son damlasınacan içmişdi. Fikrəti görcək üstünə atıldı. Dili topuq vura-vura: "Gəlin rəqs edək!" -dedi. Fikrət gördü ki, onun rəqs etməli halı yoxdur. Baş gicəllənir, gözləri süzülür, yuxulu adamlar kimi danışır: "Mən sizin Londonda oxuyan oğlunuzla tanış olmaq istəyirəm. Məncə, o, sizdən də yaxşı rəqs edər" Fikrət onu ağışına basıb: "Fidan, gecdir daha, gəl gedək!" -dedi. Fidana elə gəldi ki, bu an İngiltərəyə gedirlər: "Gedək!"

* * *

Ana-bala günortaya kimi yataqlarından qalxa bilmədilər. Mələk oyananda ətrafa göz atdı. Fikrət gözə dəymirdi. Başında küt ağrı vardı. Alnını ovuşdura-ovuşdura otelin eyvanına çıxıb aşağı boylandı. Fikrət hovuzda çimirdi. Onu görcək əli ilə işarə etdi ki, paltarını dəyişib hövuza gəlsin! Mələk çimərlik paltarını geyinib Fidanın otağına keçdi. Qızın qumral saçları yastığın üstünə səpələnmiş alov dilimlərini xatırladırdı. Mələk güzgüdə mavi çimərlik paltarına göz atıb saçlarını daraya-daraya qızını səslədi: "Fidan, qızım, dur! Gecdir, gün günorta olub axı!"

Fidan üz-gözünü turşudub gözlərini açmadan: "O, hanı?" - deyə mızıldandı. Anası təəccüblə soruşdu: "Kim?" Qız: "Fikrətin oğlu!" -dedi. "Fikrətin oğlu bu-

radadı bəyəm?" Fidan yastığını qucaqlayıb: "Gecə onunla əl-ələ tutub Londonda gəzirdik. O məni ağuşuna alıb öpürdü, sonra... " Mələyi qəfil gülmək tutdu: "Ay qızım, bura London deyil, Antalyadır, sən Fikrətin oğlunu yəqin yuxunda görübsən?! Dur, get, düşün altında əməlli-başlı yuyun, özünə gəl!" Fidan həyacanla: "Yuxuda görmüşəm?" -deyib yatağın içində orurdu. Güllü mələfə çılpaq çiyinlərindən üzüaşağı sürüşəndə hiss etdi ki, əynində alt paltar yoxdur. Anası bilməsin deyə tez uzanıb üstünü örtüdü. Və gecə nə olduğunu xatırlamağa çalışdı. Qulaqlarına yağış səsi gəldi. Yox, bu yağış deyildi, ilıq su səsi idi. Kimsə su şırnağının altında onun ağappaq əndamını, yupyumru balaca döşlərini, göbəyini öpürdü. "Yox! bu ola bilməz!" Anası otaqdan çıxar-çıxmaz tez özünü güzgünün qabağına atdı. Göbəyinin ətrafında etiraslı öpüşün izləri qalmışdı. "Aman Allah, axı, bu necə ola bilər?.." -pıçıldayaraq özünü çarpayıya atıb, hönkür-hönkür ağladı.

* * *

...Bakıya dönəndən sonra Fikrət sözünü tutdu. Mələyə qırmızı rəngli xudmani maşın hədiyyə etdi. "İdərə edə bilərsən?" deyə soruşanda, Mələk bildirdi ki, uşaq vaxtı at da minib, atasının maşınını da sürüb, amma sürücülük vəsiqəsi yoxdur. Fikrət: "Bu, çox asan məsələdir" - deyib harasa zəng elədi. Sonra Mələyə ünvan və telefon nömrəsi verib dedi: "Get bura, sürücülük vəsiqəni al!" Mələk onun ofisindən çıxarılanda Fikrət dedi: "Fidana da sürpürizim var. Kembricə ha-

zırlaşmaq üçün ona yaxşı repetitor tutmuşam!" Mələk dərindən köks ötürdü: "Özünü nəsə pis hiss edir. Qoy özünə bir az gəlsin deyərəm". Fikrət: "Bax, mən istəyirəm bir ailə kimi yaşayaq!" Mələk soruşdu: "Bəs sənin arvadın, mənim ərim necə olsun?" Fikrət gülümsündü: "Hər şeyin bir çarəsi var. Qızının xoşbəxt gələcəyini düşünürsənsə, çalış, onu da razı sal!"

* * *

"Sən nə danışırısan ana, bəs atama yazığın gəlmir?" O gecə Fidan daş atıb başın tutdu." Bilirsən, ana, mən Kembricə getməyəcəm, özünü yorma, o adamdan da uzaq dursan yaxşıdır.

Mələk qızına mat-mat baxdı. "Niyə?" soruşsa da Fidan ona heç nə demədi. Əri dənizdə olduğu günlərdə Mələk evə keçəyərəsi dönürdü. Fidan onu qaşqabaqla qarşılayanda, Mələk özünə haqq qazandıрмаğa çalışırdı: "Məni başa düş qızım, bir qadın üçün sevgisiz yaşamaq zindan əzabından da betərdir." "Amma sən onun həyatında yeganə qadın deyilsən, ana! O..." Fidan sozünün gerisini deyə bilmədi, qəfildən ögüdü. Az qala huşunu itirəcəkdi. Gözlərinin önünə Antaliyada oteldə duşun altında onun bədənini etiraslı öpüşlərə qarq edən adam canlandı,. "Məncə, bu, o idi" – deyib yerə yıxıldı. Mələk tez təcili yardım çağırıb onu xəstəxanaya apardı. Xoşbəxtlikdən yaxşı tanıdığı qadın həkimi gecə növbəsində idi. Fidanı müayinə edəndən sonra Mələyə yaxınlaşdı: "Qız yarmanı suya verib!"-dedi. Mələk heç nə anlamayıb gözlərini döydü. Həkim: "Yəni, qızın hamilədir" Mələyin gözündə

şimşək çaxdı: “Yox!”-dedi,, “Bu ola bilməz!.. Axı mən onu heç vaxt gözümdən uzağa qoymamışam” Həkim ona fincanda su Verdi:“Bizim dövrümüzə xahişin getməsin, indiki qızlar bu işi qaşla-göz arasında edirlər!” –dedi.

Mələk suyu içən kimi özünü ələ aldı. Göz yaşlarını silib həkimə: “Ərimin xəbəri yoxdur, xahiş edirəm, onu dərhal abort edin! Yalvarıram sizə...”-dedi və nə düşündüsə, barmağındakı üzüyü çıxarıb həkimə uzatdı. Həkim üzüyə baxıb gülümsündü: “Qızının da barmağında eynisi var! Hədiyyə özünüzə qalsın. Əməliyyatda tək olmayacam, pul verərsən! Mələk: “Yaxşı, amma olar sabaha qalsın?- dedi .Həkim: “Olar!”, –deyib uzaqlaşdı. Mələk başını divara söykəyib əlini öz bətninin üstünə qoydu. “İlahi, bu necə olur, ana-bala eyni vaxtda hamilə oluruq?!”

* * *

Fidan barmağındakı üzüyü çıxarıb anasına verdi: “Apar ver o şərəfsizə, onun hədiyyəsi mənə lazım deyil. Sən bir gör atamdan kimə görə ayrılmaq istəyirsən, ana?!” Mələk: “İnana bilmirəm, axı o buna necə cəsarət edə bildi?” Fidan: “O manyak bizə üzük aldı-ğın gün gecə sənin şərəbına Allah bilir nə qatmışdı. Mən sənin qabağından yarımçıq qalan bədəni içdim. Sonra...”

Mələk üzüyü ondan alıb xəstəxanadan çıxdı. Fikrətin şirkətinin ofisinə edib katibə qızdan cavab gözləmədən kabinetə keçdi. O, kresloya yayxanıb siqaret çəkirdi. Mələk qəzəblə onu süzüb dedi: “Mən sənə ina-

nib ərimdən ayrılmaq qərarına gəlmişdim. Amma sən qızımın namusunu ləkələməklə hər şeyi alt-üst etdin. İki gündür zənglərimə də cavab vermirsən. Axtarırdım ki, səndən hamilə olduğumu xəbər verəm. Axı ilk dəfə birlikdə olanda arzu etmişdim səndən bir oğlum olsun!" Fikrət onu sakitləşdirməyə çalışdı. Mələk ona ağzını açmağa imkan vermədi: "Sən kişiliyə yaraşmayan hərəkət etdin, Fikrət, bunu bil ki, bədbəxt etdiyin o günahsız qızın ahı yerdə qalmayacaq!" Fikrət siqaretini külqabıda söndürüb ayağa qalxdı: "Mən həm ana ceyrandan, həm də bala ceyrandan aldığım həzzin haqqını artıqlamasıyla ödəmişəm. Əgər lazımsa yenə..." Mələk: "Şərəfsiz", - deyə onun sözünü kəsib üzükləri masasının üstünə atdı, - "İnan ki, bu şəhərdə mən sənin şirin dillə aldadıb tora saldıgın axırıncı qadın, Fidansa namusunu kirlətdiyin sonuncu qız olacaq!.."

Fikrət qəhqəhə çəkib güldü. "Gül, gül, maşının açarlarını da sənin meyidinin üstə atacam." Fikrət: "Oyy, mən ana ceyranın şir kimi qəzəbli olduğunu bil-mirdim" "Bir qadının namusuyla oynamaq elə Aslanı yaralamq kimi bir şeydir!", Mələk qapını çırpıb çıxdı. Maşına oturanda onu ağlamaq tutdu. Əlləri yarpaq kimi əsməyə başladı. Başını sükanın üstünə qoyub sakitləşməyə çalışdı. İki gecəydi ki, yuxusu ərşə çəkilmişdi. Ani olaraq mürgülədi. Oyananda gördü ki, Fikrət maşınına oturub harasa gedir. Mühərriki işə salıb, onun arxasınca düşdü. Çox çəkmədi ki, Fikrət maşını Bayraq Meydanına yaxın yolun kənarında saxladı. Avtobus dayanacağından aralı dayanmış bir gənc qız

mobil telefonunu qulağına tutub sağ-sola boylandı, sonra Fikrətin maşınına yaxınlaşıb qabaq oturacaqda əyləşdi. Maşın şəhərdən kənardakı dəniz kənarındakı motelə yaxınlaşanda Mələk məsələnin nə yerdə olduğunu anladı. Axı Fikrət Mələyi də ilk dəfə görüşəndə bu motelə gətirmişdi. Axşamüstü moteldə sakitlik idi. Fikrətin maşını dayanan kimi hər iki tərəfdən qapıları açıldı. Qız enib motelin girişində Fikrəti gözlədi. Fikrət isə maşının qabaq qapısına dirsəklənib telefonla danışırdı. Onun bir ayağı yerdə, o biri maşının gümü-şü ayaqaltısında idi. Yolboyu şütüyən maşınların yaxınlığından ötüb keçməyinə məhəl qoymadan danışa-danışa arada əlini-qolunu da ölçürdü. Mələk maşının sürətini artırıb düz onun üstünə sürdü. Maşın Fikrəti dirsəkləndiyi qapısıyla bərabər asfalt yolda on beş metrədən çox sürürdü. Maşının ön şüşəsinə başı zərbəylə dəyəndə, Mələk də huşunu itirdi...

* * *

Mələyin idarə etdiyi maşınla törətdiyi qəzada Fikrət Əminbəyli adında bir iş adamının öldüyünü Vəfa axşam xəbərlərində eşitdi. Elə həmin xəbərdə Mələyin hansı xəstəxanaya aparıldığını öyrənən kimi tez ora yollandı. Qolunda və aşağı ətraflarında sınıqlar olan Mələk reanimasiyadan palataya köçürüləndə başının üstünü ilk kəsdirən də Vəfa oldu. Onlar bir-birini canlı olaraq ilk dəfə görürdülər. "Bacışka, mənəm ey Vəfa..." "Vəfa!" - deyə Mələk zarıdı. Onun baş nahiyəsinə bir neçə yerdən tikiş atılmışdı. "O əclaf mənim körpə Fidanımı da bədbəxt elədi". Vəfa dedi: "Dünyanın bu bula-

nıq çağında qadın kimi qadın, kişi kimi kişi olmaq asan məsələ deyil, ay Mələk! Daha özünü üzmə, olan olub, keçən də keçib!”.

Bu zaman Fidan içəri girib ağlaya-ağlaya anasına sarı çumdu. Tibb bacısı onu sakitləşdirmək istədi: “ Heç sənin kimi gözəl qız da ağlayar?”

Vəfa Fidanı bağına basıb tibb bacısına üzünü tutub: “Eh ay bacı, dədə-baba məsəlidir, “Qızın özü yox, bəxti gərək gözəl olsun!” -dedi. Sonra Fidana “Anan burada olduğu müddətdə mənimlə qalarsan, Fidan bala...”

“Vəfa xanım, xəstəni çox narahat etmək olmaz! Avtoqəza zamanı o, həm uşağını, həm də çoxlu qan itirib!...” Vəfa tibb bacısına baxıb yavaşdan pıçıldadı: “Bu təkcə avtoqəza deyil bacı, həm də internet qəzasıdır”.

17-23 iyul 2014-cü il.

MÜRDƏŞİR

*Ruh qardaşlarım Əlizaman Baxışa, Qafar Cəfərliyə,
Zəka Vilayətoğluna və Damət Salmanoğluna*

Payız gəlsə də, küləkli havada, yağışlı-yağmurlu günlərdə yaşı əllini– altmışı ötmüş beş-altı kişi ilə səhər gəzintisinə ara vermirdik. Bizim gəzdiyimiz Əhmədli yaylasından dəniz ovuc içi kimi görünürdü. Gəzə-gəzə, həm də sahilboyu uzanan şəhərin səhər mənzərələrini seyr edə-edə siyasətdən tutmuş məhəbbətəcn hər mövzuda söhbətlər edirdik. Kimsə səhər gəzintisinə gəlməyəndə, ya da yubananda naraht olurdun ki, yəqin xəstələnib, ya da başına bir qəza-qədər gəlib...

Aramızda hamıdan ucaboy, həyat eşqiylə dolu, sağlam və zarafatçıl olan Əli bəy ixtisasca həkim olduğundan, ona “doktor” deyə xitab edirdik. Amma dünyanın ən bəxtəvər adamı kimi qayğısız görünən bu kişi nə xəstəlikdən, nə siyasətdən, nə dindən danışmağı xoşlayardı. Yalnız virtual aləmdə tanış olub, real həyatda görüşdüyümüz qadınlardan söhbət gedəndə sanki onun çiçəyi çirtlərdi. Bu da səbəbsiz deyildi; dəfələrlə ailə qursa da, ömrünün altmışıncı payızını subay-salix qarşılayan doktor məcara dolu həyat yaşamaqdan xüsusən zövq alırdı...

Günlərin bir günü doktor Əli bəyin gözəl ovqatı, gülər üzü gözümlərin önündə elə hala düşdü ki, gəl görəsən. Elə bil ölüm mələyi özü də onun qəddi-qamətinə, mehriban çöhrəsinə, şaqraq gülüşlərinə heyran olmuşdu və bir an belə durmadan həndəvərində vurnuxur, kişinin şirin canına qıymağa macal axtarırdı. Doktor bizim narahatlığımızı görəndə pıçıltıyla:

- Məni evimə çatdırın, - dedi.

Yaxşı ki, idmançı yoldaşımız Sədi Göytəpəli o gün səhər gəzintisinə öz maşını ilə gəlmişdi, təpənin ətəyində saxladığı cip maşınını dərhal işə saldı və ölüm mələyini yolda azdıraraq kefsizləşən doktoru evinə apardı.

İki-üç gündən sonra doktor Əli bəy sağ-salamat səhər gəzintisinə gələndə hamımız sevindik və Allaha şükür elədik. Gəzə-gəzə xəbər aldığımız ki, ay doktor, bəs nə məsələ idi, haran ağrayırdı ki, səni o gün birdən-birə soyuq tər basdı, rəngin əvvəl qaraldı, sonra ağap-paq kağız kimi oldu?

Doktor özünəxas təbəssümlə üzünü bizə tutub dedi:

- Sizə qurban olum, məndən nəyi istəyirsiniz xəbər alın, amma tibbə dair heç nə soruşmayın!.. Açığını bilmək istəsəniz, mən insan anatomiyasından tamam bixəbərəm və o vəziyyətə nə üçün düşdüyümü də bilmirəm...

Araya sükül çökdü. Sonra doktor hamımızın diqqətlə ona baxdığını görüb sözünə davam etdi:

- Mən ata-anamın ərköyün övladı olmuşam. Dədə-babadan varlı-karlı olmuşuq. Anam şəhərin adlı-sanlı

doğum evlərinin birində baş həkim işlərdi, atam Sovet dövrü nazirlikdə böyük bir idarənin rəisi idi. Onların arzusuyla, həm də imkanları sayəsində mən tibb institutunu gözüyumulu bitirdim. Ali təhsilimi başa vurub, həkim diplomunu alar-almaz mənə şəhər xəstəxanasında əvvəl baş həkimin müavini, sonra baş həkim təyin etdirdilər... İxtisasca can həkimi – yəni terepevt olsam da, işlədiyim müddətdə bircə xəstəni də müayinə etmədim, hətta əynimə ağ xalat geyən gündən ta təqaüdə çıxanacan heç yaralı barmaq da sarımadım. Dedim axı, ata-anamın sayəsində mən tibb institutunda təhsil almışam... Ölənlərinizə rəhmət, ata-anam dünyasını dəyişəndən sonra mən də yavaş-yavaş həkimlik sənətindən uzaqlaşmağı qərara aldım...

Əli bəy nəfəsini azca dərib, gülümsündü:

- Amma sizə bu həkimlik söhbətiylə bağlı gülməli bir əhvalat danışacam, - dedi, - hə deməli, günlərin bir günü tənha yaşadığımı bilən köhnə dostlardan biri mənə məsləhət bildi ki, sosial şəbəkələrdə tanışlıq səhifəsi var. Və orda xoşuna gələn xanımla tanış ola bilərsiniz!.. Hər kəsin bu dünyada bir xam dövrü olur. Mənim də xam vaxtım dünyanın kompüter çağına təsadüf edibmiş... Uzun sözün qızası, sosial şəbəkədə tanış olduğum ilk xanımla görüşəndə söhbət mənim hansı sənətin sahibi olduğumdan düşdü. Mən də qürurla "a" hərfini uzadaraq "caaaan həkimiyəm" deyər cavab verdim. Qadın sevincək dedi ki, mən səni göydə axtarırdım, yerdə əlimə düşmüşsən. Və əlini göbəyinin üstünə qoyub dalağının ağrıdığıni bildirdi:

“Doktur, mənim dalağımı müalicə edə bilərsiniz?”

Axı mən dalağın insan bədəninin hansı hissəsində yerləşdiyini bilmirdim. Vəziyyətdən çıxış yolu axtardım və:

- Bəyəm mən sizə can həkimi olduğumu dedim? – deyə soruşdum və cavab gözləmədən söylədim ki, - Yox ey, ay xanım, mən... mən zarafatla canan həkimi dedim...

Bunu eşitcək qadın mənə acıqlandı: “Ayıb olsun, sənin kimilərinin işi-peşəsi bizim kimi saf qadınları şirin dillə aldadıb yoldan çıxarmaqdı” – dedi və dönüb getdi.

Dostumun məsləhətilə tanışlıq saytlarında “Qadın ovuna” davam edirdim. Və özümə söz verdim ki, daha tanış olduğum qadınlara həkim olduğumu deməyəcəm. Camaatı da qınamıram, vallah, xəstəsi sağlamından çoxdu da... Həkim deyən kimi, başlayırlar suallar yağdırmağa...

Nəhayət, bir dəfə tanışlıq səhifəsində profil şəkli və uzun qara qıvrım saçları diqqətimi cəlb edən gözəl bir xanımla tanış oldum. Bir-birimizə dünyanın ən şirin və ülvi sözlərini deyəndən sonra görüşmək qərarına gəldik. Ən çox xoşladığım bej rəngli kostyumumu və açıq mavi zolaqlı köynəyimi geyindim, boynuma klassik dəbdə qara ipək qalstuk taxdım. Və...

Onunla şəhərin ən gözəl güşəsində - Bayraq Meydanında görüşdük. Düzü, profil şəklində gördüyüm xanımla görüşə gələn xanım arasında yerdən göyəcən fərq vardı. Onun qara qıvrım, uzun saçlarından heç əsər aləmət yox idi. Bir az da kök, özü də bəstəboy

idi. Soruşdum ki, axı siz şəkildəki xanım deyilsiniz. Dedi ki, hə, elədir, öz şəklimi ona görə qoymuram ki, keçmiş ərim də bu tanışlıq səhifəsindədir və haqqımda xoşagəlməz sözlər yazmağından ehtiyat edirəm, profildəki şəkil isə İtaliya aktirisası Monika Belluççininidir.

Yenə də xamlıq etdiyimə təəssüfləndim. Çünki mən Federiko Fellinin arvadı Cülyetta Mazinadan başqa İtaliya aktrisası tanımırdım. Onun simasını da cavan vaxtları tanış olduğum xanımlar mənə Felliniyə bənzətdiklərinə görə yadda saxlamışdım. Nə isə... Bu xanımın da söhbəti gətirib mənim sənətimə çıxaracağını düşündüm. Ona görə dolayısıyla ilk sualı mən verdim:

- Bəyəm siz də aktirisasınız? Niyə özünü də profil şəkli Monikanı seçmişiniz?

- Yox, Əli bəy, mən həkiməm, – dedi və bu məqamda tez də soruşdu, - bəs sizin peşəniz nədir?

- Biz sizinlə həmkarlıq, - dedim və bu anda yenə xamlıq etdiyimin fərqi vardı. Xanım məndən dərhal soruşdu:

- Bəyəm siz də genekoloqsuz? İndi bu peşədə kişilər də çalışır...

Dedim:

- Yox e, ay xanım, düzü, peşəmi utanıram deməyə...

- Niyə ki, məsələn mən həkiməm, özü də mama-genekoloq, siz dediniz həmkarlıq, mən də ona görə soruşdum...

- Bilirsiniz, bizim peşənin adamları də bəzən nişastalı ağ xalat geyirlər, ona görə dedim ki, həmkarlıq...

O, yenə soruşdu:

- Axı, hansı peşədi bu?

Dedim ki:

- Bilirsiniz, xanım, mən məsciddə işləyirəm...

- Axundsuz?

- Yox, ay xanım, vallah, utanıram deməyə...

- Burda utanmalı nə var ki?! Hərə bir yolla evinə ailəsinə çörək qazanır.

- Mənim çörəyim sə, ölülərdən çıxır, - dedim. O çiy-nlərini çəkib, gözlərini döyərək mənə baxdı. Deyəsən, heç nə anlamamışdı.

- Mürdəşirəm, xanım, yəni mən məsciddə ölüləri yuyuram...

O, birdən diksinib bir –iki addım geri çəkildi, zən-lə mənim geyim-keçimimə, boynumdakı qalstuka bax-dı. Birdən maraqla:

- Yəqin qazancınız yaxşı olar, ölünün birini neçəyə yuyursuz? - deyə soruşdu.

Bu an onun da məndən acıq edərək küsüb getmə-sini isəyirdim. Ona görə də:

- İndi ilin sonuna kimi bizim mürdəşir xidmətində endirim var, - dedim, - xanım, əgər qohum əqrabanız-da ölmək, ya intihar etmək istəyən varsa, yubanmasın-lar...

Hə, deyəsən, lap hədəfə vurmuşdum. O üzünü bo-zardıb başını buladı:

- Bu nə sözdür? Ölsün sənin əzizlərin, - dedi.

Dedim: - Əzizlərim qalıb ki, ay xanım? Görüm, mürdəşir elə səriştəsiz həkimlərin üzünü yusun, əziz-lərim onların ucbatından dünyasını dəyişib...

Beləcə “Monika” xanım da məndən kəsib getdi.

Biz Əli bəyin bu söhbətinə güldük . O isə söhbətinə yekun vuraraq soruşdu:

- Hə, indi düşünürəm, mən ali təhsil alsam da, yaxşı həkim ola bilmədim, bəlkə, elə gedib məscidlərin birində mürdəşir işləyim, nə deyirsiniz?

*24 sentyabr 2016 –cı il.
Bilgəh*

NAR ÇUBUĞU

*Əmim, müəllimim Kərbalayı Aydına və
eyniadlı kitabın müəllifi İlham Novruzogluna*

Ömrümüzün şirin, nağıla bənzəyən qayğısız uşaqlıq çağlarından söz düşəndə, ruhum dincəlik, içimdə bayram əhval-ruhiyyəsi yaranır. Tale elə gətirib ki, işimlə bağlı hər il dünyanın iki-üç ölkəsini gəzib - dolaşırım. Belə işgüzar səfərlərdə uşaqlıq yoldaşlarımla rastlaşanda sevincimdən uçmağa qanad tapmıram.

Bir dəfə sinif yoldaşım, tanınmış bədii qiraət ustası Fərid İlkinlə Parisdə - Sena çayının sahilində oturub orta məktəbin ibtidai sinfində bizə dərs deyən Əlimuxtar müəllimi və onun naxışlı nar çubuğunu xatırlayırdıq.

Fəridə dedim ki, əgər Əlimuxtar müəllimin o nar çubuğu olmasaydı, yəqin ki, biz nə Eyfel qülləsindən, nə də Çin səddindən dünyaya boylanardıq...

Fərid dedi ki, kim bilir, bəlkə Əlimuxtar müəllimin elə şagirdləri var ki, səsi-sorağı dünyanın ən yüksək zirvəsindən gələcək...

Zarafatla dedim ki, mən bilən Əlimuxtar müəllimin şagirdlərindən hələ ki, alpinist yoxdur...

Bəli, bizə görə nar meyvə ağacıydı, amma Əlimuxtar müəllim üçün nar çubuqları şagirdlərinə dərs öy-

rədən alət idi. Çox vaxt o çubuqları həyətlərində nar ağacları olan şagirdlərinə gətizdirərdi. Hərdən o, nar çubuğunu müəllimlər otağında unudanda, dərslərini yaxşı bilən şagirdlərindən birinə səslənərdi: “Çabuk ol, qaç, mənim nar çubuğumu gətir!” .

Sinfimizin dəcəl oğlan uşaqları Əlimuxrtar müəllimin nar çubuğuna elə öyrəşmişdilər ki, sanki bədənələrində onun ağrı – acısını zərrə qədər də hiss etmədilər. Əlimuxrtar müəllim də hirslənəndə elə bil körpə, topuş uşaqları deyil, yun çırpırdı. Nar çubuğunun zərbəsindən ufuldamayan, gözlərindən yaş çıxmıyan şagirdə deyərdi ki, ay görüm səni eşşək arısı sancsın!

Görünür, eşşək arısının sancması nar çubuğundan da pis göynədir adamı...

...O gün Fəridə də, özümə də belə sual verdim:

- Əlimuxtar müəllimin özü zalım idi, yoxsa nar çubuqları?

Fərid bir an fikrə getdi, sonra üzünə qonan xəfif təbəssümlə dedi:

-Yadımdadır, bir gün çubuq gətirmək növbəsi mənə çatdı. Anam həyətimizdə yenicə budanmış nar ağacının uzun bir çubuğunu mənə verdi. Yəqin bütün analar kimi mənim anam da o nar çubuğunun zəhmindən dərslərimi daha yaxşı oxuyacağımı düşündü. Düzü, mən də özümə çox arxayındım. Dərslərimi yaxşı bildiyimə görə əmin idim ki, Əlimuxtar müəllim nar çubuğu ilə heç vaxt məni vurnayacaq! Amma...

- Hə, yadımdadır, sənə gətirdiyin o uzun nar çubuğuyla Əlimuxtar müəllim elə oturduğu yerdən

səni möhkəmcə vurdu. Sanki nar çubuğu o gün sənin təzə qırılmış başına yox, hamımızın ürəyinə çirpildi. Ürəyimiz sənin başından da betər göynədi.

-“Keçi” şeirini əzbər söyləyəndə mənə acıqlandı: “Şeiri ucadan de, bilmirsən ki, qulağım ağır eşidir!” Dedim, amma...

* * *

Qürbətdə o səhnə yenidən gözlərimizin önündə canlandı. Əlimuxtar müəllimin uzun nar çubuğunun viyılısı yenə qulaqlarımızda əks-səda verdi. Fərid də, mən də dönüb bapbalaca uşaq olduq. İlahi, sinfimiz necə də süküta qərq olmuşdu. Hamı Əlimuxtar müəllimin nar çubuğunun qorxusundan kirmişcə başını aşağı salmışdı. Fərid həyəcanla, həm də ağlaya-ağlaya “Keçi” şeirini ucadan deməyə çalışırdı .

Ala-bula... boz keçi...

Ay... qoşa buyunuz keçi!..

Bu zaman parta yoldaşı, uzunsaçlı, çəlimsiz qız da ona qoşulub ağladı.

Yalqız gəzmə, dolanma...

Dağa-daşa dırmanma...

Ən qəribəsi o idi ki, hər gün danlanıb, nar çubuğu ilə döyüləndə gözlərindən bir damcı yaş çıxmayan dəcəl oğlanlar da doluxsunmuşdular.

Fəridsə hıçqıra-hıçqıra şeirin ardını söyləyirdi:

Bir qurd çıxsə qarşına...

Sən nə edərsən ona?..

Artıq bütün sinif ağlayırdı, elə bil hamımız həm Fəridin, həm də keçinin halına yanırıdıq.

Çoban açınca göziün,

Qalar iki buynuzun...

Bu məqamda birdən başımı qaldırıb Əlimuxtar müəllimin gözlərinə baxdım. Fəridin başını, bizim ürəyimizi göynədən uzun nar çubuğu elə bil Əlimuxtar müəllimin bağrının başını cızmışdı. Bəlkə çubuğun vıyılması onu keçmişə - qanlı-qadalı müharibə illərinə aparmışdı. Amma Əlimuxtar müəllim getdiyi o uzaq yerlərdən tez qayıtdı və Fəridə acıqlanıb: - Otur, keçinin biri keçi, - dedi, - dədəm öləndə heç belə kövrəlməmişdim...

Biz o gün Əlimuxtar müəllimin ilk dəfə kövrəldiyinə şahid olduq. Və nədənsə elə düşündük ki, müharibədə hitlerçilərə qalib gələn qoçaq əsgərlərin hamısı Əlimuxtar müəllimin şagirdləri olub. Bəlkə nar çubuğunun vıyılmasını güllə vıyılmasına bənzədən Əlimuxtar müəllim müharibədən geri dönməyən şagirdlərini yada salıb kədərlənmişdi?!.

...Nənəm deyirdi ki, Əlimuxtar müəllimin o nar çubuğu kəndimizdə çoxunun başına ağıl qoyub, adam cərgəsinə qatıb. Hətta kəndimizdən deputat seçilən tərəvəzçi Əsbət xala da, kənd soveti Əhmədağa da, əmi-dayı, xala-bibimiz Əlimuxtar müəllimin

şagirdi olublar və onun nar çubuğunun “ləzzətini” dadıblar...

* * *

O gün Parisdə Əlimuxtar müəllimin nar cubuğunu və Fəridin əhvalatını yada salaraq dedim:

-Ay Fərid gəlsənə, bu dəfə vətənə döənən kimi kəndə gedək, Əlimuxtar müəllimlə görüşək?!

- Hə, çox yaxşı olar! Elə bütün sinif yoldaşlarımızı məktəbə dəvət edərik...

...Beləcə otuz ildən sonra Əlimuxtar müəllimlə məktəbdə görüşdük. Kişi əməlli - başlı qocalmışdı. Təqaüdə çıxıb dərslər deməsə də, ağsaqqal və təcrübəli pedaqoq kimi hər gün məktəbə gedib-gəlirdi. Fəridi görcək, dedi ki, bala sən həmişə televizorda tar-kamanın müşayətilə şeir deyəndə kövrəlirəm, fəxr edirəm ki, mənə şagirdim olubsan!

Sonra bizə - keçmiş şagirdlərinə baxıb:

- Sizin hamınız mənə fəxrimsiniz...

Baməzə Namiq hardansa bir nar çubuğu gətirdi, Əlimuxtar müəllimə verib dedi:

- Qurban olum, əllərimə ay müəllim, mənə də bu cubuqla vur, qoy Fərid kimi o telekanallarda mənə də göstərsinlər...

Hamımız gülüşdük.

Sonra Namiq bizi kənara çəkib dedi ki, uşaqlar gəlin Əlimuxtar müəllimi bu il Məkkə ziyarətinə göndərək. Qoy bu savab iş ona bizim hədiyyəmiz olsun! Kəndin yarından çoxu Həccə gedib. Bu kişinin onlardan nəyi əskikdir ki?

Əlimuxtar müəllim təşəbbüsümüzdən xəbər tutanda soruşdu:

- Uşaqlar, siz gerçəkdən mənim Məkkə ziyarətinə getməyimi istəyirsiniz?

Xorla, həm də ucadan dedik:

- Bəli, müəllim!

-Elə isə Məkkə ziyarətinə çəkəcəyiniz xərclə sizin üçün dünyaya uçuş zolağı olan bu məktəbin həyətinə asfalt döşətdirin! Mən də savab qazanım, siz də!

Biz bir-birimizin üzünə baxdıq, Fərid asfalt zavodunda baş iş icraçısı işləyən sinif yoldaşımız Məmmədcəfərə baxa-baxa dedi:

-Məncə, nəinki məktəbin həyətini, Əlimuxtar müəllimin evindən məktəbə gələn yolu da, kəndin məscidinə, qəbristanlığına gedən yollarını da asfalt elətdirə bilərik...

...O gün Əlimuxtar müəllim ürəkdən hamımıza "Afərin!" , "Sağ olun!" dedi.

* * *

...İndi kəndimizdə Əlimuxtar müəllimə "Hacı" deyə xitab edirlər. Ağsaqqal və ağbirçəklər deyirlər ki, Əlimuxtar müəllimin nar çubuğunun sehirli qüdrətinə baxın ki, kişi Məkkəyə, Mədinəyə getmədən Hacı titulu qazanıb, halal olsun!

7 avqust 2017-ci il, Bilgəh.

DƏLİ QULAM

*İdeya müəllifi, böyük qardaş əvəzi, dostum
professor Həsən Sadıqova minnətdarlıq hissi ilə*

Aclıq illəri idi. Amma adamların içindəki saba-
ha ümid hissini böyük qələbə sevinci ölməyə
qoymurdu. Xançoban kəndinin kişili-qadınlı adamları
faşizmi öz beşiyində boğmaq üçün hər şeylərin-
dən keçmişdilər. Hələ mayın yeddisi çıxmamış Dəli
Qulam qamış atını çapa-çapa evbəev gəzib deyirdi:
“Gözünüz aydın olsun, ay camaat!.. Hitler kopolunun
anasını öz yurdunda mələr qoyduq...” .

Ot-ələf yeməkdən hoqqırı çıxmış kəndistan adamları
cəbhədən çox-çox uzaqda olsalar da, elə bil mü-
haribənin əvvəlindən axırınadək faşistlərin həbs
düşərgələrində qalmışdılar.

Kəndin yuxarıbaşı, “Lüt” deyilən yeri həmişə gur
olardı. Buradan qəbiristanlığa da, anbara da gedən
yollar görünürdü. Hər gün acından ölənləri Sükut yo-
lu ilə aparıb torpağa tapşırırdılar. Acından ölmək istə-
məyənlər özlərində son güclərini toplayıb dörd gözlə
kolxozun anbarına sarı – Umud yoluna baxırdılar.
Anbar da düz dörd il idi ki, taxıl yığılı mövsümündə
arpa-buğda üzünə həsrət qalmışdı. Zəmilərdən yığı-
lan məhsul qırmızı parçalara yazılmış “Hər şey qələ-

bə üçün” şüarı altında birbaşa rayonun tədarük məntəqəsinə göndərilirdi.

Adamlar jımix yeyib Allaha şükr edirdilər. Amma Allah deməyə də qorxurdular. Çünki hələ müharibədən qabaq kəndin başı əmmaməli, əli quranlı axundunu “Allah-Allah” dediyinə görə Sibirə, gedər-gəlməzə sürgün eləmişdilər. İndi hamı Stalının canına dua edirdi. Hamı öz yoxsul ömründən kəsib Stalinə vermək istəyirdi ki, kişi uzunömürlü olsun...

... O vədələr Moskvanın Qızıl Meydanında Qələbə paradı möhtəşəm keçmişdi. Hesabdar Məminin dediyinə görə, builki taxıl yığımından hamıya bol əmək günü düşəcəkdı. Sovet sədri də son iclasda hamıya ciddi-ciddi tapşırılmışdı ki, nəbadə aclıq sözünü dilinizə gətirəsiniz, böyük siyasi səhvə yol vermiş olarsız. Sevinin ki, Hitler kimi zalım düşmənə qalib gəlmişik, indən belə yeyib-içməyimiz bol olacaq...

Kənddə acından ölənlərin sayı müharibədə halak olanlardan beş dəfə çox olsa da, o gün “Lüt” yerinə yığışan adamlar ac olsalar belə aclıq barədə düşünmək istəmirdilər.

Birdən hardansa qamış atını çapa-çapa Dəli Qulam peyda oldu. Qələbə müjdəsini kəndə ilk dəfə Dəli Qulam gətirmişdi. O vaxtan kəndin başbilənlərinin dilindən “dəlidən doğru xəbər” məsəli düşmürdü. Dəli Qulam üz-gözlərindən aclıq nişanələri boylanan adamlara baxdı. Bilirdi ki, hamı ac qarnının dərdinə qalıb, amma özlərini tox aparırlar.

-Ay camaat, - dedi, - Siz heç bilirsiniz Stalin yoldaş Kremldə indi neynir?

Hamı bir-birinə baxdı. Çopur Fətiş aclıq hissini birtəhər boğub, boyun –boğazını qaşıya-qaşıya dedi:

-Qurbanı olduğum kişi, yəqin, indi Kremlin hamamında çimir...

Dəli Qulam uşaq kimi atılıb-düşdü:

-Bilmədin, bilmədin...

Nimdaş sıırıqlısının cındırından cin hürkən Maxorka Həbib öskürəyinə güclə ara verib dedi:

-Sən öl, ay dəli, elə bil bu saat görüb gəlmişəm, Stalin yoldaş qəttəzə generallismus paltarında qəlyan çəkə-çəkə Kremldən düz Qızıl Meydanına baxır...

Qulam yenə “ bilmədin, bilmədin” deyə atılıb-düşdü.

Özünə Qalib təxəllüsü götürmüş kənd şairi Yolçuoğlu dedi:

-Qəlyan çəkməyinə qəlyan çəkir, amma elə indicə “Pravda” qəzetini oxuyur.

Qulam başını bulayıb, əlini yellədi:

-Ay-hay, əyə, sizin bu dünyada heç bildiyiniz bir şey yoxmuş ki?.. Stalin yoldaş indi Kremldə oturub... –birdən o, dayanıb barmağını gicgahına söykədi.

Hamı ayağa qalxıb, maraqla gözlərini Dəli Qulamin ağzına dikdi.

Dəli Qulam da daha onları çox intizarda saxlamadı:

-Stalin yoldaş bu dəqiqə Kremldə oturub ləzzətlə peçenyə yeyir...

“Lüt”dəki adamların hamısının ağzı sulandı... Bir-bir udqundular. Ürəklərində yenə “dəlidən doğru xəbər” məsəlini yada salıb, susmağa davam etdilər...

10.10.2017.

SEL

(*pritça*)

Cəmiyyət çoxdan üzücü, süni böhranlara alışmışdı; azad doğulan insanlar getdikcə kölə ömrü sürürdülər. İndi öz ölümlərini ağlamaq üçün insanların ürəklərində tab da qalmamışdı...

Zamanın təbiətdə də keşməkeşli vədəsi yetişmişdi. Zirvəsinə qara buludlar çökmüş dağın ətəyindəki meşədə əcaib bir sükut hökm sürürdü. Bu meşədə yaxşılar az, pislər çox idi; ləyaqətlilər ac, hiyləgərlər tox idi, haqq var, divan yox idi... Gecəli-gündüzlü qaranlığa qərq olan guşələri ölüm yuvasına bənzəyirdi. Bu meşədə tamah yaraqlı, həyat sönük, yollar-cığırılar kələ-kötür idi. Susuzluqdan torpağın sinəsi cadar-cadar olmuşdu. Günəşin hərərətindən erkən xəzan görünən yarpaqlar qovrulurdu. Gözəllikdən günbəgün məhrum olan ağaclar çılpıqlaşan qamətlərini gizlətmək üçün meşənin dərinliklərinə çəkilmişdilər. İçinə düyün düşmüş ağacların duruşundan nigarançılıq yağırdı, quruyan qol-budaqları yaşıllıq həsrətindəydi, vaxtsız yerə tökülən yarpaqlara boylanmaqdan gövdələrinin beli bükülmüşdü. Nəğməsi könül oxşayan quşların səsi kəsilməmişdi. Ac-susuz gəzib-dolaşan heyvanların iztirabları gözlərindən sezilirdi. Ceyranlar, cüyürlər başqa meşələrə üz tutmuşdular. Uca və düz ağacları seyrəlsə də, meşənin sərvəti bol idi.

Tükənməz, qədim-qayım sərvət haqqında söz-söhbət aləmə yayılmışdı. Başqa meşələrdən güclü, hiyləgər heyvanlar sərvət eşqi ilə bura gəlib məskən salırdılar. Onların güclü pəncələri, caynaqları meşənin sərvətini, sanki, gözəgörünməz bir dünyaya daşıyırdı.

Təbiətin də qara keşişləri, keçəl həməzləri, şöklü məlikləri vardı. Təbiətin də zalımları məzlumlarına zülm edirdi. Və ana təbiətin ağuşuna sığınmış bu meşənin sevinci-nəşəsi, qəmi-qüssəsi Ulu göylərdə əks olunurdu. Göy güzgü kimi asılmışdı meşənin başı üstündə. Gündüzlər günəşi, gecələr xal-xal ulduzları, bəyaz ayı ağuşuna alıb, dərin-dərin fikrə getmişdi göylər Tanrısı!

...Meşənin sakinləri içlərini qurudan, beyinlərinin iliklərini vəhşi bir ehtirasla didişdirən qəm-qüssəni, dərd-səri, qorxu-hürkünü mürgüləyəndə də unuda bilmirdilər. Bu dərd öz içlərində kök salmışdı, rişələnmişdi, zaman-zaman qarış-qarış boy atmışdı... Naşı heyvanların mənəm-mənəmliyi idi bu dərd! Acgöz çaqqalların mərəməyə yetdiyi bu meşədə hiyləgər tülkülər koxalıq edirdi.

Gündüzlər yaman bürkü peyda olurdu meşədə. Nəfəs təntişirdi, quşlar, heyvanlar dillərini ağızlarından bayıra çıxarıb ləhləyirdilər.

Meşənin lap dərinliyində çeşmələr parıldayırdı, amma insafsız heyvanların təqiblərdən yayınıb ilğım kimi tövşüyə-tövşüyə qeyb olurdular. Aradabir göz bəbəklərini andıran su şırnağı dibsiz və qaranlıq aləmin qoynunda gizlənirdi... Fəqət kötöklər vardı ki, zamanın gərdisini zərrə qədər veclərinə almırdılar.

Heyvanlar vardı ki, bürkünü duymurdular, aclığa-susuzluğa yuxularında da rast düşmürdülər. Və dərd-səri başından aşan bu meşənin ölü sükutunu qayğısız, tox gəzib-dolaşan vəhşi heyvanların əcaib ulartısı, harın nərəsi pozurdu. Bir də onların qabağında artıq qalan leşləri yeyib, gündə min dəfə özlərini Tanrı bilənlərə şükür edən qarğa-quzğunların qarılma-ğ... Caynaqlarından meşənin haqq-ədalət soraqlayan sakinlərinin qanı axan yırtıcı-vəhşi quşlar qanad çalıb yüksəliyə uçar, zirvələrə qalxırdılar.

Bu meşənin şahənşahı qosqoca, amma həmişəcavan görünən bir şir idi ki, ətrafına yıgdığı bütün heyvanlara bəyan eləmişdi: ona fildən də böyük bir ad qoy-sunlar və sonsuza qədər qarşısında təzim eləsinlər. Və şəninə uyğun olmayan elə şöhrət qazanmışdı ki, hər cığırından ölüm qoxusu gələn, içlərində intiqam duy-gusu cücərən meşənin əzəli sakinlərinin halından xəbərsiz idi. Meşə uzun illər idi ki, onun sayəsində cəngəllik qanunları ilə idarə olunurdu.

Qoca şir təbiət hadisələrini belə öz iradəsinə tabe etmək istəyirdi. Şirin ətrafında fırfır fırlanan çoxbilmiş tülkülərin, hiyləgər çaqqalların, acgöz canavarların gün-güzarını xoş keçirdi. Onlar meşədəki vəziyyəti görüb -duyub dərk etməkdən bacarığı üstün tuturdular. Bacarana can qurban edirdilər. Zorakılıqdan həzz alırdılar. Şir də onların pis əməllərinə ustalıqla göz yumurdu. Meşənin sərvətindən, nemətlərindən bol-bol bəhrələnən bu hiyləgər və hoqqabaz heyvanlar şirin qılığına girib, qulağına saxta təriflər deyir, hətta onu Tanrı adlandırırdılar. Şit, bayağı təriflər şirin gözlərinə

alabəzək rənglər çəkmişdi. O rənglərin içindən boylananda şir meşəni al-əlvan qiyafədə görürdü.

Şir-xan öz yırtıcılıq xislətinə zahirdə müdriklik, dahilik və uzaqgörənlik donu geyindirmişdi. Onun ən böyük silahı fəndgir olması idi. Bəzən meşədə özünün qəsdən yandırdığı alovu özü söndürür, yanğını isə üzünə ağ olan heyvanların törətdiyindən dəm vurur, divan qururdu. Ağillı başlar onun üçün təhlükə mənbəyi idi. Odur ki, meşədə ağıl sahiblərinin başını yemək üçün qurduğu tələlərin sayı-hesabı bilinmirdi. Özünə sadıq heyvanlara güvənci olmasa da, onların köməkliyi ilə meşənin əzəli və həqiqət carçısı olan sakirləri arasında düşmən axtarırdı. Və belə işlərə-istəklərə sərf etdiyi vaxtdan böyük həzz alırdı. Düşmən axtarışında rənglər o qədər tündləşdirilirdi, yalan elə ayaq açıb yeriyirdi ki, meşədə hansı fəslin olduğu bilinmirdi. Çinarlar, palıdlar, dəmirağaclar yaşıl libasa həsrət qalanda, qaratikanlar boy atıb, elə bil göylər Tanrısının fikirdən düyünlənmiş alnını cırmaqlamaq istəyirdilər...

* * *

...Bülbüllər, sarıköynəklər hərdən elə yanıqlı oxuyurdular ki... Sanki bu yanıqlı səslər sərvəti talan olunan, sakirləri mənəm-mənəmlik edənlərin əsarətində qalmış meşəni yuxudan oyatmaq istəyirdi. Könülləri riqqətə gətirən belə yanıqlı səslərin sədası başqa meşələrə də gedib çatırdı...

Şir-xan fəryad səslərindən qəzəblənirdi. Dərhal ətrafında fır-fır fırlanan yaltaq və çoxbilmiş heyvanları

hüzuruna çağıtıdırıb məsləhət-məşvərət məclisləri qururdu. Şahənşaha asi olan quşlar guya doğma meşənin qanunlarına xain çıxdığına görə qəfəsə salınmalı, ya da ölümə məhkum olunmalıydı. Şirin xoşuna gəlsin deyə, azadlıq çarçısı olan quşlara hücum edən heyvanlar qərribə yarışa girərdilər. Belə hücumlardan qorxub-çəkinən digər quşlar səslərini içlərinə salırdılar, qarğa-quzğunların haray-həşirinə dözə-dözə çarəsizcəsinə budaqdan-budağa qonub, özlərinə yad, qərrib ömür-gün keçirirdilər.

* * *

...Qarğalar qarılmaşmağında, qurbağalar qurulmaşmağında, Bülbüllər susmağında, tülkülər isə onları pusmağında, Yol qırağındakı sıx kollar, o kollarda daldalanan və mürğü vura-vura əsnəyən quşlar-heyvanlar köləlik xəstəliyində tutulmuşdular. Bu minvalla meşədəki həyat hər gün beləcə zamanın ağıl-qaralı yumağına dolanırdı... Meşənin cah-cəlalından ilhamla dəm vuran qarğaların harayı-ünü aləmə yayılmışdı. Bu yalançı, boğazdan yuxarı təriflərin səsi – sorağı Göylər Tanrısının qulağına çatmışdı. Dərin-dərin dərayların-dərələrin tuta bilmədiyi, dağdan ağır düşüncələrin içindən baxıb iztehzə ilə gülümsünürdü Göylər Tanrısı. Bu iztehzalı gülüşdə ciddilik duyulurdu, ağrı sezilirdi. Hər dəfə gülümsədikcə Göylər yırğalanırdı, yırğalandıqca sinəsi qubarla dolurdu...

Hə, bu meşənin həyatı lap nağıla bənzəyirdi; kiminə şirin, gözəl, əyləncəli, kiminə qorxulu görünürdü. Amma, o qorxunu, narahatçılığı dərk eləyənlərin sayı

meşədəki həyatın şirinliyini dadıb, gözəlliyindən feyziyab olanlardan qat-qat çox idi! Bu meşədə fil yox idi, amma fil qulağında yatanlar çox idi, bu meşədə zürafə də yox idi, di gəl ki, zürafənin boğazından yuxarı danışanların qarnı tox idi.

Nağıla bənzəyən günlər, aylar, illər elə nağıl dili kimi yüyürək olar! Vaxt-vədə dartılıb-daraldı; günlərin bir günü meşənin harın heyvanlar güşəsinə çılğın ziyafətlər işıq salmışdı. Ac-yalavac qalan heyvanlar güşəsində isə qüssə-kədər, ümitsizlik kölgəsi ağır-ağır, sağır-sağır sürünürdü. Işıq düşən tərəfdə bəbir-lər, tülkülər, çaqqallar, canavarlar yağlı tikələri qanlı dişlərinə çəkib əridirdilər. Qarğalar da başlarının üstünü kəsdirib onların şəninə iyrənc nəğmələr oxuyurdular. O nəğmələrdə güya meşənin tayı-bərabəri yox idi və hər qarışı bütün sakinləri üçün təbiətin bəxş elədiyi rahat beşik idi. O beşikdə dincələnlər bir-birləri ilə ünsiyyətdə, ülfətdə, kefdə – damaqda bərabər hüquqa malik idilər...

Qulaqları deşən bu nəğmələr Göylər Tanrısında ik-rah doğururdu. Kölgə düşmüş tərəfdəsə bu nəğmələrin saxtalığından cana yığılmış Casarət zamanın fil qulağında mürgüləyən lal sükutunu oyadırdı. Sükunətin vərdeşkar olduğu yuxulara Cəsarətin qəzəbindən birdən qığılcım düşdü. Bu məqamda Ulu Göylər Tanrısı Cəsarətin hərəkətinə ürəkdən sevinib güldü. Və gül-gülə meşədəki mənzərələri bir-bir seyr etdi. Yerdəki hər şeyi olduğu kimi əks etdirən göylərin içinə qəfil ağrılar doldu. Çoxdan qat atmış fikirləri yumaq kimi çözlənməyə başladı. Düyünləri açılmış düşüncələr

sinəsinə səpələndi. Qoynunda ağappaq zəka ocağı şölələndi. Bir neçə dəfə yanıb-söndü. Bu ocağın çınqısından göylərin ağrı-acılarına od düşdü. Ağrılar od tutub alışıdıqca göylərin əzaları titrədəi və bu titrəyişdən məşum-məşum uğuldamağa başladı. Naməlum bir qüvvənin təsirindən özü də bilmədi nə vaxt hönkürdü Göylər Tanrısı. Gözlərində şimşək çaxdı, göz yaşları şırıltıyla yerə axdı! Çoxdan, lap çoxdan dolmuş ürəyini boşaldırdı elə bil, cəngə-çəngə bulud saçlarının suyunu var qüvvəsi ilə sıxırdı! Meşə də Cəsarətə meydan verdi; torpağın daşa dönmüş köksü yumşaldı, ağacların toz – torpağı yuyulduqca təmizləndi, gövdələri dikəldi. Meşənin sakinləri həzin yağış pıçılısıyla qəmli yuxudan oyandılar. Baxıb gördülər ki, həsrətində olduqları gün gəlib çatıb! Meşədə at oynadan bürkü köç-külfətiylə baş götürüb yoxa çıxmışdı...

Birdən məcrasına sığmayan sel bir qoşun sularıyla düşdü meşəyə!.. Canavarlar, çaqqallar, tülkülər selin iri, güclü pəncəsi altında boğulurdular. Sel meşənin adı icad olunmamış şahənşahını axtarırdı. Nəhayət, onu da iri bir siçovul yuvasından tapıb üzə çıxartdı. Heç o boyda cəmdəyin siçovul yuvasına necə yerləşdiyinə təəccüblənmədi də. Adı icad olunmamış Şir –xan aman istədi ki, bir də gücsüz heyvanları incitməyəcək, onların bütün istəklərinə əməl edəcək, heç birindən Meşənin sərvətini, öz yardımını əsirgəməyəcək. Amma sel onu köç-külfətiylə götürüb xeyli uzaqlara apardı.

...Meşədə şadlıq-şadyanalıq eləyən gözəl-gözəl quşlar nəhəng kötüklərin üstünə qonub seli haray-

layırdılar. Sel də öz qoşun sularıyla yıxırdı kötökləri, o kötökləri ki altında xəzinə yatırdı. Bu xəzinələrin gücüylə yeni-yeni meşələr salmaq olardı. Sevgili ağacları qovuşmağa qoymayan qaratikan kötüyünü də sel yıxıb selova töküdü. Cavan palıdla yemişən vüsala tamarzı qalmış lüt-üryan gövdələrini bir-birlərinə sıxdılar. Suya təşnə ağaclar qol-boyun olub minnətdarlıq içərisində göylərə baxırdılar...

Təbiət qara keşişlərin tilsiminə qalib gəlmişdi. Keçəl həməzlərə, şöklü məliklərə divan qurmuşdu. Yeni cücərən bitkilərin qərribə qoxusu ətrafı bürümüşdü. Meşə sevinc içində yaşıl donunu geyinməyə hazırlaşdı...

Meşədəki selin səs-sədası uca dağın ətəklərindəki başqa meşələrə də düşdü... Qara buludlardan təmizlənmiş dağın zirvəsi aydın görünürdü. Meşədə səhərdən axşama, axşamdan səhərə kimi davam edən mübarizəni Cəsarət selin köməkliyi ilə uğurla başa çatdırdı.

Lap sübh tezdən zümrüd otları, dümdüz ağacları, şən və mehriban nəğməkar quşları, gözəl ceyranları-cüyürləri ilə sevinib-öyünən meşəni birinci olaraq dan ulduzu və uca dağ zirvəsində parıldayan nur ziyalı günəş təbrik elədi.

...Cəmiyyətdə isə üzücü böhranlar hələ də davam etməkdəydi.

1981

QISA HEKAYƏLƏR

Daş

Arvad ərinə dedi:

- Haranın daşını başına salırsan sal, amma evə çörək gətir.

Kişi həmişə olduğu kimi məscidə gəldi. Dizini yerə atıb üzünü göyə tutdu:

- Allah, əl məndən, ətək səndən, ya başıma daş sal, ya da bir parça çörək ver, aparım evə.

Bu zaman başına bir kərpic düşdü.

- Bir aydı çörək istəyirəm, vermirsən, bir dəfə daş istədim, nə tez verdin.

Gedəndə ayağı döşəməyə ilişdi, üzüqoylu yerə yıxıldı.

Bu dəfə hirslənib hündürdən:

- Əşi, itələmə, gedirəm də!

Mən qız yaratdım, sən arvad

Bir kişi kor atını köndələn minib çapa-çapa gedib Allah-təalanın hüzuruna arvadından şikayət edir:

-İlahi, bu nə arvaddı yaradıbsan? Qız vaxtı dili o qə-dər şirin idi ki, hər kəlməmə can deyərdi, indi isə nə deyirəm çor deyir mənə.

Allah deyir:

- Ey bəndəm, onu şirindilli QIZ kimi mən yaratdım, sən isə ondan acıdilli arvad yaratdın!

“Bağca uşağı”

Nənəsiylə gəzməyə çıxan uşaq parkda hay-küy salır. Oturacaqda mürgü döyən qarı oyanıb ona acıqlanır:

-Ay uşaq, sakit ol, indi polis çağıraram səni gəlib aparar!

Uşaq: - Mən polisdən qorxmuram ki, mənim atam polisdür!

Qarı: -Bax, onda doktoru çağıraram, sənə iynə vurur!

Uşaq: - Bah, mən doktordan da qorxmuram ki, mənim anam doktordur.

Qarı: -Bıy, sən nə çoxbilmiş uşaqsan!

-Mən çoxbilmiş deyiləm, bağçada müəlliməm deyir ki, sən zəkali uşaqsan!

Ramazan gülməcəsi

Ucqar dağ kəndindən bir nəfər şəhərdəki dostugilə gəlir. Ev sahibi iftarı birtəhər yola verir, obaşdana süfrəyə Allahın kasıba verdiyi nemətlərdən (şor, pendir şəkər tozu, çörək) düzür, Qonaq şəkər tozundan bir ovuc fincana tökür, döş cibindən çıxardığı qələmlə çayını qarışdırır. Ev sahibi qonağın bu hərəkətini görçək, deyir, bay qardaş, çay qaşığı yadımdan çıxıb, bu dəqiqə gətirəm!

Ayağa qalxmaq istəyəndə qonaq deyir, əşi, otur aşağı, nə zəhmət çəkirsən, qələmlə bütün dünyanı qarışdırmaq olur, bir fincan çayı yox?

Ev sahibi də hazırcavablığından qalmır, deyir:

-Qardaş, deyəsən, sizin dağlardan axı dünya ovuc içi kimi görünür.

ADƏM VƏ HƏVVA

Kino-povest

*“Bir qara kölgədi ruhum canımda”
kitabının müəllifi Hikmət Məlikzadəyə*

Tale ilk dəfə Həvvanı Adəmin rastına cənnət kimi müqəddəs bir məkanda ismətli, abırlı-həyalı qız simasında çıxartdı: hərbi xidmətdən gəldiyi gün bulaq başında gördüyü qıza bir könüldən min könülə aşıq oldu. Sonra el adətilə elçi göndərüb Həvvanı ata-anasından istədi. Amma toy-düyünü dünyanın çox pis vaxtına düşdü.

...Həmin gün bəylik libasını əyninə geyinməmiş sağdış-soldışı ilə qonşu qəsəbənin mərkəzindəki hamama yola düşmək istəyəndə anası Həlimə qabağını kəsib ona: - Boyuna qurban olum, bala, gəl məni də, bu dostlarının analarını da nigaran qoyma, son vaxtlar o qəsəbənin dığaları yaman qudurublar. Dünənəcən süfrəmizdə yedikləri duz-çörəyə də xətir-hörmət qoy-murlar. Ocaqlıqda su qızdırmışam, öz evimizin hamamında yuyunsana, -deyib dil tökdü.

Ev hamamı deyəndə ki, son vaxtlar tövlənin bir tərəfindən hamam kimi istifadə edirdilər. Adəm tay-tuşlarının yanında özünü sındırmaq istəmədi, boy-buxununa, gücünə arxayın olub dilləndi:

- Yox, ay ana, bircə o qalib ki, qonşu qəsəbənin camaatı bizi məsxərəyə qoysun, desin ki, bizim cavanlar qorxusundan mal tövləsini bəy hamamına döndərirlər...

- Allah bu hökümətin tifağını dağıtsın, bizim qəsəbəni qoyub xəstəxananı da, hamamı da, poçtu da saldı ora. Hətta orada köhnə məscid qala-qala təzə kilsəni təmir elədilər. Gözləri yenə qalib torpağımızda, nə əkdiiyimiz bilinir, nə biçdiyimiz. Yayda suyumuzu kəsirlər, qışda yolumuzu. Belə getsə, hamı burdan baş götürüb gedəcək.

Anası giley-güzar elədi ki, ay bala, bir ay bundan qabaq cənnətməkanlı İbrahim kişi hamamda çiməndə o zətqırıqlar suyu kəsiblər, kişi bədəni sabunlu-sabunlu çıxıb bayıra, hamamçıya deyib ki, ay nankor, sən bizim İshaqın törəməsisən axı, adam öz ulu babasını susuz qoyar? O da çiyini çəkib, yazıq-yazıq əlini başından yuxarı qaldırıb, deyib ki, mən neynim, suyu yuxarıdan bağlayırlar. İbrahim kişi də qayıdıb ki: - Adə, sən nə yuxarı-yuxarı deyib, sayıqlayırsan? Allah heç vədə öz bəndəsinin suyunu-ruzusunu kəsmir. Suyu kəsən, qonşunu-qonşuyla, qardaşı-qardaşla vuruşduran şeytandır...

Həlimə arvad ha çalışdı, oğlunu yolundan döndərə bilmədi. Adəm ən yaxın qohumu İsanın köhnə "Moskviç"inə oturub, şəhərdən toyuna gələn dostları –sağdışı Musa, soldışı Yaqubla birlikdə qonşu qəsəbənin mərkəzinə yollandı. Adəm özü də əsgərlikdə generalın sürücüsü olmuşdu. Bərkə-boşa düşmüşdü. Dili də, qolunun gücü də onu darda qoymamışdı.

- Uşaq vaxtı biz elə bilərdik ki, sən lalsan, nə dilin var, nə dilçəyin, -Musa dilləndi,- həmişə susurdun, haqqın pozulanda da dinməzdin, küsüb lal-dinməz evə gedərdin.

- Musa sənə ləqəb də vermişdi- Lal Adəm. – Bunu Yaqub söylədi.

- Qohumum olduğuna görə demirəm, vallah, tərifi olar. Adəm aza qail olan, gözü-könlü tox adamdı. Son tikəsini ehtiyacı olana verər, özü ac qalar, amma bir kimsəyə ağız açmaz! -İsa dedi.

Adəm yolboyu susdu, bir kəlmə də danışmadı. Amma hamamçının pulunu bəri başdan verib dedi ki: -Nazar, nəzərin suda olsun, birdən yarıda kəsilsə, pulumu ikiqat geri alacam, yox əgər yaxşı xidmət eləsən, çıxandan sonra da sənə şirinlik verəcəm, bu gün mənim toyumdur axı...

Əvvəllər – dünyanın düz vaxtı, bu iki qonşu qəsəbə camaatı bir-birinin xeyir-şərində iştirak edər, mehriban yola gedərdilər. Toy və yas adətləri bir-birindən fərqlənsə də, "bu mənimdi, o sənin, mənimki yaxşıdır, səninki pis" deməzdilər. O gün hamamda su kəsilmədi; toy hamamına gələnlər yuyuna-yuyuna doyunca deyib-güldülər, lətifələr danışdı, mahnı oxudular. Amma çölə çıxanda gördülər ki, köhnə "Moskviç" in təkərlərini çıxardıblar. Ətrafda hamamçıdan savayı, ins-cins gözə dəymirdi.

- Nazar, ə, bu maşının təkərlərini hansı dəyyəus çıxarıb?

- Adəmcan, axı sən mənə dedin ki, nəzərin suda olsun, oldu da, ara, mən nə bilim maşının təkərlərini kim çıxarıb, hara aparıb?!

- Bəs sənin maşınının təkərlərini niyə aparmayıblar?

- Adəmcən, bu oğrular yerli yox, importnu oğrulardı ey. Həzrət Abbas haqqı, hardansa gəliblər. Şəhər-şəhər, qasaba-qasaba gəzib, elə ocaq qalayırlar ki, tüstüsü vallahi, sabah sizi də boğacaq, bizi də...

- Sən öz maşınının açarlarını ver, biz gedək! Toya yubanırıq, sabah gətirib qaytararam.

İsa soruşdu: - Bəs mənim maşınım necə olsun?

Adəm dedi: - Sənin maşının qalır burda. Sabah təkər məsələsini həll edərik.

Nazar tərəddüddə qalmışdı, nə edəcəyini bilmirdi: - Vallah, onların məqsədi burdan piyada geri dönəndə sizi ələ salıb məsxərəyə qoymaqdı, bilsələr ki, maşınımı sizə vermişəm, onda məni burdan ya it kimi qovarlar, ya da döyə-döyə öldürərlər, amma... – Nə düşündüsə, tez kəndir tapdı, özünü hamamın divarına sürtdü, paltarını toz-torpağa buladı: - Gəlin mənim əl-qolumu bağlayın, ağızıma da əskidən-filandan tıxayın, qoy elə bilsinlər ki, maşınımı qaçırıbsınız, -dedi.

- Onda o dəyyuslar bunun külünü göyə sovuracaqlar,- İsa son dəfə rəngi solmuş qırmızı "Moskviç"inə baxdı və hamamçı Nazarın qara "Volqa"sının sükanı arxasına oturdu.

- Sizi and verirəm Allaha, dilinizi dəyyus kəlməsinə öyrəşdirib hər kişiyyə deməyin, - deyə Yaqub subay da olsa, onlara öyüd verdi, - dəyyusun yeri cəhənnəm olacaq, heç behiştin iyini də hiss etməyəcək. Axı, mən arada dilimizə tərcümə olunan dini kitablar oxuyuram, peyğəmbər buyurur ki, dəyyus o kəslərdir ki, gö-

zünün qabağında arvadı pis yola düşür, ona xəyanət edir, amma o, göz yumur, nə boşayır, nə də zinakarlığın qarşısını alır. Bax, dəyyus beləsinə deyərlər...

Adəmsə uzaq qohumu İmran kişinin əziz-girami nəvəsi İsanın ürəyinə daman fikrə heç vaxt şübhə etmirdi.

...Yolda qabaqlarını kəsdilər. İsa da, Musa da gözü qızmış cavanları sülhə çağırdılar: “Adəmin toyudur” - dedilər. Yol kəsənlərdən biri əlindəki tapançanı oynada-oynada Adəmi də, Həvvanı söydü. Sonra əlbəyaxa dava-dalaş başlandı, İsa ağır yaralandı. Adəm də yol-kəsənlərdən bir-iksini şil-küt elədi. İsanı köksündən yaralayan adamın tapançasını əlindən alıb, özünü isə baş üstə qaldırıb, yolun kənarındakı dərəyə atdı. Musayla Yaqub özlərini nə qədər qorusalar da, təzə pal-tarları çırıq-çırıq oldu. Hər ikisi yüngül zədə almışdı...

O gün hadisədən xəbər tutan sahə müvəkkili – “uçaskovı Mikayıl” yedəkli motoskletlə Adəmgilə gəl-di. Artıq toy başlamışdı, bəy oğlanı məclisə aparmağa hazırlayırdılar. Adətə görə, bəyi məclisə aparan dəstə havaya tütəng atıb atəşfəşanlıq edirdi. Sahə müvəkki-li Mikayıl isə qapı-qapı gəzərək camaatdan ov tütəng-lərini yığıb harasa göndərmişdi. Camaat da ona “Qılınc” ləqəbi vermişdi: “Qılınc Mikayıl gəldi, Qılınc Mikayıl getdi”. İndi Qılınc Mikayıl Adəmin əlində də-də-babasından yadigar qalan beşatılanı görcək, ona qə-ti şəkildə havaya atəş açmağı qadağan elədi: - Olmaz, - dedi, - qonşu qəsəbədə adamlar şikayət edərlər. Ora-bura hay-küy salarlar ki, hər gün burdan onları top atəşinə tuturlar...

- O adamalar üstünüzə bax, bu tapançayla gəlmişdilər, -deyə Adəm tapançanı ona verdi, - Bizim İsanın qanını da bununla tökdülər.

Sahə müvəkkili tapançanın ora-burasına baxıb cibinə qoydu, sonra Adəmdən ov tufəngini də istədi:- Qoy hələlik bu da məndə qalsın, yuxarıdan göstəriş var, münaqişə olan bölgələrdən bütün silahlar yığılmalıdır...

- Eləsə hamamçı Nazarın maşınını da özün apar! Onun xətrini axı sən məndən çox istəyirsən! –deyə Adəm rişxənd edərək açarları onun üstünə atdı.

* * *

...Həzin segah üstə köklənmiş “Vağzalı”nın sədası Cənnətməkanın hər tərəfinə yayılmışdı. Zövqlərə ahəstə sığal çəkən qara zurna toy adamlarının qəlbini ovsunlamışdı; xoş ovqat yaradan təranəsi ilə bir az əvvəl yaranmış qanqaraçılığa məlhəm olmağa çalışır, bəylə-gəlinə həyat sevgisindən söz açıb onlara –ömür qatarının qoşa sərnəşininə uğur diləyirdi. Toy mərasiminin “himni” olan “Vağzalı” Adəmlə sağdış-solduşunu mağara çağırırdı. Hər üçü toy məclisi qurulmuş çadıra sarı könülsüz addımladılar. Mağarda yeyib-içsələr də, üçünün də üzü gülmürdü. Bir az keçəndən sonra Musa Adəmin qulağına pıçıldadı ki, bu gecə gəlini çox intizarda saxlamasın: “Mənim də daha məclisdə oturmağa heyim qalmayıb, sabah tezdən şəhərə yola düşməliyəm...”

Adəm nəyisə bəhanə edib, Həvvanın vüsalına tələsdi. Gəlinin fatasını üzündən qaldıranda Adəmin

ürəyi sanki qulaqlarında döyünürdü. Subaylığın son gecəsinin ən həyacanlı anları bəylə-gəlinin südlə yazılıb, qanla yoğrulan, yaddaşdan-yaddaşa hopan, nəsil-dən-nəsilə ötürülən adət-ənənələrə uyğun davranması idi. Bəyin sağdıışı adətə görə, evli olurdu, bəyoğlana zifaf gecəsinin “düsturunu” başa salmaq onun öhdəsinə düşürdü. Bu ənənə toy-büsat ovqatı kimi, ülvi duyğularla sirli-soraqlı keçmişə - əzəli ilkinliyə bağlı idi. Bu ilkinlikdən qopmaq, adət-ənəni pozmaq müqəddəsliyi itirmək idi. Hansı millətdən olursan ol, hansı dinə inanırsan inan, hansı məzhəbə xidmət edirsən et, ailə hər zaman insan üçün ən müqəddəs ocaq sayılır.

...Bu gecə dünyanın adi gecələrinə bənzəmirdi. Aşiq Sultan qara zurnada qədim oyun havası çalırdı. Cavanlar şıdırğı rəqs edirdilər. Gəlinin yengəsi bəy anası Həlimə xalanın ağladığını görəndə əvvəl elə sandı ki, atasız böyütdüyü oğlunun ailə qurması onu duyğulandırır. Yaxınlaşır: “Allah xeyir versin, gəlinin qədəmləri mübarək olsun!” deyərək xeyir-dua verəndə, Həlimə arvadın səsi titrədi: “İsa can verir” - pıçıldadı... Çox keçmədi ki, aşağı məhəllədən gələn ağı qara zurnanın səsinə boğdu. Həlimə ana tez mağara yüyürüb, Aşiq Sultana “dayan!” dedi. Toy məclisində çal-çağır səsi kəsiləndə İsanın anasının fəryadı bütün qəsəbəyə yayıldı.

* * *

...Adəm Həvvanı Allahın əziz əmanəti kimi bağına basıb: “Üzün ağ olsun!” dedi və zifaf gecəsinə hədiyyə aldığı qızıl zəncirli quranqabını onun boynundan asdı, ehtiramla saf duyğu ortağının alnından öpdü...

Amma sevinci uzun sürmədi; yengəyə çatacaq şirinliyi mələfənin üstünə atıb bayıra çıxanda Cənnətməkanı yas içində gördü.

O gündən İsanın hüsr mərasimini yola vermək üçün səhər erkən evdən çıxıb, gecədən xeyli ötmüş qayıtdı. Düz qırx gün Həvvaya yaxın düşmədi. Həvvanı yataqda çılpaq görəndə belə İsanın ruhundan çəkinir, onun ölümündə özünü suçlu sayıb, nəfsinə hakim olurdu. Toy gecəsi ilk dəfə Həvvayla cinsi yaxınlıqdan aldığı həzzi xatırlamaq ona iztirab verirdi. “Ərlə-arvadın cismən yaxınlığı xoşbəxtlik sayıla bilməz, əsl vüsalın şirinliyini dadmaq üçün gərək ruhlar bir-birinə qovuşa!” Aşiq Sultan cavanla cavan, qocayla qocafəndi danışmağın ustadıydı. “Səbrini qılinc kimi araya qoy!..” İsanın qırxı çıxanacan insafən Həvva da ondan yaxınlıq ummurdu, amma yanbayan uzananda hər ikisinin bədəni od tutub yanırdı, əlləri-ayaqları bir-birinə toxunanda xəcalətdən qızarırdılar. Təzə evlənənlərə xas olan şəhvət hissi onların da qəlbini tez-tez həyacana gətirirdi. Qırx günün intizarı isə bir il kimi uzun çəkdi. Qırxıncı günün sübh çağı Həvva erkən yatağından qalxıb ipək canköynəyini soyundu. Ev xalatını geyinmək istəyəndə liftçiyinin düyməsəni bağlamaq bəhanəsiylə Adəmin diqqətini özünə cəlb etdi. Sərin yay səhəri tər-təzə qadın bədəninin məstedici xəfif qoxusu burnuna dəydikcə Adəm şövqə gəldi. Arvadının çılpaq çiyinlərini şəh qonmuş gül kimi qoxlayıb öpüşə qərqlədi. Həvva da onun qalın həbəşi dodaqlarının təmasından titrəyib üzünü ona çevirdi. Yarı açıq, yarı yumulu dodaqlarında, süzgün gözlərində sanki ürəyi dil açıb pıçıldayırdı: “Ay insafsız, kişi də

bu qədər qadına zülm edər?” Qollarını Adəmin boy-nuna dolayıb yumru döşlərini onun tükü qıvrım-qıvrım qabaran enli sinəsinə sıxdı. Adəm çoxdanın tamarzısı kimi dəlicəsinə Həvayya sarıldı, onu oxya-şıb-tumarladı, görməmişlik edərək, şəhvətini dönə-dönə söndürüb, sanki qırx günün hayıfını aldı...

Elə o gün qəsəbə camaatı İsanın yenicə baş daşı qo-yulmuş məzarını son dəfə ziyarət edərkən qonşu qəsə-bədən qəbiristanlıq güllə yağışına tutuldu. Elə bil göydəki qara buludları tut ağacı kimi sirkələyirdilər. İsa-nın qara mərmər başdaşındakı şəkli də gülləyə tuş oldu. Düşmənlər onun Allah dərğahına sığınmış ruhunu pəri-şan etdilər. Biri qoca, biri cavan daha iki cənnətməkanlı halak oldu. Düşmən tərəf təzə ölümləri basdırmaq üçün qonşularına möhlət verib, atəşə ara verdilər. Adamların çoxu vahimə içində evlərinə, Adəmsə “Qılnc Mikayil”ın kabinetinə üz tutdu: - Bu, necə olur axı, bizim ov tufən-gimizi alırsan ki, güya, toyda-bayramda havaya atəş açanda onları qıcıqlandıra bilərik, onlarsa bizim ölümləri-mizi də, dirilərimizi də Kalaşnikovla atəşə tuturlar?

Polis zabiti nə deyəcəyini bilmədi, mızıldandı ki: - Bu oyun qonşu münaqişəsindən çox müharibəyə bən-zəyir. Mən yuxarı raport yazıb yollamışam, bundan ar-tıq nə edə bilərəm ki?!

- Kağız-kuğuz yollamaqdansa, yuxarıda oturanlara de ki, silahlarımızı versinlər, özümüzü qoruyaq!

* * *

O gün Cənnətməkanın qorxu çağı yetişmişdi. Bunu hamıdan qabaq Aşiq Sultan fəhmlə duymuşdu. Adam-

lar qəbiristanda təzə canəzələri dəfn eləyəndə aşiq qə-səbənin ən hündür yerinə çıxıb “Ərrəhman” surəsini qara zurnanın səsiylə aləmə car çəkirdi...

O günəcən Cənnətməkanda heç kim belə şey eşidib-görməmişdi. Qara axund şişman tərənin başında zurnasını silah kimi göyə tuşlamış Aşiq Sultana baxıb başını buladı: - Əstəfürullah! Bu aşığın başına hava gəlib, harda görünüb ki, Allahın müqəddəs kəlamını – Rəhman surəsini zurnayla çalsınlar?

El ağsaqqalı Məhəmməd kişinin çiyinə daş kimi düşən ağır dərddən beli bükülmüşdü, axunda baxıb: - Səbr et, axund, - dedi, - bu gün İsanın qırxına xitam verəndə özün moizə edirdin ki, həzrəti Davud Zəburu “Rahab” muğamı üstə oxuyurmuş... Bu səs də Cənnətməkanın Ərşi-Ələyə ucalan naləsidir, şikayətidir, çünki yerdəki hakimlər fəryadımızı eşitmirlər...

Göy üzündə lay-lay buludlar nəhəng darvaza kimi açılmışdı, elə bil ilahi bir səs göydən yerə səbr diləyə-diləyə şəhid ruhları dərgaha dəvət edirdi: “Yaxşılığın əvəzi ancaq yaxşılıqdır!”

Adəm dərin fikrə qərq olmuşdu; qırx gün əvvəl bu qara zurna “Vağzal” təranəsi ilə dünyanın gözəlliyini vəsf edirdi, insanı xoş duyğulara, həyat eşqi ilə yaşamağa səsləyirdi, dünya yaşamalılı dünyadır - deyirdi. İndisə “Ərrəhman”la yer üzündə olan hər kəs fanidir – ölümə məhkumdur; “...ancaq əzəmət və kərəm sahibi olan Rəbbinin zəti baqidir” - deyib, insanı Allahın verdiyi nemətlərin qədrini bilməyə çağırırdı. “Vağzal” insanı dünya evinə “Ərrəhman” axirətə yola salırdı. Biri ömür vağzalıının ilk dayanacağıydı, o biri son!..

Biri toy marşıydı, o biri ölüm! Dəfn mərasiminə gələnlərin hamısı qara zurnanın ecazkar səsindən heyrətə gəldilər. Gəlimli-gedimli dünya yamyaşıl Cənnətməkana qırmızı don biçirdi. Bir əlçimlik kiçik musiqi aləti tuğyan edir, insan oğlunun vəhşiliyinə qarşı qiyama qalxırdı. Aşıq Sultan Cənnətməkana əcəl zəngini çaldıqca öz ruhu da göylərə çəkilirdi. Birdən qara zurnanın səsi kəsildi, aşıq şişman təpədən üzüaşağı yumbalandı... Cənnətməkanın halına yer –göy ağladı, o gün göydən tək cə yağış yağmırdı, həm də qara torpaq, göy çəmənlik, yaşıl bağ-bağçalar təzədən gülləbarana tutulan adamların qanına bələnirdi.

...Dişinədək silahlanmış düşmən gecə qəsəbəyə hücum edəndə əli yalın adamlar canlarını qurtarmaq üçün meşələrə, dağlara səpələndilər. Sübh çağı Adəmin anası Həlimə dönüb tərək etdiyi dədə-baba yurdu-na həsrətlə baxarkən sinəsinə dəyən qəfil güllədən həlak oldu. Onu meşədə - palıd ağacının altında dəfn etdilər, sonra Adəm cibindən qatlama bıçağını çıxarıb ağacın enli gövdəsinə anasının adını, ölüm tarixini yazdı. Və Həvvanı təhlükədən uzaqlaşdırıb böyük körpüyə tərəf apardı. Körpünü keçmək istəyərkən qara eynəkli, ucaboylu, zabitəli qadın onu saxladı: - Sən hara? Geri dön, cavan oğlan, heç utanmırsan? Qoy qadınlar, uşaqlar, qocalar qaçsınlar!.. – Adəmin ruhunu silkələyən bu sərt sözləri deyən qadının ətrafında çoxlu silahlı əsgərlər vardı. O, bu qadını televizorda çox görmüşdü, kim olduğunu bilmirdi, amma nədənsə o an düşündü ki, qara eynəkli bu qadın müdafiə naziri olsaydı, yəqin ki, bütün körpülərin üstündə özü kimi

zabitəli adamlar qoyardı. Amma indi – yetmiş yeddi körpünün yalnız birindən Adəm kimi beş-on gənci geriyə qaytarmaq əmri onları ölümün ağuşuna atmaq, hiyləgər düşməni sevindirmək idi... Di gəl ki, eynəkli qadının “Heç utanmırsan?” deməsi Adəmin qulaqlarında bomba kimi partlasa da, qəlbində xoş duyğular oyadırdı: “Nədir bu qaçhaqaç, bu köçhaköç? Bir düşünün, axı siz cənnəti tərək edib cəhənnəm əzabıyla dolu çöllü-biyabanlığa gedirsiniz...”

Adəm o an düşünürdü ki: “İlahi, bu kişi qeyrətli qadın adama güc-qüvvət verir” İndi onun da köksündə kişi ürəyi döyünürdü; düz qırx gün əvvəl nigah gecəsi təbiətin və cəmiyyətin qanunu ilə o, Həvvanı qadına, Həvva da onu kişiyə çevirdi, hər ikisi dünya evinə qədam qoydu. İndi hər ikisi də dabanlarına tüpürüb Cənnətdən uzaqlara – hara gəldi qaçırdı. Amma yox, axı o kişidir, düşmən bu körpünü keçsə, çox adəmlərin və həvvaların cavan ömrünə son qoyacaqdı...

Dönüb körpünü keçən Həvvaya baxdı. Elə bil doğrudan da lal idi. Həvva da əlindəki çamadanı yerə qoyub, ona tərəf boylanırdı. Bu ayrılıq səhnəsini seyr edən eynəkli qadınunsa elə bil ürəyindən daş parçası asılmışdı. Bu dəfə amiranə səslə hündürdən dedi: “Bütün cavan kişilər, hamınız geri dönün, düşmənlə vuruşmaq üçün sizə silah-sursat veriləcək! Ana vətəni qeyrətlə qoruyun!”

Adəm də silah götürüb geri döndü, kiçik dəstə ilə birlikdə özünü böyük odun-alovun içərisinə atdı. Qəsəbəni yandırılıb külə döndərən düşmənlə qarşı meşələrdə səngərlər qazıb müqavimət göstərdilər. Silah

yoldaşlarının çoxu mühasirəyə düşüb həlak oldu, amma o, ağır yaralansa da, qayadan özünü çaya atdı, suyun altıyla xeyli üzdü, yağış kimi yağan güllələrdən canını güclə xilas etdi.

* * *

Atəşkəsdən üç ay sonra Adəm hospitaldan çıxdı. Həvvanın sorağıyla qaçqın düşərgələrini bir-bir gəzdi. Tanış-biliş ona yalnız Həvvanın sağ-salamat olduğunu söylədi. İsanın anası Məryəm ana könülsüz də olsa onu çadıra dəvət etdi, son dəfə Həvvanı görəndə hamilə olduğunu bildirdi: - Qarnı burnundaydı. Bəlkə indiyədək doğmuş olar!.. Mənim İsa oğlumdansa heç bir nişanə qalmadı,- deyib göz yaşlarını axıtdı, - Sənin Həvvanın ayağı bizim ocağa düşmədi...

Adəm başını aşağı saldı, nə deyəcəyini bilmədi. Ayağa qalxıb çadırdan çıxdı, cibindən siqaret çıxarıb yandırdı, çəkə-çəkə bir xeyli düşündü.

...Sonra şəhərə üz tutub, Həvvasını axtarmağa başladı. Qaçqınların sığındığı bütün yataqxanalara, şəhərətərafı kəndlərə, ehtiyatda olan dəmir yollarındaki vaqonlara baş çəkdi. Qışın sazağında, yayın istisində qəlbi həsrətlə çırpınır, ümidlə döngələrə, dalanlara boylanırdı. Çarəsiz qalanda Həvvalı günləri gözlərinin önündə canlandırırdı. Yuxusunda Həvvayla görüşürdü, ipək saçlarını sığallayırdı, yanaqlarından öpürdü. Həvvasız günləri, ayları beləcə ötüb keçirdi.

* * *

...Bir dəfə küçədə təsadüfən Musayla Yaqubu gör-

dü. Toyunda sağdış-solduş olmuş bu adamların qiya-fələri, xeyli dəyişmişdi. Yaqub hacı olmuşdu, Musa iş adamı. Biri ibatətdən danışdı, biri ticarətdən. Adəmi sağ-salamat gördüklərinə çox sevindilər. Adəmsə onları şad-xürrəm, nəşəli görüb çox sıxıldı. Özündə güc tapıb Həvvalı soruşdu. Hacı Yaqub cavab əvəzinə təsbəhini çevirə-çevirə uzun bir hədis danışdı: - Allah-təala Adəm peyğəmbəri torpaqdan xəlq elədi. Ona can yoldaşı olsun deyə, əyri qabırğasından Həvvanı yaratdı. Həvva da məlun şeytana uyub, Nəfs ağacının budasını əydi, meyvəsini dadıb, günaha batdı. Nəfsiəyriqlik qadın məxluqunun xislətindədir. Elələri var ki, nəfsi yüyənsiz at kimi hara gəldi çapır... Allah bilir, həlak olduğunu zənn edib, bəlkə, ərə gedib? İndi "Bacar, yaşa!" zəmanəsidir. Əxlaq, qeyrət, namus tamahın toruna düşüb, nəfsin əsiri olub.

- İndi, a Lal, Adəmi adam eləyən paradır, parasız Adəmin üzü qaradır, – Musa dostunun sözünü kəsib şit-şit hırıldadı.

- Adam dilində danışın, görüm, nə demək istəyirsiniz?- əsəbiləşdi.

- Hər kəs öz başının hayına qalıb! Sərgərdan olan cənnətməkanlılar hərəsi bir tərəfə pərən-pərən düşüblər. Ölənlər ölüb, itən itib, biz də palaza bürünüb, elnən sürünsəydik, ya sümüyümüz məzarda çürüyəcəkdik, ya da canımız ilan mələyən qaçqın çadırlarında. Heç olmasa, burada işimizi qurub, kasıb-kusub didərginlərə əl tuturuq...

- Gəl sən də qoşul bizə, iş-güc sahibi olarsan, sonra Allah rəva bilsə, axtardığını da taparsan, – Musa da-

mağına qoyduğu siqaretə dərin bir qullab vurdu, tüstünü havaya pilyəyib Adəmin üzünə baxdı, – çəkirsən?

Adəm başını buladı, sanki tanımadığı, yad adamlarla qarşılaşmışdı. Cənnətməkanın ağır günlərində şəhərdə baş girələmiş dostlarının etibarsızlığını, qorxaqlığını üzə vurmayan, onlara həmişəki kimi mehribanlıq edən adam elə gərək anadangəlmə lal olaydı...

- Allahı rahat buraxın! – Onun səbri tükənmişdi.

- Yaxşı-yaxşı fikirləş, mən maşın alveri edirəm, sənin də sürücülük vəsiqən var, müharibə iştirakçısı olduğuna görə yolda “it-qurd” sənə dəyib-dolaşmaz, gedib Almaniyadan maşın gətirərsən, pul qazanarsan, hacının da burda yaxşı bir çayxanası var, ona qəsəbəmizin adını qoyub – Cənnətməkan... Həm də torpaq alqı-satqısı ilə məşğuluq. İndiki zamanə bunu tələb edir, – dedi və Musa sözünün sonunda məsəl çəkdi, – tək əldən səs çıxmaz.

Bu zaman ağ saqqallı, başı papaqlı nurani bir kişi onların yanında ayaq saxladı, Musanın gözlərinin içinə baxa-baxa coşdu:

*Tək əldən də səs çıxar, qanında qeyrət olsa,
Yetən haqqı tapdayar, əgər biqeyrət olsa!..*

Kişi qəfildən peyda olduğu kimi də bir göz qırpımında insan axınına qarışıb gözdən itdi.

Adəmin onun arxasınca zəndlə boylandığını görən Musa dilləndi:

– Fikir vermə, onun kasıbçılıqdan başına hava gəlib, özü də müxalifət şairidi, hər şeyə bir qulp qoyur...

-Mənsə havasız qalmışam, ruhumun havası çatmır, elə bil, qulpu sınıq çaynikə bənzəyirəm, – Adəm hələ də bir az əvvəl gördüyü kişinin işıqlı sifətini, hikmətli sözünü unuda bilmirdi.

– Bu şəhərdə təmiz hava nə gəzir? Gəlin, gedək bizim çayxananın bağında oturaq, yaxşı kəkotulu çay içə-içə söhbət edək! – deyə Hacı Yaqub ərklə onların qoluna girdi...

* * *

...O ərəflər Adəmin yolu qul bazarına da düşmüşdü. Gündəlik ruzu pulu qazanmaq üçün saatlarla iş gözləyən fəhlələrin imkanlı müştəri görəndə necə birbirini söyüb, dalaşmalarına da şahid olmuşdu. Geniş küçədə səkinin bir tərəfində qolu qüvvətli işsiz kişilərin qul şəklində, digər tərəfində zərif və gözəl, işsiz qadınların fahişə şəklində dayanıb, bir tikə çörək uğrunda “döyüş” səhnəsini seyr etdikcə Adəm divara qı-sılıb, dəfələrlə başını dizinə qoyub ağlamışdı.

Qul bazarında hər gün bağrının başına tikan sancılırdı. Ürəyini qəm-qüssə pişik kimi çıırmaqlayırdı. Sonra hara getdiyini bilməsə də gedirdi... Həyatı son bir ildə böyük şəhərin yuxusuz gecələrindən, ağrılı-acılı gündüzlərindən keçmişdi. Zamanənin ögeyliyini görmüşdü, yağışda islanmışdı, günün altında yanıb, qaralmışdı, əyni-başı nazik olduğundan payızda-qışda üşümüşdü. Bəzən də aclıqdan başı hərlənmişdi, gözlərinə qaranlıq çökmüşdü. Hər dəfə çətinə düşəndə keçmişin şirinli-acılı xatirələrinə pənah aparırdı. Ürəyi qövr edəndə Həvvanın kiçik şəklini dərman kimi

gözünün üstünə qoyurdu, öpüb oxşayırdı.

...Bir dəfə şəxsi sürücüsü olduğu şefinin ərköyün qızı onun günəşdən qaralmış, dəmirçi qolları kimi şişman əzələsinə sığal çəkib: – Ay aman, sən lap pəhlivana oxşayırsan ki, subay olsaydın, mütləq sənə ərə gələrdim, – deyib gülümsündü, – vallah, səni əməlli-başlı geyindirib-keçindirsələr, fotomodel, maniken kişilərdən geri qalmazsan... Adəmin susduğunu görən qız çılgınlaşdı, dili kimi əli-qolu da dinc durmadı. “Niyə dinmirsən, lalsan? Hm... Anam düz deyir də, sən lap lal ördəksənmiş...

Nəhayət qız onun yaxasından əl çəkib, təhsil aldığı Tibb Universitetinin yaxınlığında maşından endi. Adəm köks ötürüb dərindən nəfəs aldı: “Allah bundan betərindən qorusun!” – dedi. Elə bil ürəyinə nəse dammışdı. Günortaya az qalmış şefinin cavan arvadını gözəllik salonuna aparmaq üçün villaya döndü.

Qadın geyinmək bəhanəsiylə onu qonaq otağında xeyli yubandırdı. Yumşaq divanda narahat oturmuş Adəmdən gözlərini çəkmədi. Cavan sürücünün diqqətini özünə cəlb etmək üçün gözünün qarşısında qısa tumanda gəzib-dolaşdı, tez-tez ona çay, kofe təklif elədi.

– Siz zəhmət çəkməyin, səhər-səhər kofe içmişəm...
– Adəm danışdığı yalana görə qızardı. Qadın irişə-irişə ona yaxınlaşdı: – Sənin kimi əri olduğuna görə arvadın xoşbəxtidir. Mənim əriminsə gözü elə onda-bundadır. Bəzən işi bəhanə edib heç gecələr də evə gəlmir. Sən mənim nə dediyimi anlayırsan? Mən çox bədbəxt, talesiz qadınam...

– Belə deməyin, Züleyxa xanım, Allaha xoş getməz, şükür ki, qızınız, imkanlı əriniz, gözəl ev-əşiyiniz var.

– Keşkə kasıb olaydım, amma ərim mənə aid olaydı, – deyə qadın manikenlər kimi onun gözlərinin qabağında soyundu, – Baxın mənə, heç belə bir gözəl qadını da aylarla yalnız qoyarlar...

Adəm onun çılpaq bədəninin gözəlliyi qarşısında uzun müddət duruş gətirə bilməyəcəyindən qorxub ayağa qalxdı. Qul bazarında yaşlı bir kişidən eşitmişdi ki, qırx yaşından sonra qadınların həyatı cəhənnəmə bənzəyir, bu yaşda çoxu ərinin ona aid olmadığını düşünüb, yanlış addım da atır, hətta qısqanlıqdan bəzisi bir vaxt dəlicəsinə aşıq olduğu kişinin həyatını da cəhənnəmə döndərir. Ən şirin qadının belə xəmiri acı mayadan yoğrulub... Qəlbində yenə: “Allah bundan bətarindən qorusun!” – dedi və ehtirası cuşa gəlmiş qadını sakitləşdirməyə çalışdı: – Siz Allah, tez geyinin, xanım, mən sizi maşında gözlərəm, – dedi, sonra başını günahkar adamlar kimi aşağı dikdi...

Soyunmağına peşman olmuş qadın onun qolsuz köynəyinin yaxasına əl atdı. Kətan köynəyin bir neçə düyməsini qopub, cibi cırılsa da, Adəmi ram edə bilməyən qadının qəzəbindən səsi titrədi: – Rədd ol burdan! Sən... sən... – sözünün arxasını gətirə bilmədi.

Adəm qapıdan çıxarıxdan birdən ayaq saxladı, cibindən maşının açarını çıxarıb geri döndü. Hələ də geniş və rahat divanın üstündə çılpaq halda oturmuş qadın Adəmin jurnal stolunun üstünə qoyduğu açarın cingiltisinə diksindi.

...Yorğun, əzgin ruhla, yaxası çırıq köynəklə gəzə-

gəzə dənizin sahilinə çatanda, Musayla Yaquba rast gələcəyini ağılna gətirməmişdi. “Bəlkə, bu da Allahın mənə bir lütfüdü, qismətdən qaçmaq olmaz! Bəlkə, Həvvə barəsində bildikləri bir şey var? Mənə birdən-birə demək istəirlər...”

* * *

Bir müddət Musanın şirkətinə Almaniyadan işlənmiş maşınları gətirməklə məşğul oldu. Şəhərdən kənar da olsa, özünə kiçik torpaq sahəsi alıb, balaca daxma tikdi, balaca həyatında bağ-bağça saldı... Gözləri hələ də Həvvəni axtarırdı. “Görəsən, dünyaya gətirdiyi uşaq oğlandır, ya qız?” – düşünürdü. Hətta bir dəfə şəhərdə gözəllik müsabiqəsi keçiriləndə Adəm Musaya qoşulub, tamaşaçı kimi yaşıl tağlı incəsənət sarayına getdi. “Bəlkə, Həvvə da elə müsabiqəyə qatılan qızların arasında olar?!» - deyə düşündü. Yarışmaçı qızların hər biri Həvvə kimi ucaboy, incəbel, gözəl-göyçək idi.

– Əbəs yerə özünə əziyyət verirsən, nə qədər ki, cavansan, canın suludur evlən... Yaxşıca toy edərik sənə, yadındadır, o vaxt toyunda axıracan otura bilmədim, amma indi oturaram, yenə sağdışın olaram, - deyə Musa birdən-birə onun ürəyindən keçənləri duyurmuş kimi dilləndi, – Həvvə da sənin yolunu indiyə-dək çətin gözləmiş ola...

Bir dəfə Musanın ofisinə iki gözəl, gənc qadın gəldi. Musa onları görcək ayağa qalxıb əl uzadıb görüşdü, sonra hər ikisi ilə dodaq-dodağa öpüşdü.

– Bu xanımın adı Mələkdir, özü də mələk kimi gözəldir, bu biri isə Sona xanımdır, lap su sonasına ox-

şayır, – deyə Musa Adəmi də onlara müharibə veterani, uşaqlıq dostu kimi təqdim etdi. Mələk də, Sona da əl uzadıb Adəmlə görüşəndə müştəri gözü ilə onu başdan ayağacan süzdü.

– Musa bəy, mənim rastıma çıxan cənnətməkanlı kişilərin hamısı elə sənin kimi boy-buxunlu, yaraşıqlıdır... – Mələk mənalı gülümsündü.

– Heyif ki, hamısı da evlidir. – Sona da rəfiqəsinə göz vurub hırıldadı.

– Adəm, bax, bu gözəllərin ikisi də çox təmiz, saf, qeyrətli xanımdı, – deyə

Musa onları ağız dolusu təriflədi.

Adəm şəhərə gələndən ilk dəfə idi ki, tanımadığı qadınla əl-ələ görüşürdü.

- Subay kişilərin gözü kordu vallah, bu cür qızları görmürlər, - Musa bic-bic güldü. Sonra zarafatla: - Mən hərdən az qalırım, arvadı boşayıb bu gözəllərdən biriylə evlənəm, amma bu subay-salıq kişi hələ də fil qulağında yatıb...

Adəm Musanın nə demək istədiyini başa düşsə də qadınlara gözünün ucuyla da baxmırdı.

– Neyniyək, ay Musa bəy, Allaha yalvarırıx ki, yaxşı kişinin pis arvadını öldürsün, bəlkə, bizə də yol açıla, – bu sözləri deyən Sona yaşıllaş sona kimi qaqqıldayıb güləndə Adəm bu dəfə düz onun gözlərinin içinə baxdı və orda şeytan işığına bənzəyən parıltını görcək diksindi.

Mələksə Adəmə hörmətlə baxırdı:

– Siz ona fikir verməyin, ağılına nə gəldi danışır, amma ürəyi tərtemizdir.

Mələyin səsi elə bil göydən gəlirdi. Rəfiqəsindən çox şux və tərəvətli görünürdü. Sanki onun ən böyük arzusu cavan qalmaq idi. “Mələyin nə qanı olur, nə də canı, amma deyilənlərə görə iblis özü də mələk olub...”

...Bu mələk kimi xanımla Adəm tez bir zamanda isinişdi, söhbət elədikcə, ağına, kamalına heyran olurdu. Ruhundakı ağrıları-acıları duyduğuna görə Adəm ona minnətdarlıq edirdi. Həmişə Mələk ofisə gələndə Adəmin elə bil çiçəyi çırtlayırdı. Musayla nərd oynayan Mələk eyni zamanda Adəmlə dünyəvi söhbətlər edərdi, deyib gülməyindən qalmazdı. Adəm bəzən ona qəlbinin dərinliklərindən gələn səmimi hisslərlə “Mələk bacı” deyərək xitab edəndə, Musa dönüb ona tərs-tərs baxırdı: – Uşaq vaxtı sənə lal Adəm deyirdim, indi görürəm, həm də korsan. Ağılı başına cəm elə, dünyaya açıq gözlə bax!.. – Musa Mələyin xətrini o qədər istəyirdi ki, hətta ara bəstəkarlardan birinə min dollar verib onun şəninə “Mələyim” adlı oynaq toy mahnısı yazdırmışdı. Mələklə nərd oynayanda mahnını qırıq-qırıq zümzümə edərdi: “Fırlanır çərxi fələk, tərsinə əsir külək, bu dünyam alt-üst olar, əgər olmasa Mələk. Mələyim, ay mələyim, sənsən arzum, diləyim, ömrümə işiq ələ, bəxt evimə çiləyim...”

Beləcə, Həvvanı tapa bilməsə də, Adəmin işləri pis getmirdi. Mələklə bəzən qədim xalq musiqisi dinləmək üçün muğam teatrına gedirdi, ya birlikdə təbiət qoynunda gəzib-dolaşırdılar. Musanın dediyi kimi, “yalqızlığın qarımış qız statusu» verdiyi Mələk kişi xarakterli qadın idi. Xudmani bir restoranda yeyib-içəndən sonra birlikdə rəqs edən zaman Adəm belə

düşünürdü. Bir dəfə hətta Adəm dəm olub, Mələyə kişi kimi ürək qızdırdı, rəqs edə-edə ona öz sirrini açdı. Əvvəl Mələk bu sirri özü bildiyi kimi yozdu: “Yəqin mənə qəlbini açıb, eşq-məhəbbət elan edəcək”. Amma Adəm onun əllərini dost kimi sıxıb, işdən çıxacağıını söyləyəndə Mələk duruxub, gözlərini döydü. “Hacı Yaqubdan da beş min dollar borc aldım. Bu dəfə düz gedib, o “Mercedes benz» istehsal edən şəhərdən özüm üçün təptəzə maşın gətirəcəm. O maşınla taksicilik edə-edə, didərgin Həvvamı axtaracam. Onu tapıb, elə bu restoranda böyük bir məclis quracam. Mələk xanım, sən də mütləq həmin məclisdə olacaqsan, özü də sevdiyin adamla məclisin lap başında oturacaqsan!..”

Mələk Adəmin qəlbində Həvvadan savayı, başqa qadına yer olmadığını əmin olub, çox məyus oldu. Adəm sidqi-ürəkdən ona: “Allah-təala qoy sənə yaxşı ömür-gün yoldaşı nəsib etsin!” – deyib xeyir-dua edəndə, Mələk də dilucu dedi ki, “Allah səni də istədiyinə qovuşdursun!”

Bir gün üçü ofisdə çay içə-içə söhbət edirdi. Musa Adəmlə çox soyuq danışdı. Mələyə öz sirrini deməklə səhv elədiyini o an başa düşsə də, artıq gec idi. Zalım fələk bu dəfə şeytanın yox, mələk kimi bir qadının əliylə qəlbini nişan alıb, tətiiyi çəkmişdi. Musa istehza ilə: – Mən sənə maşın alanda yalnız yüzcə dollar xələt verə bilərəm, indi hamı maşın alveri ilə məşğul olur, ona görə şirkətimizin qazancı get-gedə aşağı düşür, amma niyə borca düşüb təzəsini alırsan? Elə köhnə, ya da azca işlənmiş «Mercedes» də işinə yarayar!..

– Hələ ki, özçmçün şirin xəyallar qururam. Qoy arxı atılım, sonra hop eləyəyəm. Sənin yüz dollarına da ehtiyacım yoxdu, çünki mənə xələti sən üç il bundan qabaq – bura işə götürəndə vermişən! Qaldı ki, təzəylə köhnənin fərqi, yollarda az rast gəlməmişəm. Eh, Musa, Musa, bu dünyada hər şey təzələ-nə-təzələ köhnəlir, köhnə isə heç vaxt dönüb təzə olmur...

– İstər təzəsi olsun, istər köhnəsi, sənənin məşin almağına ən çox mən sevinirəm, amma nədənsə bu niyyəti hamıdan gec bilən də mənəm.

Boyun-boğazına, qulaqlarına taxdığı təzə zinət əşyalarını açıq-aşkar gözə soxan Mələksə heç nə olmamış kimi, düz onun gözünün içinə baxırdı, yəni “öz cəzandı, çək, Adəm!..”

Bu zaman katibə qız daxili telefonla bildirdi ki, cənnətməkanlı Məhəmməd kişi gəlib. Bir vaxtlar hamı kimi Musa da qəsəbə ağsaqqalı Məhəmməd kişiyyə peyğəmbər kimi baxırdı. Onun bir sözünü iki eləməzdidi. Cənnətməkanlılar xeyirdə-şərdə onu başda oturdardılar. İndisə quru çörək hayına qalan adamların çoxu Məhəmməd kişini unutmuşdu. O isə əvvəlki kimi xeyirxahlığından əl çəkmirdi; sərvət sahiblərinə deyirdi ki, filan yerdə filan qaçqına yardım edin, filan xəstənin vəziyyəti ağırdı, gedin ona baş çəkin, şəhid ailələrini arayıb-axtarın, ehtiyacı olana, azuqəsi qurtarana əl tutun!..

- Əşi, bu Məhəmməd kişi də bizi lap bezdirib, valah, - deyə Musa gileyləndi, - bəyəm bu pul deyilən şey yarpaqdı, çıxıb ağac-uğacdən yığmırıq ki, kimə nə qədər lazımdır, çıxardıb o qədər də verək...

Musanın naşükürlüyü Adəmə xoş gəlmədi: – Yaxşı deyil, Musa, ağsaqqal kişidir, qoy gəlsin, dinlə gör nə deyir.

Adəmin Musaya göstəriş verməsi Mələki açmasa da Məhəmməd kişi içəri daxil olanda həyalı və utancaq xanımlar kimi ayağa qalxıb, ona təzim elədi. Məhəmməd kişi isə açıq-saçıq geyinmiş bu qadına gözucu baxıb, əyləşmədi, Adəmi görüb şükür elədi, Musaya isə üzünü tutub: – Yaxşılıq Allaha aparan körpüdür, bala, – dedi, – Qapıda bir şəhid arvadı dayanıb, işi-gücü yoxdu, uşağıyla avara qalıb küçədə, gəldim ki, ona kömək edəsən, burda xadimədən-zadan bir işə götürəsən...

Adəmin ürəyi atlandı. Az qaldı ki, ayağa durub qarşıya cumsun. “Bəlkə, qapıda gözləyən qadın Hənvadır elə, yanında da uşağı?!”

Məhəmməd kişi elə bil onun ürəyindən keçənləri oxudu:

- Səbr elə, Adəm, bu gəlin Hənvva deyil, o, heç bizim Cənnətməkandan da deyil. Amma o biçarə də ərini, qohum-qardaşını davada itirib, – dedi və sonra yenə üzünü Musaya tutub, – şeytanın fitnəsinə uyanlar günahsız insanların faciəsinə, ağrı-acısına səbəb olub, olacaq da... Nə yaxşı ki, dünya xali deyil, ağrılara-acılara məlhəm olan yaxşı insanlar var. Yaxşılıq ömrü uzadır. Səxavətli adam Allah yanında böyük savab qazanır...

Bu zaman gözlənilmədən Hacı Yaqub içəri daxil oldu, Məhəmməd kişiylə ikiəlli görüşüb, hamıya “Cəmiyyə, əleyküm-salam!” dedi.

Məhəmməd kişi: – Şükür ki, özün gəldin, mən də sənin yanına gələcəkdim...

– Ağsaqqal adamsan, lazım olanda, xəbər elə, özümü sənin ayağına gələk! O ki qaldı, bu şəhid ailəsinə, o iş Musalıq deyil. Mən günü bu gün həll edərəm...

– Allah köməyin olsun, ay hacı! - Məhəmməd kişi ayağa qalxıb sağollaşıb getdi.

Sonra Hacı Yaqub Musayla harasa yollandı. Gedəndə şəhid ailəsinə də özləri ilə apardılar. Mələk xanım ürəyini boşaltmaq üçün bəhanə axtarırmış kimi, dərhal söhbətə başladı: – Bilirsən, Adəm, adam kişi olar, kişinin də yaxşı evi-eşiyi, arvadı-uşağı, maşını-bağı, lap elə gözəl-göyçək məşuqəsi də olar... Sənsə verdiniz çərəyə heç qiymət qoymursan, burda oturub, həm məni qadın kimi saya salmırsan, həm də Musaya göstəriş verirən... Sən kimsən axı?

Adəm çaşıb qaldı. Mələyin tikanlı sözləri onun qəlbi ni didib-dağıtdı. “Belə məqamda deyirlər, qara məni basınca, mən qaranı basım”, amma mələk kimi tanıdığı qadına nə deyəcəyini bilmədi. Səbrini cilovlamağa çalışdı: - Sən niyə milçəkdən fil düzəldirsən, heç səndən bunu gözləməzdim Mələk xanım! Düz deyirsən, mən kiməm axı, ancaq adamın kişiliyi var-dövlətlə ölçülmür, kişi də gərək insan olsun!.. Hər adamdan insan olmaz!..

Sonra qadın nə etdiyini, nə dediyini bilmədi. Çənəsi uzandı, qıyılmış gözlərindən cin yağdı. Burnunun pərləri genəldi, bu halda o qadıncan çox davakar kişiyə oxşayırdı, elə ofisin qapısını da kişi kimi çırpıb getdi.

* * *

... Musa ofisə qayıdanda Adəmi çox pərişan gördü. Heç nə soruşmadı. Mələklə aralarında olan söhbətdən də xəbər tutmuşdu. Cavan katibəsi qabağına çay qoydu, qartalburun köməkçisi gəlib siqaretini yandırdı və birdən sanki özünü onlara göstərirmiş kimi Adəmə:– Mələk xanım bizim şirkətin sahibəsidir, – deyə katibəsiylə, köməkçisini Adəmə göstərdi, – sən də bunlar kimi onun çörəyini yeyirsən, üstəlik də ağına gələni deyib, onu təhqir eləyirsən. Nə qədər gec deyil gedib, ondan üzr istə...

Adəm onun çıxardığı bu qərardan bərk sarsıldı: - Əksinə, o məni təhqir edib.

- Sən özün özünü təhqir etdiribsən!-deyə Musa səsinin tonunu qaldırdı.

İşçilərin yanında Musanın qaba rəftarı ona çox ağır gəldi. Lal-dinməzcə əşyalarını yığışdırıb ofisi tərk etdi...

* * *

Mələk Adəmdən qabaq Musanın Davud adlı dostuyla da aralarına girmişdi. Əvvəl-əvvəl Davudla qohumluq əlaqəsi olduğunu iddia edən Musa uzun illər onunla işbirliyi qurub, duz-çörək kəsmişdi... Hacı Yaqub onlardan söz düşəndə: "Allah qeybəti günaha yazar, Musa da, Davud da o qadının üzündən ağılnı itirib, – demişdi ona, – kişilik edibsən ki, dava-dalaşsız işdən çıxıbsan, Allah kərimdir, borca görə də ürəyini sıxma! Şükr elə, o zinakar qadın sənə şər atmayıb".

İblisanə ehtiraslarından hamilə qalan Mələyin iy-rənc düşüncələri artıq şər doğmuşdu... Adəmin o gün beyninə az qala qan sıçrasın. Həvvanın qarnı burnun-

da ikən uşağını doğmaq üçün çadır düşərgəsindən şəhərə gəldiyini bilən Mələyin ona “kişi olsaydın, sən mənə biganə qalmazdın” eyhamını və dostu Musanın üzüdünlüklüyünü heç cür həzm edə bilmirdi...

Aradan xeyli ötüb-keçməsinə baxmayaraq, hələ də Adəmin hirsini soyumamışdı. İndi uzaq qərb şəhərində Yeva adlı bir alman xanımın mənzilində divanda uzanıb, Musaya ətraflı məktub yazmağı düşünürdü. Di gəl ki, ürəyindən keçirdiyini kağıza yazmağa həvəsi yox idi. Bağrının başına hopan ağrı-acıyla Adəm keçmiş dostundan soruşurdu: “Ay Musa, axı haqqı niyə nahaqqa verdin? Mənim kişiliyimə sən bələd idin axı. Öz nəfsinə hakim olmağın nəyi qəbahətdir? Sən ki, yaxşı bilirsən, bizim Cənnətməkanda kişinin gözü-nün içinə dik baxa-baxa ona nahaqdan “sən kişi deyilsən” deyən qadının hörməti-izzəti olmazdı... Əgər qeyrət dağarcığı sandığın Mələk namuslu bir adamı kişi olmamaqda ittiham edib, özünü qalib kimi aparırsa, onda sən də bu oyunda az əməyin olmayıb! Bil-mirəm, bəlkə, sizin aranızda ortaqlıqdan savayı başqa şeylər də var! Bəlkə, o qadın sənə məşuqəndir? Buna Mələyin şəninə yazdırdığın mahnının sözlərini eşidən cahil adam belə şəkk etməz!.. İlk dəfə onu mənə namuslu qadın kimi təqdim edəndə mən bədbəxt sənə inandım. Hərçənd, hər dəfə sən onunla dodaq - dodağa öpüşəndə dalağım sancırdı... Demə sizin üçün həyat oyun və əyləncədən, pul qazanmaqdan başqa bir şey deyilmiş. Düzdü, sənə mənə mələk kimi sırımaq istədiyini o qadına ürək qızdırıb sirmimi də açdım. Davada başıma gələn müsibətləri, bətnində uşağımı gəz-

dirən Həvvanın itkin düşməsini eşidəndə kövrəldi, hətta gözləri də yaşardı... Demə, mələk donu geymiş iblisə dərd danışmaq, sirr açmaq Allaha asi olmaq kimi bir şeymiş... Keşkə, lal olaydım! Təkcə bir şeyi indiyədək başa düşə bilmirəm, axı bu oyun sizin nəyinizə gərək idi? Deyək ki, sən Davudla dostluğu, işbirliyini güya, onun düşmənlə qohumluq əlaqəsinə görə pozdun, bəs mənimlə? Sən fərarilik edib şəhərə qaçanda, axı mən Cənnətməkana od vuran düşmənlə savaşırdım. Belə çıxır, sənin üçün dost da, düşmən də eynidir?! Musa, axı sən mənə sakitcə, qəlbimi yaralamadan da “get” deyə bilərdin, necə ki, üç il əvvəl təsadüfən küçədə rastlaşanda mənə qucaq açıb, “gəl” demişdin! Məni ən çox ağrıdan odur ki, sən məni bizdən yaşca kiçik qartalburun köməkçinin, on yeddi yaşlı təzə katibənin yanında təhqir etdin. Eh, Musa, Musa, sənə yazmaq istədiyim o qədər sözlər var ürəyimdə! Anam Həlimə sağlığında heç vaxt məndən nigaran qalmamışdı, “oğul vay” deyib saçlarını yolmamışdı, hətta mənim toyum olan günü qonşu qəsəbədə qanlı savaşımızda, düşmənlər evimizə od vuran zaman vay-şivənlik etməmişdi... Amma mənim uşaqlıq dostum mələk donuna girmiş bir şeytanın əli ilə ürəyimi yaralayanda anam məzarında saçını yoldu, inan mənə! O gecə onu dəfn elədiyim qoca pəliddin kölgəsi uzaqdan nəmli kirpiklərimin üstünə qondu. Yuxumda – mavi çırağın haləsində anam mənə səsləndi: “Can bala, – dedi, – anadan-atadan yetim qalmışdın, sonra arvad-dan, indi də dostdan – sirdaşdan yetim qaldın! Sağ ikən mənim ruhumu da incitmədin, indi isə didərgin

ruhum gəlib hər gün məzarımda saçlarımı yolur, burda salamat qalan təkçə o saçlarım idi..." Yox, yox, mən bunu sənə danışib özümü aciz, günahsız göstərmək istəmirəm. İndi mən də günah sahibiyəm. Allah səni – uşaqlıq dostumu üç il əvvəl mənim qabağıma iş yoldaşı kimi çıxartdı, Musa. Amma bir ay bundan qabaq o şeytan qadın ikimizi də yoldan çıxartdı. Tanrı qəlbimizi hörmətlə doldurmuşdu, o şeytan qadın nifrətlə... Mələk kələkbazlıq edib məni də günaha sürüklədi. "Kişinin məşuqəsi olar..." – deyirdi. Elə o vaxtdan hiss etdim ki, sağdırsa Həvvanın özünə, ölübsə ruhu na xəyanət edəcəyəm... Etdim də! Qəsəbəmizə düşmənin hücumu zamanı eynəkli bir qadının mənə: "Kişi deyilsən, sən hara qaçırsan?" deməsi ruhumu silkələdi. O gündən qayıdıb vətən yolunda özümü oda atdım, ağır yaralandım. Kaş özümü üzü Cənnətməkəna sarı axan çaya atanda öləydim! Bu günləri heç görməyəydim...

Bir də sənin sözüünə gərək baxaydım. Həmişə gəldiyim şəhərdən köhnə maşın alıb, qayıdaydım. İlk dəfə təzə maşın almaq istədim, onda da bəxt mənim üzümə gülmədi... Bəlkə, o pulları mən haram yolla qazanmışdım, yoxsa Hacı'nın mənə verdiyi o beş min dolların ardınca gözü qalmışdı? Nə bilim. Bildiyim odur ki, o borcun altına sənə arxayın olub girmişdim. Sənsə... Yox, elə bu dünyada borclu olmaq da səadətdir. İndi yəqin Hacı Yaqub səndən fərqli olaraq, hər gün Allaha dua edir ki, sağ-salamat geri dönüm! Ümid edir ki, gec-tez borcunu qaytaracağam. Musa, mən uşaq vaxtı səndən kəsəndə əzab çəkərdim. İşim düz

gətirməzdi. İndi də səndən küsəndən bəri, elə bil barmaqlarımın ucunda şeytan əyləşib, maşın almaq üçün pulumu öz əlimlə bir dələduza verib, başımı saldım bəlaya...”

* * *

...Ev sahibəsi bu anlarda şərqli qonağının qəlbindən keçənlərin fərqudə deyildi. Bir az əvvəl hər ikisi təbiətin kişi və qadına bəxş etdiyi güclü ehtirasın qarşısında aciz qalmışdı. Çiləkdən ələnən ilıq suyun altında yuyuna-yuyuna yaşadıkları intim macəradan sonra enli divanda lütüryan uzanmışdılar. Yeva Adəmin tükülü sinəsinə sığınaraq siqaret çəkə-çəkə sakitcə televizora baxırdı.

Adəmsə ürəyindən keçənləri Musaya yazmaqdan vaz keçib xəyalında yenə öz Həvvasını canlandırmışdı. Elə bil hər şey yuxuda baş vermişdi; Tanrı İsaq-Musaq quşları kimi bir-birindən ayrı düşən Adəmlə Həvvanı bu qərrib diyarda bir-birinə qovuşdurmuşdu. Amma sarışın saçları, boy-buxunu, iri güləc gözləri eynən bir-birinə bənzəsə də bu qadın onun Həvvası deyildi. Həvvanın gözü qara, Yevanınkı maviydi. Bir də Yeva göbəyindən aşağıya - qasığına yaşıl əncir yarpağını, baldırına gül, çiyinə quş döymə etdirmişdi. Bu gözəl qadının vücudundan aldığı xoşnudluğun dumanında Adəm bir anlığa məst olmuşdu.

Yeva siqaretini külqabıda söndürüb, onun dodağını, boğazını, tükülü sinəsini öpüşlərə qərq edə-edə, bədənini yenidən şövqə gətirir, gözlərini yumub, qulağına gah almanca, gah türkcə, gah da rusca aşiqanə sözlər

pıçıldayırdı:– Hər şey çox mükəmməl, yaxşı, gözəldir! Dünyada axı bundan ləzzətli nə ola bilər?!. Qadının şəhvət, ehtiras oyadan sözləri Adəmin yaralı ruhuna məlhəm qoyurdu.

Hər şeyin bir sonu olduğu kimi Yeva ilə də münasibətinin sonu olacaqdı: “Hər şey bitdi, daha mən əvvəlki Adəm deyiləm, nə lalam, nə də kor...İçimdə indicə bir Adəm öldü, başqa bir Adəm doğuldu...”

...Sonra Yeva saata baxdı, durub gödək xalatını geydi, sobada süd qızdırdı, qəhvə hazırladı. Adəmə yatağın içindəcə bir fincan südlü qəhvə verdi: - Sənle təsadüfə tanışlığımız və bir günlük sevgi macəramız lap “Min bir gecə” nağıllarına bənzədi. Çox heyif ki, bizim bu qısa nağılımızın sonu ayrılıqla bitir...

Adəmi yola salan gün hava limanında türk sərnişinlərdən biri həzin-həzin oxuyurdu:

*Ölüm hər aklına gələndə
Ah edib, vah edib inləmə –
Bu halinlə
Tanrıyı incitmiş olacaksın.
Əcəl qapını çaldığı zaman
Evi təlaşa vermə –
O gəldiyi zaman
Sən getmiş olacaksın...*

...Hər ikisi kövrəlmişdi. Yeva ona bir bağlama verir: - Bu bağlamanı təyyarə havaya qalxandan sonra açarsan!-dedi.

...Sərnişin təyyarəsi havaya qalxanda Adəm göydə,

Yeva yerdə Allaha dua edirdi. Bağlamanı açıb beş min dolları görəndə: – Allahım, sənə şükürlər olsun, Yevanın vastəsilə məni Hacı Yaqubun yanında üzü qara çıxarmadın...

* * *

Qürbətdə üzləşdiyi haqsızlığa görə dünyadan əlini üzən Adəmə yad bir qadının doğmalıq göstərməsi onu çox dəyişmişdi. Hacı Yaqubun borcunu qaytarmaq üçün onun çayxanasının olduğu küçəyə çatanda, gördü ki, yurdsuz lələ vəlleylidə qalıb. Həmişə Cənnətməkandan söz düşəndə Hacı Yaqub yana-yana deyərdi: “Lələ köçüb, yurdu qalıb! Özü də kimə? Bir ovuc dığaya..” İndi də Hacının bağrının başı yanırdı: - Şəhər meri dedi ki, burda çayxana olmaz! Guya hansı məmursa buranı çoxdan özəlləşdirib... Əlqərəz, Şərq çayxanasının yerində Avropa restoranı tikəcək! Dövlət məmuru hara, sahibkarlıq hara deyib, etiraz etdim, qollarımı bağlayıb apardılar... Eh! Adəm, səni Allah yetirdi, hər gün namaz üstündə dua edirdim ki, Almaniyadan sağ-salamat qayıdasan! İnan bu pula elə ehtiyacım vardı ki... Bəs məşinin hanı? Yoxsa ala bilmədin?

Adəm Yaqubun halını çox pərişan görüb, öz dər-dini danışmaq istəmədi, sadəcə başını bulayıb, “qismət deyilmiş” dedi. Dönüb getmək istəyəndə soruşdu:

- Ay Hacı, bəs o şəhid arvadının taleyi necə oldu?

- Hə, sən bizim Məhəmməd kişinin ərzibəndəlik elədiyi o uşaq qadınımı deyirsən?! Yaxşı olar inşaallah, onu övladı olmayan bir hacı yoldaşıma ərə

verdim! Allahın nəzəri heç birimizin üstündən əskik olmasın, amin inşallah!

“Bəlkə, Hənvə da bir Allah bəndəsinə ərə gedib?” deyə düşündü və Hacı Yaquba “Sağ ol!” söyləyib, yollar yorğunu kimi günün günorta çağında dincəlmək üçün kiçik daxmasına döndü.

...Həyət qapısını açıq görəndə, mat-məttəl qaldı. Tut ağacının kölgəsində iki oğlan uşağı oynayırdı. Onu görəndə kimi “qonağımız gəldi” deyib, qabağına qaçdılar. Hərəsi bir əlindən tutub: – Ana, bax, bizə Allah qonağı gəlib! – çığırışdılar.

Qapıda əyninə yaşıl libas geymiş, başı hicablı qadın göründü. Adəmi görcək donub qaldı: - Bizə dedilər ki, bu evin sahibi yoxdur, həmişəlik Almaniyaya köçüb, biz də...

Uşaqların üz-gözündən, qadının geyim-keçimindən sezilən Allah sevgisi Adəmi qəlbən kövrəltmişdi. İçində dil açıb danışan ruhunun səsinə dinləyə-dinləyə əllərini uzadıb, uşaqların başına sığal çəkdi: – Yaxşı, deyin görüm, siz kimsiz, adınız nədir? – deyə soruşdu.

– Biz didərginik, mənim adım Həsən, qardaşımın adı Hüseyn, atamızın adı Əli, anamızın adı Fatimədir. Əvvəlki qonşular bizə qaçqın, sonrakılar kvartirant, indiki qonşularsa Allah adamı deyirlər! Bəs siz kimsiz?

– Mübarək adları daşıyan bu xoşrəftar bəndələrə Allahın rəhmət qapıları hər iki dünya evində açıqdır. Qoy Allah sizə sığındığınız bu evi çox çox görməsin! dedi, – Siz mənə Allah qonağı dediniz, mən bir qərib qonağam, öz yolumu azmışam, mənə su verin, içim, sonra yoluma davam edir...

Əyilib uşaqların üzündən öpəndə bir cüt göz yaşı yanağına süzüldü. Göz yaşları içdiyi suya qarışdı. Qadın ona yeməyə arasında pendir olaq isti çörək gətirdi. Qonaq yemədi.

- Onda yola götürün, – dedi qadın, – Allah rizasına, yolçuya sədəqə verməyi peyğəmbər salavatullah bütün müsəlman qadınlarına buyurub!

Elə bil uzaqdan burnuna behiştin iyi dəydi: – Övlad qəlbın meyvəsidir, deyirlər, xanım, Allah-təala sizə övladlarınızdan bəhrə versin, onlara ucalıq əta etsin!

... O gün axşamüstü göy üzünü qara buludlar bürüyüb, şəhəri qorxunc bir dumana qərq etmişdi. Havanın rəngindən adamın ruhu sıxılırdı. Amma elə bil nə əsən küləyin, nə də yağan yağışın yurdsuz-yuvasız qalan, didərgin Adəmə dəxli yox idi.

* * *

Səhəri dəmir yolu vağzalında açdı. Tük basmış üzünü ovuşdurdu, əlinin arxasını ağızına tutub əsnədi. Ayağa durub, hara gedəcəyini, nə iş görəcəyini düşündü. Birdən qarşısında Davudu gördü, o, siqaret çəkə-çəkə ona baxırdı. Əlində bir dəstə gül tutmuşdu. Deyəsən, kimisə qarşılamağa gəlmişdi. Onlar bir-biri ilə əl tutub görüşdülər, könülsüz söhbət etdilər.

- Hər şeyi bilirəm, demək, Musa səni də yola vermədi.

Adəm susub başını aşağı saldı. Hardan bildiyini, kimdən öyrəndiyini soruşmadı. Musayla Davudun bir-birindən xoşu gəlmirdi, əvvəllər şərikli restoranları olub, sonra yola getmədikləri üçün onu başqasına

satmış, ortaqlığı da, dostluğu da pozmuşdular. Bu üç ildə Musa Adəmin qulağını Davudun barəsində həmişə pis fikirlərlə doldurmuşdu. O da Musanın dəminə getmişdi. Həmişə Davudla soyuq danışırdı. Salam versə də, əl uzatmazdı. Son dəfə qışda bir toy mərasimində rastlaşdılar. O axşam Davuda yanlıq vermək üçün Musa “Mələyim” mahnısını dönə-dönə sifariş verib, Mələklə doyunca rəqs etmişdi. Toyun axırında hər ikisi geyinib, foyedə onu gözləmişdi. Adəminsə Almaniyadan aldığı təzə papaq qarderobda yoxa çıxmışdı. Davud ona yaxınlaşıb: – Qəm yemə, biz öz papağımızı lap çoxdan – Cənnətməkanı tərk edəndə itirmişik, – demidi, sonra da Musayla Mələyə gözucu baxıb, köks ötürmüşdü. O vaxt Davudun gözlərindəki nigarançılığın mənasını başa düşməyə çalışmışdı: “Görəsən, Davud mənim papağımın itməyinə, yoxsa Musayla Mələyin bir-biri ilə isti münasibətlərinə görə belə təəssüflənir?”

“Kişinin papağını itirməsi çox pis əlamətdi” – deyə nəfəsindən tünd şərab iyi gələn Mələk də özünü dünyanın ən müdrik qadını kimi göstərərək Musayla Davuda baxıb qımışmışdı. O gün Adəmin yediyi-içdiyi ona haram olmuşdu. “Cənnət kimi müqəddəs ocağım düşmən tapdağında qalıb, Həvva kimi gözəl arvadım itkin düşüb, indi də təptəzə papağım yoxa çıxıb! Daha bundan da betər hansı əlamət qalıb ki?” – düşünmüşdü.

Musa: “Hər şeyi ürəyinə salıb, dərd eləmə!”-desə də, Mələk yenə də onun bostanına daş atmışdı: “Valah, Adəmin bəxtində-taleyində nəşə var! Onun uğur-

suzluğundan adamın ürəyi bulanır, lap qusmağı gəlir. Doğrudan da Adəm həm lal, həm də kormuş...”

Adəm yaralı aslan kimi səsini qaldırmışdı: “Mənim bəxtimə-taleyimə noolub? Qızıl kimi bəxt verib Allah mənə – yer üzünə insan kimi bəxş edib! Mələk cildinə girmiş şeytan kimi yox! Ömrümü təpədən dırnağa çir-kaba bulaşan adamlar talayır. İndi qızıl kimi saf olmağın da bir əhəmiyyəti yoxdur! Çünki mis də özünü ona - buna qızıl kimi sırıyır. Dövrən nadanların, boş-boğaz kişilərin dövrənidi...”

Mələk ağız-burun büzüb getmək istəyəndə, Musa Adəmə acıqlanıb: “Vallah, sən dəli olmusan, başına hava gəlib!” Sonra üzünü Mələyə tutub: “Hamısı içkinin təsirindəndir, Lalın qızması pis olur, ay Mələk, sən də onun üstünə çox getmə...- deyərək barışıq yaratmağa çalışmışdı”

...İndi işsiz-gücsüz qalan Adəmə vağzalda rast gələn Davud təsəlli verməyə söz tapa bilmirdi: – Bu günəcən mənim ofisimdə nə danışılıb, sizin ofisdə olub, sizin ofisdə olanlar da mənim. Ancaq gərək Mələk sənə o sözləri deməyəydi... Hər halda özünüz bilərsiniz! Bir də Mələyin orda nə işi vardı? Məgər o Musayla da şərikdi?..

Davud hər şeydən xəbərdar idi, amma nədənsə özünə qaranlıq qalan əsas məsələyə Adəmin dili ilə aydınlıq gətirmək istəyirdi. Belə çıxırdı, Mələk onların arasını vursa da, ikisiylə də ortaqlıq edirdi. Elə bil o qadın əhatəsində olduğu pullu, işgüzar kişilərin arasını vurmaqdan həzz alırdı...

Adəmin dalğın dayanıb, susduğunu görən Davud dedi:

- Hər halda sən də özünçün aydınlaşdır ki, zərbə sənə hardan və kim tərəfindən dəyib! İnanmıram, Mələk özbaşına belə iş tutsun...

Musanın xalq düşməni kimi qələmə verdiyi Davudun quruca təsəllisindən sevinməyə də, Adəm pərt olmuşdu. Bəlkə, o, doğrudan da, dostu qarşı ədalətli hökm çıxaran bir adam idi. Amma Hacı Yaqubun “bəd ayaqda onların hər ikisinə etibar yoxdur!” kəlməsini yada salıb, bu fikrindən vaz keçdi. Və Davudla sağollaşdı, vağzalın gözləmə zalından bayıra çıxdı. Hara gedəcəyini bilmirdi. Dayanıb vağzalın nəhəng saatına baxdı. Saatın böyük əqrəbləri baş daşına oxşayırdı. Pilləkənlərlə ağır-ağır aşağı enəndə gözü Almaniyada seçib-bəyəndiyi gümüşü rəngli “Mercedes-benz”ə oxşar maşından enən Mələyə sataşdı, o, ağ eynəyini çıxarıb, ətrafa boylana-boylana mobil telefonla kiminləsə danışırdı. Elə bu vaxt Davud ona yaxınlaşdı, əl tutub, görüşdülər, sonra birlikdə maşına minib, vağzaldan uzaqlaşdılar...

Vağzal bu cür görüşlərin məkanıydı, amma ayrılıqların da az şahidi olmurdu. Burada gül-çiçəklə qarşılananlar da vardı, göz yaşları içində vidalaşanlar da!.. Adəmə görəyü son səhnə yerə mıxlamışdı. Qulaqlarına cənnətməkanlı Aşıq Sultanın qara zurnada çaldığı “Vağzal”ın ecazkar səsi gəldi... Bu zaman iki polis yaxınlaşıb ondan sənəd istədi. Adəm sənədini yoxlayan polislərin rezin dəyənəyini də elə Aşıq Sultanın qara zurnasına oxşadırdı. Polislər gedəndən sonra metronun girişində dayanmış bir dilənçi ona yaxınlaşdı: – Get burdan, ay adam, kişi ol, çörəyimə bas is olma!..

Elə bil dilənçi qiyafəsində filosof danışır: - Yoxsa sən elə bilirsn ki, mən burda havayı yerə dilənirəm? Bu dünyada hərə bir cür dilənir, mən burda, məndən haqq alan polis qiyafəsinə, ondan da haqq alanlar böyük kabinetlərdə oturub dilənilər. Böyük dilənçilərin sədəqəsi də böyük olur, sədəməsi də!

... Adəmin içində qaralan incik ruhu birdən-birə ac canavar kimi ulamaq istədi. Köks ötürüb dilənçidən uzaqlaşdı. Didərgin ruhuyla baş-başa qalıb saatlarla qara kölgə kimi şəhərin küçələrini gəzib, dolaşdı.

* * *

İndi Allahdan savayı nə dostu vardı, nə də kimsəsi. Hərdən ürəyi sancanda: "Canım, ürəyim, bir az da döz, məni yarı yolda qoyma, bilirəm, sənə çox əzab vermişəm, amma indi içimdə sənə, göydə Allaha möhtacam, mən səndən Həvvanı tapanacan möhlət istəyirəm" – deyib yalvarırdı.

Bir gün ayaqları onu düşüncələr qoynunda "Cənnət-məkan" adlı böyük bir istirahət və əyləncə sarayının qarşısına gətirib çıxardı. Çəşid-çəşid xərəklərin reklamları, böyük bir ərazidə yamyaşıl ağaclar arasında süni şələlənin səsi yoldan ötənlərə gəl-gəl deyirdi. Rəngli şüşə qapının üstünə yazılmış elanını oxuyanda sarayın qarşısında dayanmış iki cavan qız ona baxıb bir-birinə nəşə dedilər, sonra saymazyana hırıldaşib siqaret yandırub çəkməyə başladılar. Adəm içri keçəndə, onu mühafizəçi saxladı: – Əfəndim, siz yanlış yerdə iş arıyorsunuz? Şurada apaydın yazılıb ki, "Cənnətməkan" a yalnız gənc bəyanlar işə qəbul ediliyor...

Bu zaman mərmər pilləkəndə heykəl kimi quruyub gözlərini qarıdakı adama dikən dolubədənli xidmətçi qadın həyəcanla dilləndi: - Rızvan bəy, qoy gəlsin, o, mənim yanıma gəlib!

Qadının həyəcandan titrəyən səsi qarıçının ürəyini zərrəcə yumşaltmadı:

- Amma bax, Jalə xanım, o bir hasta ola bilir, patron görsə, ikimizi də burdan qovur...

Qadın da elə durduğu yerdən inad elədi: - Patronun indi oturub Antaliyada, kefə baxır, qorxma, ordan nə səni görür, nə də məni...

Adəm ürəyində düşündü ki, nəyinə gərəyəm axı bu qadının? "Keçi can hayında, qəssab piy axtarır". Yoxsa bu da məni dilinçi zənn edir, yazığı gəlib mənə sədəqə vermək istəyir yəqin?..

Qadın dönüb ətli əndamını yırğalaya- yırğalaya pilləkənlə yuxarı qalxdı. Əyninə xəzan çağı budağından qopan əncir yarpağına bənzyən gödək xalat geymişdi. Adəm bir ayağı irəli, bir ayağı geri onun arxasınca getdi, xadiməyə aid kiçik otağa daxil olanda qadın dönüb qapını bağladı. Əlləri, çiyinləri titrəyirdi, için-için ağlayırdı, göz yaşlarını silsə də, hıçqırığını boğa bilməyib: - "Adəm!" deyə özünü onun üstünə atdı...

Adəm taqətsiz halda aşağı çökdü, pıçıtılı səslə: - İlahi, - deyib udqundu, - Həvvə, sənsən...

Qadın qrafindən stəkana su töküb ona içirtməyi, qolundan tutub yumşaq kətilə oturtdu. Adəmin rəngi qaçmışdı, görkəmi Həvvəni, Həvvənin görkəmi də Adəmi xoflandırmışdı. Həvvənin iri döşləri qarnına-cənə sallanmışdı. Amma köklük də ona yaraşdı.

“Cənnətməkan” a kefə gələn harın, şorgöz müştərilər yəqin ki, nərmə-nazik xanımlar qala-qala daha onun kök əndamına tamah salmırdılar...

Həvvə Adəmin ürəyindən keçənləri gözlərindən oxuyurdu: - Məni qınama, bilirəm ki, daha sənə layiq deyiləm... Əsir düşdüyünü eşidəndə çadır düşərgəsindən şəhərə gəldim, hamilə olduğuma görə məni heç yerdə işə götürmədilər. Qarnımdakı uşaqdan canımı qurtarmaq üçün həkimə getdim. Yaşamaq naminə, qatil ana olmağı belə gözə aldım. Amma gecdi dedilər, əkizlərin olacaq, hər ikisi də oğlan... Sonra qaçqınlara verilən yardımların umuduna qalsam da, Habillə Qabili dünyaya gətirdim. Döşlərimdə bir damcı da süd yox idi, əvvəl burda qabyuyan işlədim, bir azdan gənc, gözəgəlimli olduğuma görə məni müştərilərə xidmət etməyə məcbur etdilər. Şorgöz, sərxoş kişilər əyiləndə arxama, qalxanda qabağıma baxır, döşlərimin arasına dollar dürtüb, sonra...

- Sus, bəsdir, yetər!..

... Bayırda şimşək çaxdı, yağış yağdı. İçəridə Adəmin göz yaşları üzünə axdı:

- Bəs uşaqlar hardadır? –səsində ağır hüzn vardı.

- Mən onları saxlamaq üçün... məcburdum ki...

Adəmin qulaqlarında İsanın anası Məryəmin çadırda dediyi sözlər əks-səda verdi: “Həvvanın ayağı bizim ocağa düşmədi”. Gözlərinin qabağında İsanın öldüyü gecə canlandı, qırx mərasimindən sonra qəsəbənin yandırıldığı, meşədə Həvvanın gəlinlik paltarının anasının qanına bələndiyi günü xatırladı; o an Adəmin ovcu qanla doluydu, Həvvanın boyun-boğazı qır-qızılla. Allahın umuduna qoyub tərک etdikləri

evdən Həvvə yalnız özünə aid bəzək əşyalarını, pal-paltarları götürmüşdü...

Həvvənin səsi Adəmi daldığı acı xatirədən ayırdı:

- Qabillə Habil indi başqa adama ata deyirlər, düzdü, o məndən xeyli yaşlıdır, niğahsız-kəbinsiz yaşayırıq, amma evi-eşiyi var, uşaqları özü bağçaya aparıb-gətirir. Əkizlərin birinə Şam deyir, birinə Ram...

- Sənə də Jalə... – dönüb getmək istəyəndə Həvvə boynundakı qızıl Quranqabını çıxarıb ona uzatdı: - İşsiz, ac-susuz qalanda belə mən bunu satmadım, sən bunu mənə toy gecəsi qızlıq ləyaqətimi qoruduğum üçün hədiyyə etmişdin! Amma Cənnətməkanı tərk edəndən çox müsibətlər çəkdim, qadınlıq ləyaqətimi qorumadığımı üçün bunu sənə qaytarıram...

* * *

...Şəhidlər xiyabanında üzərinə “naməlum” yazılmış şəhid məzarının ayaq ucunda dayanan molla-nın avazla Quran oxuması Adəmin kövrək qəlbini rıqqə-tə gətirdi. Adətən mollalar pul qazanmaq məqsədilə adlı məzarların ziyarətinə gələnlərə yaxınlaşıb, onlarla “sövdələşib” Allah kəlamı oxuyurdular. Adəm xiyabanda naməlum məzarları dönə- dönə saymışdı, molla fatihə verəndən sonra cibindəki qızıl zıncirli Quranqabını çıxardıb ona uzatdı: – Burada əlli naməlum şəhid məzarı var, istəyirəm ki, hamısının üstündə “Yasin” oxuyasınız...

Molla gah onun gözlərinin içində parıldayan nura, gah gün işığında bərq vuran qızıl Quranqabıya baxdı: – Mən ərəfə nəfsəh, fəqəd ərəfə rəbbəh... – deyib

Adəmi başdan-ayağa süzdü, – yəni hər kim özün tanısa, Rəbbini tanıyar. Allah səni hifz etsin! Xüdəhafizi-mühafizət, Cənnətdə görüşənədək!..

... Elə bu an dənizin qoynundan – sanki qağayının dimdiyində, küləyin qanadında gətirdiyi damcılar Adəmin üzünə çiləndi. Sonra göy uğuldadı. Aşırıq Sultanın qara zurnada çaldığı “Ərrəhman”ın sədası oldu qulaqlarına. Narın-narın yağan yağışın səsində Aşırıq Sultanın ruhunun pıçıtısını eşitdi. “Sən nə savab iş görmüsən ki, yerin o dünyada Cənnət olsun, Adəm? Ən böyük savab bu dünyadakı Cənnətməkanımızı düşmən işğalından azad etməkdə...”

* * *

...Və sonra günəş çıxdı, yağış kəsdi. Dənizin üzərində göyqurşağı qövsvari körpü kimi asıldı. Göydə ləngərlə hərəkət edən ağ buludlarsa bu an dəvə karvanına bənzəyirdi: elə bil kəcavələrində dağdan ağır xəzinə aparən karvan keçmişdən gəlib, gələcəyə gedirdi. Dənizin dalğaları ucsuz-bucaqsız qumlu səhra kimi vərəqlənirdi. Uzaqda – səmayla dənizin qovuşduğu yerdə bir qadın silueti görünürdü. Sanki bulud kəcavəsindən enib dənizin üzərilə sahilə doğru gəlirdi. Əlində tutduğu al qırmızı yaylığı bayraq kimi dalğalanırdı. Adəm: “Həvva!.. Həvva!” – deyə pıçıdadı, - “Hardasa, xeyirlə - şəər, vüsalla – hicran, həyatla - ölüm, cənnətlə - cəhənnəm arasında böyük bir bağ var. Mən səni o bağda gözləyəcəyəm!.. İnsallah, Cənnətməkanda görüşənədək!..”

2008, Bakı

ŞƏHİDLƏR ANASI

(İki hissəli dram)

İştirak edirlər:

Sənəm ana

Vətən kişi

Zülfi kişi

Komandır

Hünər

İntiqam

Balayan

Marqo

Xaçik

Xoren

Əsirlər – kişi,qadın və iki yeniyetmə qız.

Birinci hissə

(Səhnədə meşə təsvir olunub. Zülfi kişi əlində əsa həzin musiqi sədaları altında yavaş-yavaş səhnəyə gəlir)

Zülfi kişi. Hər dəfə Qarabağ yadıma düşəndə göz yaşlarım balıncıma süzülür. Xan lələmin səsi gəlir qulaqlarıma... O yerlər kimə qaldı, İlahi?! Əgər o cənnət məkana qayıtsaq, İsa bulağının suyundan

içsək, görəsən bizə halal edərmi? Qarabağ haqqında, Şuşa qalası haqqında ürəyimdə bir ömürlük sözümsöhbətim var. **(Dərindən köks ötürür)** Eh, ah çəkməklə dərd çıxmır ki, adamın içindən... Danışdıqca yaralarımın qasanağı qopur. Doğma ocağımızdan uzaqda anam xəstələnib yatağa düşəndə, dedim, İlahi, anam Qarabağsız dünyasını dəyişəcək?.. Eh, vətən həsrəti çəkə-çəkə neçə qohum-əqrəbam axirət evinə köç edib... Mən də vətən həsrəti çəkirəm qardaş. Hanı Şuşam, hanı Xocalım, hanı Xankəndim? Bir vaxtlar gül ətri gələn vətən torpaqlarından necə oldu ki, barıt qoxusu, top-tüfəng səsi gəldi?..

(Aşağı əyilərək bir ovuc torpaq götürüb sinəsinə yaxınlaşdırır)

Yaralıyam... Yaralı! Yaralı qəlbimə toxunma, qardaş! Mən illər xəstəsiyəm, Vətən xəstəsi. Ürəyimdə Qarabağ boyda yara, Şuşa ağırlığında dərd gəzdirim. Şuşa ağrısı, Xocalı dərdi, Laçın həsrəti... Hər dəfə Qarabağ şikəstəsi səslənəndə içim qan ağlayır... Vətən həsrəti çəkirəm, qardaş! Azğın ermənilər sinəmizə çalın-çarpaz dağ çəkiblər. İgid-igid oğullarımızı, yeniyetmə nəvələrimizi qanına qəltan ediblər. Mənim ürəyimə çəkilən dağların məlhəmi Cıdır düzündə at çapmaq, Xaribülbülü bağıma basıb qoxlamaq, dədəbaba yurdumda ölməkdir. Hanı mənim ana yurdum, hanı mənim dədə-babalarımın uyuduğu məzaristanım?.. İlahi, qismətimə düşən bu sığınacaq görəsən nə vaxta kimi mənim qərib və didərgin yuxularımın şəhəri olacaq? İlahi, axı, nə vaxtacan vətən həsrətiylə qovrulacağam?! Şuşamı yuxularımda görəcəyəm?! Ey

uca Tanrım, axı, bu dünyada hər şeyin əvvəli olduğu kimi SONU da olur. Görəsən Qarabğımıza qayıdacağamı? Artıq dözə bilmirəm. İllərlə gəzdirdiyim qaçqın, didərgün, köçkün adı ilə biryolluq vidalaşmaq istəyirəm.

**Məcbur olub köç etmişəm,
Yurd-yuvamı itirmişəm,
Gəlib bura yetişmişəm,
İsinirəm yavaş-yavaş,
Mənə qaçqın demə, qardaş!**

**Kim tərək edər obasını,
İsti yerin, yuvasını,
Qəbiristanda babasını
Qoyub qaçaq, gedər bir baş,
Mənə qaçqın demə, qardaş!**

(Səhnənin qabağına gələ-gələ)

Mən sizə güvənirəm, mənim əsgər balalarım, eşidirsizmi məni, mənim əsgər nəvələrim... Vətənin hər qarış torpağını göz bəbəyiniz kimi qoruyun... Qoymayın torpaqlarmız yağılardan tapdağı altında qalsın!

(Əllərini göyə qaldırır)

İlahi, mənim dədə - baba torpağımda, Şuşamda, Cıdır düzündə gör indi kimlər at oynadır? Görüm sizi lənətə gələsiniz, arxalı kopəklər, göresənlər...

(Kövrəlib səhnədən çıxır. Arxa fonda atışma səsləri, sonra erməni müsiqisi eşidilir. Xaçık oynaya-

oynaya səhnəyə gəlir)

Xaçik. Ara, ves Qarabax naş ey, Xocalı naş, Şuşa naş...

Balayan. Xaçik! Xaçik!

(Xaçik onu görən kimi üst-başını düzəldir və farağat dayanır)

Xaçik. Bağışlayın cənab zabit.

Balayan. Deyəsən sevinməyə bir səbəb var?

Xaçik. Bəli, cənab zabit. Bütün tapşırıqlarınızı və əmirlərinizi yerin yetirmişəm...

Balayan. Danış görüm.

Xaçik. Əvvəla, əsir aldığımız sonuncu kəndin camaatını fermaya yığıb qapısını da yaxşıca qıfılladım. Keşikçilərə də tapşırıdım ki, ayıq-sayıq olsunlar, axı deyilənlərə görə Əlifin silahlı dəstəsi meşədə gizləniş...

Balayan. Bilirəm, bəs sonra?

Xaçik. Daha sonra kəndin bütün mal-qarasını kəsə yolla bizim tərəfə keçirməyi tapşırıdım.

Balayan. Hə, bunu da bilirəm, sonra, sonra...

Xaçik. Sonra sizin əmrinizlə evbəev gəzib qiymətli əşyaları, güllü-butalı, naxışlı-ilməli qədim Qarabağ xalçalarını yığıb Yerevandakı incəsənət muzeyinə göndərdim. Qoy sərgilərdə onlar bizim tariximizin daha qədim olduğunu təmsil etsinlər...

Balayan. Bax, bu işinə malades Xaçik...

Xaçik. Cənab zabit, yeni əmrinizi gözləyirəm! Hə, deyin, bəs bu kənd camaatını neyləyim? Bəlkə...

Balayan. Onların hamısını elə tövlədə də yandırmaq gərəkdir. Qoy o türk körpələrinin qışqırtısı,

qız-gəlinlərin naləsi, qocaların fəryadı bütün Qarabağa yayılsın! Uzaqdan-yaxından bu fəryadı eşidənlər də vahiməyə düşsünlər...

Xaçık. Oldu cənab zabit. (**Birdən yadına nəşə düşür**) Cənab zabit...

Balayan. Eşdirəm Xaçık.

Xaçık. Əsirlərin arasında bir nəfər var, heç dil qəfəsə qoymur, deyirəm bəlkə meşədəki Azərbaycan əsgərlərinin yerini öyrənmək üçün onu sorğu-sual edəsiniz...

Balayan. Вах, Хачик, bu işinə də rusca əməlli-başlı maledes düşür. Ermənicə isə bu yaxşı əməllərinə görə səni ulu babamız Andranikin adı həkk olunan ordenlə təltif edirəm. Ara, Xorencan, o ordeni bura gətir görüm...

(**Balayan ordeni Xaçikin sinəsinə taxır**)

Xaçık. Böyük Hayastan dövlətinə xidmət edirəm.

Balayan. Gedə bilərsən.

Xaçık. Oldu cənab zabit.

Balayan. Dayan, dayan, görüm. Deyirsən ki, o əsirlərin arasında bir nəfər dil qəfəsə qoymur, hə?

Xaçık. Hə, cənab...

Balayan. Elə isə get o dili bura gətir.

Xaçık. Başa düşmədim, cənab zabit, hansı dili?

Balayan. Anlamadın? Dedim ki, o əsiri yanıma gətir.

Хачик. Oldu zənab zabit...

Balayan. (**öz-özünə**) Mən xaricdə olan daşnak dostlarımızın kömyi sayəsində böyük Hayastan dövləti yaradacam. Bu dənizdən o dənizə. Вах, Хочалы,

Laçın, Qubadlı, Şuşa, Kəlbəcər... İndi hamısı bizimdir...

Xaçık. (Əsir Vətən kişini səhnəyə gətirir) Yeri görüm, sizin hamınızı bir-bir öz əlimlə güllələyəcəyəm...

Balayan. (Vətən kişiyə yaxınlaşır) Hə, qoca, mənə yaxşı-yaxşı bax və de görüm, sizin silahlı dəstələr meşənin hansı istiqamətində gizlənilib? Susursan... Deyəsən, mənimlə kəlmə kəsmək istəmirsən! Bəlkə susuzluqdan dilin dodağın quruyub? İndi mən sənə dilini açaram... **(Xaçıkə)** Xaçık, o qabdan mənə su ver görüm.

(Xaçık səhnənin ortasında qoyulmuş iri su çənindən doldurduğu qabı ona verir, Balayan suyu alır və əsirin qarşısında gülə-gülə yerə tökür)

Vətən kişi (qəzəbli). Sənə o murdar əlinlə verdiyin suyu içməkdənsə, susuz qalsam daha yaxşıdır.

Balayan. Səndən axırncı dəfə soruşuram. De görüm, sizin silahlı dəstə meşənin hansı istiqamətində gizlənilib?

Vətən kişi. Bilmirəm.

Balayan. Bəlkə demək istəmirsən? Bax, gör başınıza nə oyunlar açıyıq. Xarıbülbülü, İsa bulağıyla, Cıdır düzüylə öyündüyünüz bu yerlərin hər qarışına öldürdüyüm cavanlarınızın qanı çılənib...

Vətən kişi. Darıxma, sənə ömrünə də çox qalmayıb. Mən də qisasımızı almasam, mənim övladlarım, nəvələrim alacaq. Nahaq qan yerdə qalmaz!

Balayan. Kəs səsinə. Sən o dediyin qisas gününü başını bədənindən ayırandan sonra o biri dünyada görəcəksən!

Vətən kişi. Bu dünyada lənətlə xatırlanmaqdan, təmiz adla ölmək daha şərəflidir. Kişisənsə aç əllərimi...

(Xaçık onun əllərini açmaq istəyir)

Balayan. (təşviş içində) Xaçık, sən neynəyirsən? Sənə kim əmr verdi ki, onun əllərini açasan? Görmürsən ki, ağzından od-alov tökülür bunun? Xaçık!...

Xaçık. Eşidirəm, cənab...

Balayan. İndi isə get o əsirlərin arasından ən gənc axçıləri seçib bura gətir.

(Xaçık çıxır və əsir qızları gətirir)

Balayan. (Vətən kişiyə) Əgər istəyirsən, bu cavan qızları azad edim, onda de ki, yaşasın böyük Ermənistan imperiyası.

Vətən kişi. (Kinayə ilə) Ay yaramaz, Ermənistan nə vaxtdan böyük olub ki, onun imperiyası da olsun?

Balayan. Kəs səsini. De ki, yaşasın böyük Ermənistan imperiyası.

Vətən kişi. Yaşasın Azərbaycan!.. Bizim süfrəmizə artıqni yeyib, ortada quyruq bulayan sənə kimi erməni dığalarına ölüm olsun elə.

(Balayan Vətən kişinin boynunu qırır)

Balayan. Xaçık, bunun cəsədini meşədə bir dərəyə atdır getsin. Qoy qurd-quşa yem olsun! **(Sonra üzünü əsir qızlara tutur)** Eşitdiyimə görə Azərbaycan qızları çox gözəl, qəşəng, həm də cəsarətli olurlar. **(Birinə yaxınlaşır)** Başını yuxarı qaldır görüm.

Qız. (Göz yaşlarını silir və kənara) Mən sənə kimi qatilin mürdar sifətinə baxmaq istəmirəm.

Balayan. Kəs səsini küçük.

Qız. Ay şərəfsiz, sənin gücün təkçə bizə və o öldürdüyün günahsız əli-qolu bağlı kişiyyə çatır? Bəyəm sən anan-bacın, qızın yoxdur? Axı hardan biləsən ki, cənnət sən əsir-yesir etdiyən anaların ayağı altındadır.

Balayan. Hm... Səni öldürməyəcəm qız, sənə elə ləkə vurub, şər atacam ki, azad etsəm də, burdan heç hara gedə bilməyəcəksən. Öz ayıbından xəcalət çəkəcəksən! Bu cür üsul-idarə öz arzu və məqsədimizə çatmaq üçün babam Adranıkdən bizə miras qalıb. De görüm Əlifin başçılıq etdiyi dəstə hardadır?

Qız. Bilmirəm.

Balayan. Demək istəmirsən?

Qız. Qışqırma!.. Əlif indi təkçə Xocalının, Qarabağın deyil, Azərbaycanın qəhrəman oğludur.

Balayan. (Üzünü o biri qıza tutur) Bəlkə sən deyəsən, Əlifin dəstəsinin yerini, hə?

Qız. Mən də bilmirəm.

Balayan. Əgər istəyirsən ikinizi də və tövlədəki əsir qadınların hamısını azad edim, onda Əlifin yerini söylə...

Qız. Əlifin adı da, yeri də, igidliyi də mənim ürəyimin başındadı. Mən ölərəm, ancaq Əlif kimi oğulların yerini insan qatillərinə demərəm!

Balayan. Kəs səsini. Sənin ürəyinin başına elə dağ çəkəcəm ki, dərdinə məlhəm tapılmasın. Başsız cəsədini meşədə qurd-quşa yem edəcəm!

Qız. Məni ölümlə qorxutma, dığa. Mən mərd atanın qızıyam. Ölümün üzünə dik baxmağı bacarram.

Balayan. Qız onda mən sənin dilini açaram. (Balayan qızın başını iki-üç dəfə su çəninə salıb-çıxarır. Qız yenə inadından dönmür) de, de!

Balayan. (yorğun halda) Xaçık, apar bunları, tapşır ki, çoxlu işgəncə versinlər. Bunların damarlarından türk qanı axır, çətin ki, sirr verələr. Bir də o uşaqla qadını gətir bura...

(İntiqam anasıyla əlləri bağlı halda səhnəyə gətirilir)

Balayan. (yanında dayanmış yaraqlıya) Xoren, bu uşağın qollarını aç. **(İntiqama).** Görürəm ananı çox istəyirəsn. Əgər istəyirsənsə, mən sənin bu sevimli mamanı öldürməyim, onda get meşədəki əsgərlərin yerini öyrən. De ki, gəlib könüllü təslim olsunlar. Yoxsa, tövlədəki əsirləri diri-diri yandıracam. Başa düşdün məni? Bax, onda nənəni də, səni də azad edəcəm...

İntiqam. Axtarıb taparam. Sözüünü də çatdıraram. Çünki istəmirəm anam və o tövlədəkilər sənin kimi insan qanı içən qatilin əlində əsir qalsın... Amma sənin öz sözüünü tutacağına inanmıram.

Balayan. Görürəm cəsarətli oğlasan. Ancaq əgər məni aldatsan ananı da nənəni də diri-diri torpağa basdıracam...

İntiqam. Onu görməyəcəksən, çünki mən anamı da, nənəmi də, həm də o tövlədə əl-qolunu bağlı saxladığın bütün əsirləri xilas edəcəm...

Balayan. (gülür) Ha...ha...ha... Siz bu balaca Rembonun cəsarətinə baxın! **(Sonra ciddi görkəm alıb)** Ey, balaca xilaskar, gedə bilərsən! **(Uşaq çıxmaq istəyərkən)** Dayan görüm. Axı mən sənə neçə gün vaxt

verdiyimi deməmişəm. Bax, bu iş üçün sənə düz üç gün vaxt verirəm. (**üzünü Xoreinə tutur**) Xorencan, bu uşağı gözdən qoyma, əgər qaçmağa cəhd eləsə, dərhal aradan götür onu... Əgər bacarıb aradan çıxsa, onda bil ki, sənin özünü bərk cəzalandıracam!..

Xoren. Oldu cənab Balayan.

(**İntiqamın ardınca səhnədən çıxır**).

Qadın. (**Balayanı qəzəblə, həm də onu tanıyırmış kimi diqqətlə süzür**) Bu sənsən?! Ay nankor, ay yaramaz, neçə illər idiki qonşu bilib bu əllərimlə sənə çörək verdim. Görüm burnundan gəlsin! İndi sən tifil qızlara, anan-bacın yaşında bizim qadınlara gücünü göstərirsən?

Balayan. Kəs səsini qadın. O dediyin nağıl-mağıl keçmişdə qaldı. Bu gün başqa əyyamdır. Həm də bizim əyyamdır. Amma mən səni azad edəcəm. Əgər bilmək istəsənsə biğ yeri tərləməmiş iki oğlunu o dünyaya göndərən mənəm, qoy bu sənə ölümdən betər dərd olsun...

Qadın. (**Balayanın yaxasından yapışaraq**) Ay binamis, ay bişərəf, qaytar mənim o igid oğullarımı, Qaytar...qaytar...qaytar!

(**Xaçik güclə Balayanın boğazını qadının əlindən alır**)

Balayan. Xaçik, bu qadını burax getsin. Qoy gedib burda - əsirlikdə gördüklərini qorxulu nağıl kimi düşmənlərimizə danışsın! Düşmən bilsin ki, biz burda oyun-moyun oynamırıq... (**Səhnədən çıxırlar**)

İkinci hissə

(Yenə həmin səhnə. Gənc komandir nə barədəsə fikirləşir. Bu vaxt Hünər əlində ratsiya ona yaxınlaşır)

Hünər. Olar, cənab Komandir?

Komandir. Hə, Hünər sənsən? De görüm təzə nə xəbər gətirmisən?

Hünər. Komandir, elə indicə ratsiya vasitəsiylə vacib bir məlumat almışıq.

Komandir. Hə? Yaxın gəl, danış görüm, o nə məlumatdır elə?

Hünər. Erməni quldurbaşı Balayan işğal etdikləri kəndləri viran qoyur. Kəndlərin mal-qarasını Laçın dəhlizi ilə Ermənistan tərəfə keçirir. Ən acınacaqlısı da odur ki, Balayan öz soyğuçu dəstəsinə evlərdə qiymətli xalça-palazı, qədim sənət əşyalarını yığışdırıb İrəvandanakı muzeylərə göndərməyi əmr edib. Ratsiyada Xaçik adlı birisi quldurbaşının tapşırıqlarını yerinə yetirməyən yaraqlıları inəyin buynuzuna keçirməklə hədələyirdi.

Komandir. (Var-gəl edir) Demək, mal-qara oğrusu Balayan indi də Qarabağın mədəni sərvətlərini, qədim xalçalarını çapıb-talayır. Daha hansı xəbər var?

Hünər. Bir də Balayanın göstərişiyə erməni yaraqlıları bizim nəzarət etdiyimiz kəndin girəcəyindəki körpünü partlatmağa hazırlaşırlar.

Komandir. O körpü bizə kənd camaatını xilas etmək üçün çox lazımdır. Həm də bu KÖRPÜ bizim müasirədən çıxmaq üçün son nıcatımızdır. Bəs kəndin camaatından bir xəbər öyrənə bildinmi?

Hünər. Balayanın göstərişi ilə kənd camaatını boş qalmış mal-qara tovləsinə yığıb olmazın işgəncələrini verirlər. Bizim yerimizin sirrini demədiklərinə görə onları diri-diri yandırmaqla hədələyirlər .

Komandır. Məmmədov!

Hünər. Eşidirəm, cənab komandır.

Komandır. Əməliyyata sən də hazır ol. Sabah körpünü keçib kənd camaatını xilas etmək üçün bizi ağır döyüş gözləyir. Biz nə yolla olursa, olsun həm körpünü, həm də adamları xilas etməliyik. O günahsız insanların taleyini ölsək belə öz varlığımızdan üstün tutmalıyıq.

Hünər. Oldu, cənab komandır.

(Hünər getmək istəyəndə komandır onun əlində yundan toxunma naxışlı corabları görür)

Komandır. Bunlar nədir, ay Hünər?

Hünər. Toxunma yun corablardır. Bir necə gün əvvəl Xocalıdan didərgin düşmüş Sənəm anadan bir bağlama aldıq. Açıb gördük ki, içindən bax bu corablar və bir məktub var. Düzü, bu corabları indiyəcən geyməmişəm. Onu iki şəhid anasının yadigarı kimi, məktubu da müdrik nəsihəti, öyüdü kimi ürəyimin başında saxlayıram.

Komandır. Hünər, o nə məktubdur elə, oxu, mən də bilim.

(Hünər məktubu çıxarıb ağır-ağır səhnənin bir küncünə çəkilir. Sənəm ana səhnəyə gəlir.)

Sənəm ana. Mənim əsgər balalarım, bu bağlamanı sizə göndərən bir gündə iki igid oğlu şəhid olmuş Xocalı Sənəm anadır. Dağ boyda iki balamın itkisinə hələ də inana bilmirəm. Amma mən tək deyiləm.

*Mən aşıq kaman ağlar,
Tar ağlar, kaman ağlar,
Nakam balası ölən,
Analar yaman ağlar...*

Övladları şəhid olan bütün anaların adından sizə yalvarıram. Bu məktubda yazdıqlarımı ana nəsihəti kimi qəbul edin! Unutmayın ki, siz bizim namusumuz, gözəl vətənimiz uğrunda vuruşursunuz! Sizə göndərdiyim bu yun corablarda dağlarımız əks olunub Dağlarcan dözümlünüz olsun! Bu corablara doğma Qarabağımızda bitən gül-çiyyəyinin ətri hopub... Vətənimin igid əsgərləri şəhid oğullarımızın qisasını düşməndən alın! Qoymayın övladlarımızın qanı yerdə qalsın! Hamınızı uca Allaha əmanət edirəm! Allah sizə yar olsun!

(Sənəm ana yavaş-yavaş səhnədən çıxır. Komandır də, Hünər də bir an ağır düşüncələrə dalır. Arxadan İntiqamın səsi gəlir)

Komandır. Deyəsən gələn var.

İntiqam. Ehey, kim var burda?

Komandır. Bura gəl oğlan, qorxma yaxın gəl. De görüm kimi axtarırsan?

İntiqam. Qorxmuram, bizimkiləri axtarıram.

Komandır. Bizimkiləri? Neyləyirəsən onları?

İntiqam. Erməni quldurları kəndimizi xarabalığa çevirəndən sonra kənd camaatını böyük fermaya yığıb onları yandırmaqla hədələyirlər. Balayan məni göndərdi ki, sizi tapıb və deyim ki, əgər 3 gün ərzində könüllü təslim olmasanız, kənd camaatını yandırıb külə döndərəcək.

Komandır. Sən neçə gündür ki, bizi axtarsan?

İntiqam. Düz iki gündür. O quldurlardan biri tülkü kimi arxamca düşmüşdü, onu meşədə azdırmaq üçün bir az yubandım...

Komandır. Deməli, Balayanın verdiyi vaxta birçə gün qalır. Hər halda fikirləşmək üçün az vaxt deyil!..
(**Hünərə**) Sənin son fikrin nədir, Hünər?

Hünər. Mənim son fikrimi axıncı gülləm deyəcək, komandır!

Komandır. Bəli, ölmək var, dönmək yox! (**İntiqama**) İntiqam, sən Balayanı görsən tanıyarsan?

İntiqam. Tanıyaram... Mən onu yüz adamın arasında tanıyarm. Mənə elə gəlir dünyada heç bir məhşur rəssam onun cəlladlıq yağan o murdar sifətini mənim gördüyüm kimi çəkə bilməz.

Komandır. Biz bilirik ki, evlərdən qədim Qarabağ xalçaları çırpışdırır. Mal-qara oğurluğu isə onun hələ müharibəyə qədərki peşəsi olub!

İntiqam. Hə, bir dəfə Balayan bizə gəldi, ulu nə-nəmdən yadigar qalan qədim xalçanı-xalını götürüb apardı. Deyirlər, bu köhnə əşyalardan ibarət böyük kolleksiya toplayır.

Komandır. Bəli, o özünü "kolleksiya kralı" hesab edən Balayan qiymətli əşyalarımızı oğurlayıb Ermənistanı keçitdir ki, onları dünyaya öz xalqının sərvəti kimi qələmə versin... (**Hünərə**) Biz necə olursa, olsun o "kolleksiya kralı" Balayanı diri ələ keçirməliyik və yalnız bundan sonra kənd camaatını xilas etmək üçün bir yol axtarıb tapa bilərik...

İntiqam. Komandır, mən bir yol tanıyıram.

Komandır. (təccüblə) Hansı yol?

İntiqam. Bizim qəsəbənin yaxınlığında bir balaca erməni kəndi var. Erməni zabiti Balayan hər gün o kənddə yaşayan məşuqəsinin evinə gedir.

Komandır. Demək belə... **(bir an fikrə gedir, sonra Hünərə)** Məmmədov!

Hünər. Eşidirəm, komandır.

Komandır. (gülümsəyərək) O corabarı mənə ver. Deyəsən tale bizi Balayanla düşündüyümüzdən də tez görüşdürəcək.. Bizə əsirləri xilas etməkdə bax, Sənəm ananın toxuduğu bu gözəl naxışlı yun corabların köməyi dəyəcək. Özünü gözlə "kolleksiya kralı", deyəsən bu, səninlə həm də vida görüşümüz olacaq!..

(Hər üçü səhnədən çıxır. Səhnəyə erməni zabiti sərxoş halda daxil olur)

Balayan. Marqo, ay qız, Marqo!..

Marqo. Nə olub ey...Yenə nə qışqır-bağır salıbsan. Bəs neçə gündür harda itib-batmışdın?

Balayan. Marqocan, sən mənim canımsan... Bilirsən ki, mən... **(onu qucaqlayır, əlləri ilə şit hərəkətlər edir)** Marqo can...

Marqo. Çək əllərini məndən, kənardan baxıb-görən olar...

Balayan. Marqocan, sən mənim axçimsən, güya bilmirlər ki, sən mənə aidsən? Sən mənim ürəyimsən, ey...

Marqo. Yenə sənə nə olub... Püff.. Sözlərin də özün kimi çaxır boçkasının iyini verir, pis qoxursan, ay donuz! **(Kənara)** Vəhşinin biri...

Balayan. Nə dedin?

Marqo. Heç nə.

Balayan. Mən sənin əmrini gözləyirəm. Marqocan. Sən isə mənə gah donuz deyirsən, gah vəhşi... Bax, sən əmr ver, bu saat gedim o əsirlərlə dolu tövləyə od vurum yandırım...

Marqo. Utanmaz! Bu qəddar əməllərindən nə vaxt əl çəkəcəksən? Axı o işgəncə verdiyin adamlarla bir vaxt qonşu olmusan. Həmişə sənə, indi ətrafına topladığın o əli silahlı quldurlarına əl tutub, kömək ediblər... Döyüşsüz kişiləri ilə döyüşün, qadınların-uşaqların nə günahı...

Balayan. Yaxşı-yaxşı. Al bunu. **(Marqoya pul verir).** Tez ol, get hazırlaş, səni Parisdən bizə yardım gətirən köhnə bir dostumla tanış edəcəm..

Marqo. Bağrın çatlamasın, İndi hazırlayıb gəlirəm. **(Səhnədən gedir)**

Balayan.(öz-özünə) Hə... Görəsən bu uşaq harda qaldı? Neçə gündür gedib... heç Xorendən də bir soraq yoxdur Yoxsa o bir balaca uşağın öhtəsindən də gələ bilməyib? **(Dönüb geri baxanda İnqıqamı görür).** Həə, gəlmisən?!.. De görüm, iki gündür harda itibatmısan? Partizan dəstəsinin yerini öyrənə bildin, ya yox?

İntiqam. Mən... mən bizimkilərin yerini yox, amma sənin kolleksiyən üçün axtardığın əsl xəzinənin yerini tapdım. İstəsəniz, elə indicə ora apara bilərəm...

Balayan. Yaramaz uşaq, sən məni ələ salırsan? İndi səni...

İntiqam. (Arxasında gizlətdiyi naxışlı corabları çıxararaq) Niyə mənə inanmırsız? Hələ bir bunlara baxın! Bunlar topladığınız qədim əşyalar kolleksiyası üçün gözəl nümunə olacaq!

Balayan. (kefli halda düzi üstə düşüb) İlahi, bunlar necə də gözəl toxuyublar... Lap möcüzədir ki... Bunlar mənim öz şəxsi kolleksiyamın ən gözəlk bəzəyi olacaq. Ver onları mənə...

(İntiqam qəsdən geriyə çəkilir, Balayan az qala onun arxasınca sürünsün. Bu zaman Hünərlə komandır ağac arxasından çıxır)

Komandır. Əllər yuxarı. O murdar əllərinlə bu corablara toxunma! Tez ol silahını yerə qoy. **(Balayan şaşqın halda silahını yerə qoyub, əllərini yuxarı qaldırır)** Kolleksiya kralı, bax, sonuncu kolleksiyanın qurbanı oldun. İndisə tez ol parolu de.

Balayan. Nə?

Komandır. Nə dediyimi eşitdin. Tez ol parolu de!

Balayan. Aaaşot.

Komandır. Hünər, ratsiyanı ona ver. **(Balayana)** Tez ol, Xaçikə de ki, kənd camaatını tövlədən çıxartсын, quldurlarına da tapşır ki, kəndi dərhal tərک etsinlər!

Balayan. Xaçik, Xaçik, əmr edirəm, tez ol əsirləri azad et... Özünüz də kəndi tərک edin...

Komandır. Bax əgər o əsirlərin başından bir türk əskik olsa, onda bəxtindən küs. Səni diri-diri meşədəki şirlərə yedirdəcəm.

Balayan. (qorxu içində) Nə? Bu meşədə şirlər var?

Komandır. Bəs necə? Yoxsa elə bilirsən ki, sənin kimi hiyləgər tülkülər, acgöz çaqqallar bu meşəyə

soxulub deyə, şirlər-pələnglər burdan didərgin düşməlidir? (**üzünü Hünərə tutur**) Məmmədov apar bu yaramazı burdan...

Balayan. (komandirin ayağına yıxılır) Yalvarıram, məni öldürməyin, balalarım yazığınız gəlsin...

Komandır. Bəs sənin valideyinlərini vəhşicəsinə öldürdüyün uşaqlara niyə yazığınız gəlmədi. İçgəcə verdiyin əsir qadınlara-qocalara sən yazığınız gəlirdimi?

Hünər. Komandır icazə ver, bu murdarı elə buradaca cəhənnəmə vasil edirəm...

Komandır. O murdarın qanını bu müqəddəs torpağa tökmə, onu erməni yaraqlılarının əlində girov qalan başqa əsirlərimizə dəyişərik.

(Hünər Balayanı aparır, komandır əllərində corab səhnənin önünə gəlir)

Komandır. Bəlkə bu corablar Balayanların Qarabağdan çırpışdırıb apardığı qiymətli muzey eksponatlarının yanında ucuz görünə bilər. Amma bu corablar da, onu toxuyan qadın da bizim xilaskarımızdır. (**Ucandan**) Eşidirsən məni, Sənəm ana! Sənin toxuyub əsgərlərimizə göndərdiyin bu naxışlı corabların köməyi ilə böyük bir kəndin camaatını ölümün pəncəsindən xilas etdik. Sənəm ana, sən bizi iki şəhid oğlunun intiqamını almağa səsləmişdin. İndi bil və agah ol ki, onların intiqamını sən özün aldın! Öz əllərinlə toxuduğun bu naxışlı corablarla bizə mühasirəni yarmağa kömək etdin! İndi sən təkə iki şəhid oğlunun yox, Azərbaycanın müstəqilliyi, Qarabağımızın azadlığı uğrunda şəhid olan yizlərlə, minlərlə igidin anasısan.

Sən qəhrəman Səfaralıların, Elşadların, Bəyalıların, Fəridlərin, Mübarizlərin anasısan... Sən Şəhidlər anasısan.

(Komandir səhnədən çıxır.Sənəm ana həzin musiqi sədası altında, əlində kəlayağı ağır addımlarla səhnəyə daxil olur)

Sənəm ana. (Dərindən köks ötürür)

*Əzizim qəm becərdi,
Dərd əkdi, qəm cücərdi,
Qalam Şuşa, Laçındı
Pənahım Kəlbəcərdi...*

Müharibə qara əjdaha kimi yurd yerlərimizi, igid - igid oğullarımızı əlimizdən aldı. Yox, yox, mən iki oğlumun vətən uğrunda şəhid olduğuna əsla peşiman deyiləm. Əgər bu gün də sağ olsaydılar, onlara yenə getməyin deyə bilməzdim. Axı Vətən darda idi, son dəfə arxalarınca su atanda, "ana, müharibə qutaran kimi sənə iki gəlini bir gündə gətirəcəyik" dedilər. Eh, "sən saydığını say, gör fələk nə sayır" demişlər.. Əyninləri bəylik kostyumu görmədi, barmaqlarına nişan üzüyü taxılmadı balalarımın... Mən onları min bir əziyyətə qatlaşıb atasız böyütmüşdüm. Uşaq yaşlarından ikisi də dəcəl idi. Dəcəllik edəndə, deyirdim ki, axır əlinizdən bir şər-xətə çıxacaq!.. Amma xətanı onlar çıxarmadı, illərlə süfrəmizin çörəyini yeyən nankor qonşularımız çıxardı.

İndi hər dəfə Şəhidlər xiyabanında əbədi uyuyan oğullarımın məzarın baş çəkəndə, onların mərmər baş

daşından mənə boylanan baxışlarını görəndə içimdə vulkan kimi bir zamanlarə əzbərlədiyim bu misralar püskürür:

*Mən oğul doğmamışdım qolları, daş, əli daş.
Mən oğul doğmamışdım daşlara olsun qardaş.
Mən oğul doğmamışdım, nə qranit, nə mərmər...
Mən ki, oğul doğmuşdum yerışı nə, özü nə
Mən anayam, anayam, dağ deyildim daş doğam...*

İlahi, Şəhidlər xiyabanında nə qədər nəməlum əsgər məzarı var? Hələ nə qədər itkin düşən var. Demək bir o qədər də ana nigaran baxışlarını yollara dikiblər, bəlkə oğlumuz sağdır, bir gün geri dönəcək deyü ümidlə yaşayırlar..

Mən də ümüdsüz deyiləm. Bir gün dogma ocağı-mıza dönəcəyik! **(Səhnə önünə gəlir,ucadan)** Mənim əsgər balalarım! Eşidirsiznizmi məni, yenə sizə səslənən mənəm – bir gündə iki oğlu şəhid olan, doğmaları düşmən əsirliyində girov qalan Xocalı Sənəm ana... Siz bizim müstəqil Azərbaycanımızın əsgərlərisiniz. Qoymayın torpaqlarımız yadların tapdağı altında qalsın. Vətənimizin hər qarış torpağını göz bəbəyi kimi qoruyun.... Andı pozulanın yurdu basılar, deyib ulu babalarınız! Vətən andınız heç zaman pozulmasın, mənim əsgər balalarım! Bu gün mən təkcə vətən uğrunda həlak olan iki şəhidin anası yox, Qarabağın, yurdumuzun azadlığı uğrunda həlak olan bütün şəhid oğulların anasıyam. Mən ŞƏHİDLƏR ANASIYAM...

(Ana bu sözləri deyərək sanki heykələ dönür.
Komandir, Hünər, İntiqam və əsirlikdən xilas olmuş
iki qız əllərində gül dəstələri onun önündə gəlib,
ayaqları altına gül-çiçək düzürlər)

Son

Qeyd: 1994-cü ildən indiyə kimi Masallı Xalq Teatrının səhnəsində dəfələrlə tamaşaya qoyulmuşdur. 2017-ildə Respublika Xalq Teatrlarının 2-ci festivalında Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının səhnəsində uğurla nümayiş etdirilmiş və iki diplomla təltif olunmuşdur.

Tərcümə
Raimundas Samulevičius (1937-1981)
Litva dramaturqu və nasiri.

BOZ ÜRƏK

(hekayə)

Adətən, insan öz əliyəriyindən – yəni oğurluğundan heç söz açmır, bu barədə həmişə susmağı üstün tutur. Ancaq bu da aydın həqiqətdir ki, Allahın və insanların bütün qanunlarında daim təkrar-təkrar bildirilir: «Oğurluq etmə».

Mənim sizə indi danışdığım hadisə beş il qabaq, erkən bir bahar çağı baş vermişdi.

O zaman səhər doqquzda “Nerinq” mehmanxanasında adam gözə dəymirdi. Növbətçi qadın da şirin-şirin mürgüləmişdi. Mətbəxdən gələn ağız sulandıran qəhvə qoxusu adamı özünə çəkirdi. Mən burada Amerika rəssamı Arçeri gözləyirdim. On dəqiqə qabaq qaldığı otağın telefon nömrəsinə zəng vuranda o mənə demişdi:

- Məni doqquz on beşdə xollda gözləyin.

- Okey! - dedim, elə bil amerikalı o deyildi, məndim.

Xollda bütün kreslolar indi boş olsa da, mən narahatçılıq içində irəli - geri var-gəl edirdim. Həyəcanlanmışdım. Axı, mən gözlədiyim adamın zahirən necə göründüyünü belə bilmirdim. Rəssam dayım Antonas

Samuolis haqqında materiallar topladığım üçün mən dünyanın hər yerində onu tanıyan adamları çıraqla axtarırdım. Onun həyatından, xarakterindən, yaradıcılığından, hətta barəsində əhəmiyyət kəsb etməyən şeyləri belə öyrənmək istəyirdim.

1927-ci ildə Kaunasdan Parisə köçüb, rəssamlıq sənətini oxuyub-öyrənəndən sonra orada qalan və indi Amerikanın məhşur rəssamı olan Nelson Arçerlə dəyimin dostluq elədiyini yaxşı bilirdim. Müharibə vaxtı onun evi yanmışdı, atasını - qoca Arçeroviçyusu hitlerçilər güllələmişdi.

Hara müraciət edirdimsə, onun ünvanını heç kəs bilmirdi. Çünki Nelson eyni zamanda üç ölkədə yaşayırdı: Nyu-Yorkda arvadının evi vardı, Parisdə emalatxanası, Venetsiyada mənzili...

Bir dəfə səhər "Mayak" radiosunda eşitdim ki, görkəmli Amerika rəssamı Nelson Arçer öz həyat yoldaşı ilə Leninqrada qonaq gəlib. Ermitajda onun sərgisinə hazırlıq görülür. Bu gözlənilməz xəbər az qala mənim qulaqlarımı batırmışdı. Oturub fikirə dalmışdım, sanki öz qulaqlarıma inanmağım gəlmirdi. Gör ha, neçə illərdir ki, bu adamı axtarırdım, o isə indi lap mənim yaxınlığımda - necə deyərlər, burnumun ucundadır. Onu görmək üçün təyyarəyə əyləşib, şimala getmək kifayət edərdi. Azacıq toxtalıq tapıb, düşündüm: mən ora gedib çatanacan onun Leninqradda yəqin ki, izi-tozu da qalmaz belə. Odur ki, Ermitajın direktoruna məktub yolladım. Amma qıscaca, qənaətbəxşedici dərəcədə məqsədimi bildirdim və xahiş elədim ki, Nelsonun ünvanını mənə bildirsin. Cavab çox tez gəldi. Direktor yazırdı ki, amerikalının ünva-

nını bilmir, ancaq cənab Arçer yaxın vaxtlarda yenidən Leninqrada baş çəkəcək və mənim barəmdə ona mütləq xəbər verəcək.

Vaxt ötüb keçdi. Mən nəinki Nelsonu unutmuşdum, hətta dayım haqqındakı kitabımı bircə səhifədən o yana yaza bilməmişdim: yaxın adamların xəstəliyi, məni dizə çökdürən uğursuzluqlar işləmək həvəsimi söndürmüşdü.

Bir dəfə gecəyarı telefonum zəng çaldı:

- Bağışla, gec olduğunu bilirəm, yəqin yatmışdın, - mən rəssam Aqustinasın səsini tanıdım, - bilirsənmi, sabah Nelson təyyarə ilə Leninqraddan Vilnusa uçaacaq... Hə, hə! Nelson!

- Səhər Vilnusda olacağam.

- Onun üçün "Nering" mehmanxanasında nömrə bron edilib. Gələn kimi mənə zəng edərsən.

- Şad xəbərə görə çox sağ olun!

Budur, indi mən Vilnusdayam... Və mən "Neringin" xollundayam...

Yaxasında "İnturist" nişanı olan bir qız yaxınlaşıb:

- Siz, yəqin, rəssam Arçeri gözləyirsiniz? - deyə mə-nə müraciət edir.

- Hə, - deyə təəccüblənirəm.

- O dünən sizi yada saldı. Gələn kimi ilk soruşdu-ğu da bu oldu: "Hanı bəs cənab..." - qız mənim famil-yamı söylədi.

- Mən onu zahiri görünüşdən tanımıram, - deyə eti-raf elədim.

- Narahat olmayın, mən sizi tanış edərəm...- qız bu-nu deyib harasa qeyb oldu.

Saat doqquz on beş dəqiqədir, ancaq qız hələ də geri qayıtmayıb. Düzdür, mənim saatım bir-neçə dəqiqə qabağa tələsir.

Bu zaman pilləkənlə kök, gödək, boz kostyumlu, əli əsalı bir kişi enir. Demək, bu odur - Pikassonun, Şaqalın və digər dahilərin dostu, Nelson Arçer.

Ona sarı cumuram:

- Sabahınız xeyir olsun!

- Xeyir olsun! - Deyə o mənim əlimi sıxır, ancaq üzündə zərrə qədər də sevinc görmürəm, əksinə, təəcüb var.

- Sizi görmək xoşdur, -mehribancasına gülümsəyirəm.

- Mən də həmçinin... - cənab Nelson dodaqaltı donquldayır - lakin görürəm ki, o heç bir sevinc hissi keçirmir. Soruşuram:

- Necə uçdunuz, yorğunsunuz yəqin?

- Heç deməyin! - cənab sözümə güc verir: - Varşavadan gələn gecə qatarı lap dəhşətli bir şeymiş!..

- Mənə dedilər siz Leninqraddan təyyarə ilə...

- Kim dedi?

- Cənab Auqustinas.

- Auqustinas? O kimdir?

- O sizi qarşılayan...

- Belə çıxır, onu Auqustinas çağırırlar? - deyə Nelson qəlbən heyrətləndi.

Birdən "İnturisdən" olan qız meydanda peyda olub, soruşdu:

- Siz tanışsınızmı?

- Tanış olmağa çalışırıq, - dedim və əllərimi təəssüflə geniş araladım, - ancaq cənab Arçer...

Qız pıçıltı ilə:

- Bu Arçer deyil...

- Hansı Arçer? - deyə bayaqdan bəri Arçer zənn etdiyim adam xəbər aldı.

- Bu - Cənab Talisdir, - qız mənə dərhal izah etdi, - Federativ Almaniyasındandır.

- Tanış olaq, - cənab dillənir, - mən kimya professoru- yam, Frankfutdanam-deyir.

- Mən... - qıpqırmızı qızararaq öz familyamı don- quldayıram, sonra - bağışlayın, bu nəşə bir anlaşılmaz- lıqdır - dedim.

- Eləmi? Tanışlığımıza şadam, - Talis gülümsəyir.

Allaha çox şükürlər olsun ki, qız professoru növbət- çiyə sarı çəkib aparır. Rəsmiyyət xatirinə orada nəyisə icra etmək lazım idi. O isə rus dilində pis danışırdı.

Bu an hündür, iribədənli Auqustinas, onunla birlik- də balaca, arıq Yokubas – jurnalist, Nelsonun sinif yol- daşı və Arçerin Parisdəki hamaşı, zirək qoca Yozas Bracus da gəlib çıxdı.

Hamısı ahıl, təmtəraqılı və susqun idi. Nədənsə pı- çıltı ilə danışırdıq...

- Gəlir – Yokubas təlaşla bildirdi.

Nəhayət ki, səliqəli, gülümsər, qəhvəyi rəngli vilvet kostyumda Nelson Arçer pilləkənlə aşağı enir.

Ani olaraq düşündüm: "Necə də cavandır! Axı, ar- tıq onun yaşı yetmişə ötüb..."

- Cənab Samulyaviçyus!- O, məni görcək qışqırır və çiyinlərimi öz qolları arasına alıb mehribancasına sıxır.

Onun məktəb yoldaşı, Parisdəki hamaşı mat qalib- lar. O isə məni buraxmır.

- Antonas... Vallah, Antonas özüdür ki, var!.. - Nelson təkrar-təkrar deyir, - necə yaşayırınsınız? Eşitmişəm yazırınsınız?

- Az-maz yazıram... - yavaşca kəkələyirəm, - bağışlayın, burda sizi başqaları da gözləyir...

- Görürəm, görürəm... Amma Antonas... Siz Antonasın lap özüsünüz. Onu xatırlayırsınızmı?

- Yuxu kimi. O müalicəyə yollananda mənim il yarımlıq yaşım olardı...

Yozas Bracus Arçerin dirsəyindən tutur. Artıq cənab Nelsonun başqalarına da diqqət yetirməyinin vaxtı yetişmişdi. Budur, onlar da qucaqlaşır, bir-birilərinin ciyninə vurub, komplimentlər yağdırırlar.

İlk olaraq Bracyusun yaxınlığında olan emalatxanasına baş çəkməyə razılaşdıq. Orada bizi çaxır, ola bilsin ki, hətta şprotlu buterbodlar gözləyirdi...

Bracyusun emalatxanası adi otaqdan ibarət idi. Kitablər, şəkillər, pişpişələrdən düzəldilmiş əl işləri, rənglər, qəzetlər, jurnallar... Burada xaos və eyni zamanda səliqəsəhman vardı. Stolun üstündə turş rumın çaxırı və peçenye qoyulmuşdu. Hərəməzə bir badə turş içkidən dandandan sonra cənab Nelson bizim fotoşəkillərimizi çəkir, biz də onun. Gözlərimizin qarşısında aydınlaşıb-aşkarlanan rəngli şəkillər buradaca Bracyusa təqdim olunur. Bu hədiyyə qocanı çox həyacanlandırdı, o da tez əvəz çıxıb, dostuna təşəkkür etmək üçün nəşə axtarmağa başladı.

Hardansa öz şəkillərindən ibarət albomu, sərgilərinin kataloqunu, qurudulmuş çovdar sünbüllərinin bir neçə pişpişəsini və çöl güllərini, bir də xalq ustasının əl işi olan müqəddəs simaların nəqş olunduğu ağac

heykəlcik çıxartdı. Kiçik heykəlcik büzüşüb, donan xırdaca quşcıqazı xatırlatdı.

- Ooo... - deyə cənab Arçer ah çəkdi: - Çox böyük təşəkkür edirəm. - Və Bracyusu mehribancasına qucaqlayır.

- Xatırlayırsan, - o özünün köhnə şəkillərindən birini göstərir. Üç iridöşlü qadın bir topa almaların yanında, onların da yaxınlığında Pablo özü dayanmışdı.

- Oo... hə, - deyə Arçer xatırladığını bildirir.

Sonra Bracyus qonağa otağın küncündəki yonulmamış və müxtəlif rənglərlə boyanmış, həm də paslı mismarları qabaran kötüyü göstərir:

- Mənim şagirdimin işidir. Həqiqətən də yaxşıdır, elə deyilmi?

- Yaxşıdır, çox yaxşıdır! - deyir Arçer və mənim qucağıma pıçıldayır: - İndi hər şey yaxşıdır.

Bir şüşə çaxır boşaldı, ikincisi tapılmadı, kimsə "Nerinqə" dönüb, qəhvə içməyi təklif etdi.

Küçədə Arçer üstümüzə çoxlu suallar yağdırdı.

- Binkis hələ yaşayır? Yox? Nə oğlan idi... Bəs Svirka? Petrukas? ... O da artıq yoxdur? Bəs Kaunasda opera teatri qalır?

Biz mehmanxanaya döndük. Arçer "əllərini yumağa" tələsirdi. Kiçik və rahat kafedə yerbəyer olub, əyləşdik. Auqustinas qəhvə və konyak sifariş edən vaxtda Arçer qayıdıb gəldi. Badələri içdik, sonra birini də... Qonaq daha çox şənlandı, onun qəlbi həyat sevgisiylə dopdoluydu.

- Mən sizə öz sərəgilərimin kataloqlarını hədiyyə edəcəm!

O mənə öz nömrəsinin açarını verərək dedi:

- Bağışlayın, siz bizim hamımızdan gəncsiniz. Sarı çamodana baxın, ya da boz...

Arçerin nömrəsi dəhlizin lap sonundaydı... Geniş pəncərələri prospektə baxan otaqda çamodanın biri çarpayının üstündəydi, köynəklərin və qalstukların içində Bracyusun bir az əvvəl verdiyi ağac heykəlcik gərəksiz əşya kimi tullanıb qalmışdı. Bilmirəm, cərrah canlı insan ürəyinə toxunanda nə hiss keçirir, amma mən birdən hiss etdim ki, zaman-zaman sürtülüb-yeyilmiş bu ağac parçası çırpınıb, döyünür, lap kiçik quşcıqazın balaca ürəyi kimi.

Boz heykəlciyin gözüylə mənə ölümünə qədər döyülüb incidilən minlərlə təhkimçi kəndlilər, uzaq Türkiyədən, Mancuriyadan, Macarıstandan Litvaya geri dönməyən minlərcə əsgər baxırdı.

Yox, venesiyalar, parislər, nyu-yorklar onun üçün deyil. Bu heykəlcik oralarda darıxıb ölə bilər... Payızı dumanlı keçən Litvasız boğular, baharın al-əlvan donu, qışın iliyə işləyən küləkləri olmasa, qürbətdə nəfəsi kəsilər.

Mən kiçik heykəlciyi tez pencəyimin cibinə dürdüm, Arçerin sərgi katoloqlarının nəfis tərtibatlı gözəl London nəşrini götürüb otaqdan çıxdım.

...Məktublarında bu itki barədə Arçer heç nə xatırlatmadı. Görünür, ona ağac heykəlcik heç lazım deyilmiş.

Bir müddətdən sonra mən o ağac heykəlciyi Çyurlens muzeyinə verdim. Hərdən şəhərə gələn qonaqlara bələdcilik edib onları muzeyə aparanda mən ona - ağac heykəlciyi ziyarət edirəm. Və bu kiçik ağac parçasından aldığım doğmalığ duyğuları mənə zövq verir.

Tərcümə edəni: Nurəddin ƏDİLOĞLU

N.Ədiloğlunun əsərləri haqqında

SÖZÜN MÜHARİBƏ RƏNGİ

(Vaqif Yusifli. Nurəddin Ədiloğlunun “Qara sarmaşiq” romanı haqqında)

Ədəbiyyatımızda müharibə mövzusu, Qarabağda baş verən hadisələrin bədii sözün obyektinə çevrilməsi artıq ayrıca söhbət üçün yetərli görünür. İndi 90-cı illərdən üzü bəri yazılan, ədəbi ictimaiyyətin də tanış olduğu ədəbi əsərlərə qiymət verməyin, onları elmi-nəzəri tədqiqat hədəfinə çevirməyin vaxtı çatmışdır. Artıq bu mövzuda bəzi namizədlik dissertasiyaları da yazılmış, məqalələr də çap edilmişdir.

Bir oxucu və tənqidçi kimi deyə bilərəm ki, müharibə mövzusunda yazılan əsərlər kəmiyyətcə heç də az deyil. Xeyli sayda şeirlər, poemalar, publisistik əsərlər içərisində müharibə həqiqətlərini bədii sözün ahənginə çevirən, sözün əsl mənasında bir günün, bir ayın deyil, illərin, ayların, gələcəyin bədii yaddaşına həkk oluna biləcək əsərlər var. Şeirə və publisistikaya nisbətən nərdə bir az qıtlıq hiss olunur. Amma yenə sevinməyə dəyər. Aqil Abbasın “Çadırda Üzeyir Hacıbəyov doğula bil-məz” povestini və “Dolu” romanını oxuyandan sonra ürəyimdə dedim ki, bizdə müharibə yazıçısı yetişir. Hüseynbala Mirələmovun “Dağlarda atılan güllə” ro-

manı da mənə xoş təsir bağışladı. Mən bu sıraya Elçin Hüseynbəylinin “Əsirlər” povestini, “Gözünə gün düşür” hekayəsini də əlavə edə bilərəm.

Müharibədən yazmaq ilk növbədə müharibə dövrünün psixologiyasına dərinləndən bələd olmağı tələb edir. Adi bir əsgərin də, yüksək rütbəli bir hərbiçinin də, müharibədə iştirak etməsə də, müharibəni içində yaşadan insanların da duyğu və düşüncələrini bədii sözdə reallaşdırmaq yazıçıdan dərin müşahidə tələb edir. Yazıçı-publisist Nurəddin Ədiloğlunun “Qara sarmaşığı” romanını oxuyandan sonra hiss etdim ki, müharibə hələ də davam edir. Romanda əsl müharibə əhval-ruhiyyəsi gördüm.

Romana ön söz yazan həmkarım İsmayıl Vəliyev qeyd edir ki, bu əsər yüksək bədii dəyəərə malikdir, müəllif yaratdığı obrazların fonunda incə, təsirli, bədii detallarla Qarabağ hadisələrini canlandırmağı bacarıb. Mən də bu fikrə şərikəm.

Janrını “kino-roman” kimi müəyyənləşdirdiyi bu əsərdə müəllif Nasir adlı bir döyüşçünün taleyini izləyir. Biz onu gah döyüş meydanında, gah Bakıda-hərbi qospitalda, gah da müxtəlif adamların əhatəsində görürük. Özümüzü doxsanıncı illərin o qovğalı, xaos içində çabalayan bir ölkədə hiss edirik. Təsvir edilən mənzərələr bizə tanışdır. Həmin o ekstremal şəraiti çoxumuz yaşadığımız. Bir tərəfdən müharibə gedir, igidlərimizin qanı tökülür, o biri tərəfdən daxili çəşqınlıq və xaos hökm sürür. Bir tərəfdən, sosial-mənəvi birlikdən, qüvvələri səfərbər etməkdən danışıılır, o biri tərəfdən qırx partiya, altı yüzə yaxın qəzet milli-mənəvi birliyi parçalamaqla

məşğuldur. Bir tərəfdən xalq əziyyət içində çabalayır, qaçqınlıq, köçkünlük və bunların yaratdığı sosial bəlalərlə üzləşirik, o biri tərəfdən vəzifə və kreslo uğrunda ölüm-dirim mübarizələri gedir. Bax, doxsanıncı illərin siyasi-ictimai mənzərəsi, mənəvi-əxlaqi görünüşü belə idi. Biz o günləri yaşadığımız. Nurəddin Ədiloğlunun “Qara sarmaşığı” romanında da həmin illərin heç bir zaman unudulmayan mənzərələri ilə qarşılaşdıq.

Nasir o illərin vətənpərvərlərindən biri idi. Olsun ki, müəllif onun obrazını yaradarkən konkret olaraq kimi isə nəzərdə tutub. Amma hətta tanış cizgilər olsa belə, Nasir ümumiləşdirilmiş surətdir. Bütün əsər boyu o, hərəkətdədir; həm döyüşür, həm də fikirləşir. Həm də kiminsə qayğısına qalır.

“...Bu saat, lap elə bu dəqiqə onların səngərdə elədikləri söhbəti müharibədən uzaq kəndlərdə, şəhərlərdə də danışurdular. Hardasa Şahnaz yaşında xanım şəhid olmuş əsgər qardaşının yasında ağı deyirdi. Bu cavan əsgərlərin yaşadıkları hansısa restoranda oturub, Vətənin qeyrətli oğlanlarının sağlığına bədə qaldırurdular. Abbas, Xıdır, Rüstəm, Zaur, Sadiq yaşında gənclər gözaltı elədikləri qızların yaşadıkları küçələrdə gəzib-dolaşırdılar. Toy boğçalarında saralan üzüklər neçə-neçə Nasirin, Etibarın, Vahidin yolunu müharibə qurtaranacan gözləməyə məhkum olunmuşdu. Müharibədə məhəbbət də, nifrət də iştirak edirdi. Düşmən üstünə kiçik dəstə ilə hücum keçən bu gənclər tək-cə tankla-topla, tüfənglə deyil, həm də sevgi ilə silahlanmışdılar, Vətən sevgisi ilə. Amma müharibədə sevgilər də həlak olurdu.”

Bu mənzərə tanışdır. Ümumiyyətlə, N.Ədiloğlu bədi-publisistik manera ilə müharibənin insanların mənaiviyyatına vurduğı zərbələri bircə-bircə göz önünə gətirir.

Romanda maraqlı obrazlarla qarşılaşırıq. Nasirin döyüşçü yoldaşlarının obrazları ilə yanaşı, qadın obrazları da diqqətdən kənar da qalmır. Qadın və müharibə!-doğrusu, müharibə romanlarının əksəriyyatında biz bununla, yəni qadınların müharibədə iştirakı ilə az qarşılaşmamışıq. Bir az quru, ritorik təsir bağışlasa da, Şahnaz müəllimə obrazı rəğbətlə yaradılmışdır. O, müharibədən əvvəl tarix müəllimi idi, şagirdlərə Vətən tarixini sevdirdi, indi isə əldə silah, həmin o şagirdləri ilə birgə səngərdədir. Azmı belə qadınlarımız olub? Mən istər-istəməz şair dostum Məmməd İlqarın böyük məhəbbətlə yaratdığı Qaratel obrazını xatırladım. Qaratel-uydurma obraz deyildi, cəngavər misalılı bir qızdı və Məmməd İlqar onu həyatdan, daha doğrusu, müharibənin odları-alovları içərisindən bədi ədəbiyyatın qəhrəmanı səviyyəsinə qaldırdı. Qaratel indi Şəhidlər Xiyabanında uyuyur.

Romanda erməni qadını – Çiko obrazı da var. Bu obraz haqqında söz açmamışdan öncə deyim ki, bizim yazıçılar sırf humanizm mövqeyindən çıxış edərək, belə qənaətdədirlər ki, düşmən millətin içindədə humanist adamlar, ələlxüsus qadınlar ola bilər. Bunu qeyri-məqbul saymaq olmaz. Yəni doğrudan da, erməninin içində də Çiko kimiləri ola bilər. Erməni əsilli (anası rus) Çiko da belə qadınlardandır. İlk andan o, əsl, türkə nifrət bəsləyən, “görüm içərinizə

bomba düşsün!" qarğıışıyla yadda qalır. Ancaq hadisələr inkişaf etdikcə elə öz erməniləri onu alçaldır, mənliliyini tapdalayırlar.

Bu səbəbdən də, ləyaqət hissi ona ermənilikdən üstün gəlir. O, başa düşür ki, Azərbaycana qarşı ədalətsiz müharibə gedir. Nəhayət, o, içindəki ermənilikdən tamamilə təmizlənir və bir faciənin qarşısını alır, bunu Nasirə xəbər verir.

Əsərin "Qara sarmaşığı" adlandırılması da təbiidir. Azərbaycan da o dövrdə hər tərəfdən qara sarmaşığıla əhatə olunmuşdu. Romanda bu mənada o dövrün bütün hadisələri bircə-bircə xatırlanır. Xaos və hərcmərclik dövrünün anlaşılmaz, indi isə tam mənada anlaşılan mənzərəsi göz önündə canlanır. Gəncədə, Lənkəranda baş verən hadisələr, Bakıdakı mürəkkəb ictimai-siyasi mənzərəə fraqmental şəkildə olsa da, diqqətdən yayınmır.

Romanda simvolik DƏYİRMAN obrazı var.

"Dünyanın gözünü qan tutmuşdu; köhnə dəyirman kimi fırlandıqca, qoynuna təzə-təzə qanlar ələnirdi, böyük-böyük dərdlər üyüdən iri daşları, insan ətinə həris olan dəmir dişli çarxları qanla hərəkət edirdi."

Roman bu təhkiyəyi- kəlamla başlayır və əsər boyu bu qoca Dəyirmanın "insan ətinə həris dəmir dişli çarxlarının" hərəkət etdiyini görürük. Sonda da dəyirman fırlanmağında davam edir: "Dünya təzə dəyirman kimi belə "bəlkələr" üzərində fırlanırdı.

Tarixsə köhnə işindəydi. Hər gün minlərlə günahsız insan siyasətin və təbiətin qurduğu tələyə düşürdü; kimi ailləkcə öz dogma torpağında qətlə yetirilirdi, ki-

misi qasırğanın, sunaminin hücumuna məruz qalırdı, evindən-eşiyindən didərgin düşənlərin çoxu canlı tabuta bənzəyirdi. Dünya siyasətində artıq heyvanlar aləmində mövcud olan cəngəllik qanunları hökm sürürdü. Qara sarmaşığı ağzı qara canavar sürüsü kimi özündən zəiflərin isti yuvasına daraşmışdı.”

Nurəddin Ədiloğlu ədəbiyyata publisistikanın qanadlarında gəlib. Onu yaxşı tanıdığımndan deyə bilərəm ki, uzun müddət Masallı və Bakıda nəşr olunan qəzetlərdə jurnalist kimi fəaliyyət göstərib. Amma hər jurnalist publisist ola bilmir. Publisistika çətin, məsuliyyətli janrdır, gərək həyatın, gerçəkliyin nəbzini tutub biləsən, ətrafında baş verən hadisə və olayları çevik və operativ şəkildə əks etdirməyi bacarasan.

Təbii ki, publisistika özü də çox çalarlıdır. Amma Nurəddin Ədiloğlunun publisistik yazıları bədii publisistikaya yaxın nümunələridir. Elə romanda da bu hiss olunur. Biz roman boyu onun dünyada gedən ictimai-siyasi proseslər, Azərbaycanda baş verən olaylar, həmin dövrün mənzərəsi barədə publisistik şərhələrlə qarşılaşırıq.

Bunların bir qismi romanda təsvir olunan hadisələrin məna və mahiyyətini açıqlamaq xarakteri daşıyır. Amma mən istəməzdim ki, müəllifin istedadla yaratdığı bədii obrazları tez-tez publisistik bir dillə danışsınlar. Bu, romanın bədii-emosional təsir gücünü azaldır. Onsuz da müharibə haqqında sənədli, faktlarla, informasiyalarla dolu publisistik əsərlər çoxdur.

Romanda Əziz müəllim obrazını da Nurəddinin bədii uğuru hesab etmək olar. Doğrudur, başqa obraz-

larla müqayisədə Əziz müəllim çox xəsisliklə təsvir olunub. Hətta belə olduğu təqdirdə də, bu obrazın romandakı yükünü hiss etmək olur.

Əsərin sonunda məlum olur ki, Nasir itkin düşüb. Amma hamı inanır ki, o, sağdır, ölməyib. Əlbəttə, müəllif əsas qəhrəmanın taleyini başqa cür də həll edə bilərdi. Amma fikirləşirəm ki, Nasir bir vətənpərvər kimi romanda öz missiyasını şərəflə yerinə yetirdi.

“...Qəbristanlıqda yan-yana qazılmış qoşa məzarın baş daşından Əziz müəllimlə Mübariz isə yola boylanırdılar. Elə bil hələ də Nasirdən soraq gözləyirdilər. Paytaxtda media nümayəndələri isə atasının qəfil ölümündə işsiz-gücsüz oğlunu suçlu bilirdi. Amma heç kim fərqi nə var bilmirdi ki, “Şəhidlər Xiyabanı”nda general olmaq arzusuyla yaşayan balaca Nasirlə rastlaşanda, heyrətdən Əziz müəllimin ürəyi dayanmışdı. O, köksü yeddi yerdən oxlanan orta əsr cəngavərləri kimi ölümlə təkbətək çarpışsa da son anda məğlub olmuşdu”.

Oxucu inanır ki, Nasir sağdır və müəllifin dili ilə desək, Bakıya məğlub döyüşçü kimi qayıtmaq istəmir. Elə biz də bunu arzulayırıq.

“Ədalət” qəzeti 19 may 2012-ci il, S.19.

Qeyd: AYB-nin “Natavan” klububda “Qara sarmaşığı” kitabının təqdimat mərasimində filologiya elmləri doktoru, tənqidçi Vaqif Yusiflinin çıxışından bir parça: “Mən Nurəddinin ilk yazıları ilə hələ Masallıda üç il müəllim işlədiyim dövrdən tanış olmuşam.

Nurəddin işlək, çevik və dinamik insandır. O, uzun müddət ayrı-ayrı qəzetlərin cənub bölgəsi üzrə müxbiri olub. Bir müddət təqribən yarıqtidar, yarımüxalifət yönümlü, heç kəsin qəlbinə toxunmamaqla, yalnız həqiqətləri ifadə edən müstəqil qəzetin baş redaktoru olub. O qəzeti hamı maraqla oxuyurdu. Sonra “Mars” ədəbi dərgisində məsul redaktor, “Qarabağa apan yol” qəzetində redaktor müavini kimi fəaliyyəti və kəskin publisistik yazıları yadımdadır.

Ümumiyyətlə, Nurəddin təfəkkür tipi etibarını ilə publisistdir. Bu publisistika onun bədii yaradıcılığında da əsas istiqmətlərindən biridir. Amma bir var, quru, sxolastik publisistika – bədii əsərlərin gözəlliklərini, estetikasını məhv edib öldürür, bir də var, bədii ədəbiyyatla sıx ünsiyyətdə olan, yəni bədii axtarıclıq qabiliyyəti olan publisistika.

Məsələn, fenomenal bir insan olan Mir Kazım Aslanlı barədə publisistik kitab çox maraqlıdır. Yadımdadır, uzun müddət radionun “Bulaq” verilişi Mir Kazımın yazdığı musiqilə başlayırdı. Nurəddin onun həyatı və yaradıcılığı haqqında gözəl bir kitab yazdı... Onu Masallı hadisəsi kimi yox, Azərbaycan hadisəsi kimi tanıtdı. Çünki o Üzeyir Hacıbəyovun tələbəsi olmuşdu...

Yaxud onun bu yaxınlarda işiq üzü görən “Masallı Mamed” kitabı da maraqlı, cəlbedici publisistik dillə qələmə alınmışdır... Nurəddin Ədiloğlunun “Qara sarmaşığı” romanını Azərbaycan ədəbiyyatında müharibə mövzusunda yaranan uğurlu əsərlərdən biri kimi dəyərləndirirəm. Əgər əsər xarici dilə tərcümə olunsa, 90-cı illərdən bəri Azərbaycanda baş verən ictimai-siyasi

hadisələr haqqında dolğun təssəvvür yarada bilər”.

P.S: “Azərbaycan” jurnalının son saylarında tənqidçi Vaqif Yusifli “Böyük kitab” layihəsində təqdim olunan “Müasir Azərbaycan romanı haqqında tənqidi-publisistik düşüncələr” məqaləsindən: “Sabir Əhmədlinin «Axi-rət sevdası», Aqil Abbasın «Dolu», Hüseynbala Mirələmovun «Dağlarda atılan güllə», Kamil Əfsəroğ-lunun «Çadır», Zümrüd Yağmurun «Yağış qadın», Nu-rəddin Ədiloğlunun «Qara sarmaşığı» romanları bu və ya digər dərəcədə Qarabağda baş verən müharibədən, bu müharibədə iştirak edən döyüşçülərin, komandirlə-rin, müharibəyə nifrət edən və bundan əzab çəkən in-sanların taleyindən söz açır”.

TALE ÇƏPƏRLƏRİ

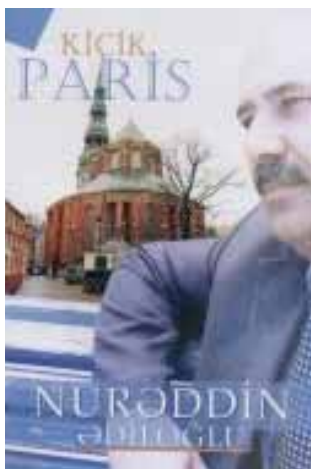
(Nizaməddin ŞƏMSİZADƏ. Nurəddin Ədilöglunu
"Kiçik Paris" kitabı haqqında)

Azərbaycana qanlar, qadalar bahasına başa gəlmiş istiqlal epoxası özü ilə bərabər ədəbiyyata yeni imzalar da gətirdi. Düşüncə azadlığını taleyin şirin qisməti kimi qəbul edən bu imzalar, daha çox poeziya və nəsrdə yeniliyə nail olmağa, yalnız senzura basqısından yox, bədii sıxıntıdan xilas olmağa çalışırlar. Belə yazıçılardan biri Nurəddin Ədilöglüdür. Cəmiyyətdə və ədəbi prosesdə yerini bilən, ədəb-ərkan sahibi, dostcanlı bir ziyalı olan Nurəddin yazdığı hər kəlmənin məsuliyyətini dərk edən bir insandır.

O, mənə üç povest və yeddi-səkkiz hekayədən ibarət kiçik qovluğunu verib, - baxarsan, – dedi. Baxmağım isə çox uzun, bir ilə yaxın çəkdi. Əlimdəki işlərin çoxluğu, xüsusən də amansızcasına vaxt və əsəb aparan "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" dərslisi məni yayınmağa qoymurdu. Nəhayət ki, imkan tapıb, Nurəddin Ədilöglunun "Kiçik Paris", "Div qapısı və ya müqəvva adam", "Lal Adəm" povestlərini, "Nəvəterapiya", "Sarı yarpaqlar", "Qəriblikdə doğmalıq", "Bığ haqqında ballada" hekayələrini oxuya bildim. Bu yazılar müxtəlif illərdə və dövrlərdə qələmə alınıb. Bu yazıların bəziləri "Azərbaycan", "Ulduz", "Şəfəq", "Mars" və "Söz" ədəbi dərgilərində və "Ədəbiyyat qəzeti"ndə dərc olu-

nub. Mən bunların bəzisini, eləcə də 2008-ci ildə işıq üzü görən “Qara sarmaşığı” romanını oxumuşam.

Nurəddini bir yazıçı kimi fərqləndirən onun yüksək müşahidə qabiliyyətinə malik olmasıdır. Onun əsərləri fərdi müşahidələrin psixoloji bir silsiləsidir. Mənim fikrimcə, müşahidə isdedad deməkdir: yəni çoxları görə

bilməyini sən görürsən, duya bilməyəni sən duyursan. Nurəddin ətraf mühitə də, ictimai proseslərə də diqqətli və həssasdır. O, insanın çox adi əlamətlərindən onun daxili aləminə enməyi bacarır. Məsələn, o, “Kiçik Paris” povestində Riqa aeroportunda işləyən bufetçi qadının – Santanın obrazını belə yaradıb. Yaxud elə həmin povestdə Salmanın evində qaldığı polyak qadını Vandanın bir hərəkəti

əsin qəhrəmanı Murad Muğanlıni bərk sarsıdır: “Ancaq onu dıksındirən yuxulu-yuxulu əllərini yuduğu soyuq su deyildi. Gördü ki, ev sahibəsi Vanda alt keçə köynəyində divanda əyləşib əfğan cinsli iri bir köpəyi sığallayır, uzun dilini çıxaran it də şöngüyərək bu tumardan məst olub gözlərini yummuşdu. Qadının açıq sinəsini, üz-gözünü yalayır. Anası yaşında olan Vandanın gözlərindən ehtiras qılgımları sacılırdı. Murad çaşmışdı... Vanda itin təmasından vəcdə gəlmişdi. Belə anda qoynuna aldığı o qıllı köpəyi hər hansı bir kişiylə də dəyişə bilərdi” ...

“Şair həmişə özünü yazır!” aforizmi Nurəddinin yazı manerasında da özünü aydın bir tərzdə doğruldu. O, ətraf aləmə, real gerçəkliyə, hətta onu əhatə edən adamların gözüünün rənginə belə öz taleyinin prizmasından nəzər salır. Mənə elə gəlir ki, o “Mən”indən keçməyən şeyləri qələmə almır, şəxsiyyət kimi həzm etmədiklərini yazıçı kimi təsvir edir. Bu mənada onun qəhrəmanları tale çəpərlərini ictimai mühitin baryerləri kimi adlayır... “Kiçik Paris” povestində Nurəddin çox oxşayan, az qala eynilə onun özü olan Muradın ətrafa reaksiyasını, elə bu aspektdən də onun bir obraz kimi təkamülünü izləsək, bunun şahidi olarıq: Murad Muğanlı kommunist olmadığı üçün ona öz vətəninə iş verməyən, ona yer verməyən cəmiyyətə “yox” deyib əvvəl Moskvaya, sonra isə Riqaya gəlir. Şəhərlə ilk təması ondan başlayır ki, onu yabançı adam kimi tutub zöhrəvi xəstəliklər mərkəzinə aparır, necə deyərlər, hər şeydən öncə, fiziki profilaktika edir, sağlamlığına əmin olduqdan sonra şəhərə boşlayırlar, eyni zamanda buranın “Kiçik Paris” olduğu barədə xəbərdarlıq edirlər. Bu olay Muradda özünü mühafizə instinkti yaradır: ondan siqaret istəyən gənc qız, özünü itə yaltdıran polyak qadın, səhər açılmamış rastlaşdığı sərxoş qadın... Murad bunları tale çəpərləri kimi aşır. Yazıçının böyük ehtiramla təsvir etdiyi bufetçi qadın Santa həm alman anası, həm də öz nəciibliyi ilə Qafqazlı Murada qalib gəlir, onu öz səmimiyyət və nacabətlərinə inandırır, evlərində bu tale axtaran müsafirə yer verirlər: səhər ayılında Murad görür ki, iki gözəl lüt qadının - Santanın və onun çox gənc qonşusu Martanın arasında yatıb... Povest simvolik ola-

raq "Kiçik Paris" həqiqətinin təsdiqi ilə tamamlanır...

Az-çox tənqidçilik təcrübəm (37 il) məndə belə bir əminlik yaradıb ki, yazıçı dilə münasibətdən başlanır. Əsərlərində Nurəddin Ədiləoğlu bədii dilin bütün ifadə vasitələrindən istifadə etməyə çalışır. Obrazın dillə ifadə imkanını açması yazıçının ən böyük hünəridir. Nurəddinin işlətdiyi "Uzaqdan tənha paravozun hikkəli səsi eşidilirdi. Elə bil yolunun üstünə kor adam çıxmışdı", yaxud "müsibətə hamilə olmuş bir vətənin necə ağrı çəkdiyini görmək mənə həmişə əzab verir". Bunlar obrazı tapılmış həqiqi yazıçı cümlələridir. Bununla bərabər, məsələn "Kiçik Paris" povesti ilə bağlı müəyyən iradlar da söyləmək olar. Burada birinci şəxsin dilindən verilən təhkiyə bəzən üçüncü şəxsin dilinə keçir, yaxud onun Santaya verdiyi xarakteristika ilə, son anda Santanın elədikləri tamamilə ziddir və s. Ümumiyyətlə povestin janr tələbləri var: o bir taleyin hekayəti kimi başlayıb, bir nəslin və ya bir epoxanın həqiqəti kimi tamamlanmalıdır. Qərribə də olsa, "Kiçik Paris" Riqa həyatından bəhs edən "Sarı yarpaqlar" və "Qəriblikdə doğmalığ" hekayələrinin sanki prelüdüdüdür. Əslində povesti dolayısıyla tamamlayan bu hekayələrdə söhbət təkcə Latviyadan, ya da Azərbaycandan getmir: Məsələn: "...O gün maestronun bəstələdiyi "Sarı yarpaqlar" həm də milyonlarla insan ömrünü saraldıb-solduran qırmızı imperiyanın XƏZAN çağından soraq verirdi." Müəllifin bu fikri qədimdən zərb-məsələ çevrilən "Sözlər aldada, adamlar riyakarlıq edə bilərlər, musiqi isə yalan demir" deyiminin fəlsəfi məntiqi ilə uzlaşır. O cəmiyyət yaxşıdır ki, orada orta təbəqə çoxluq təşkil edir.

“Lal Adəm” povesti əslində tək cə düşmənin işğal etdiyi vətəmindən deyil, yaşadığı cəmiyyətdən didərgin düşən, dostluqdan, sevgidən dönə-dönə zərbə alan tənha insanın hekayətidir.

“Div qapısı və ya müqəvvə adam” povesti isə daha çox magiya ədəbiyyatı və ya “magik realizm” adlanan ədəbi cərəyanın nişanələri var.

N.Ədiloğlu hələ ilk dəfə 90-cı illərin əvvəllərində qələmə aldığı irihəcmli “Azərnur” poman-pritçasında (Bakı, 1994, “Şuşa” nəşriyyatı, 3000 tiraj) bu cərəyanın elementlərindən bəhrələnərək yadda qalan, maraqlı obrazlar yaratmışdı... Müasir dünya Allahın iradəsini yerinə yetirmir. Tanrı insana yaşamaq haqqı verib. Nurəddin yaşadığı mühiti təhrif etmir, dövrün real çətinliklərini yaza bilir.

“Sel”, “Əsirlikdən qaçan dağ “çayı” hekayələrində Nurəddin oxucuya bu hissi aşılayır ki, TƏBİƏTİN qəzəbi İNSANIN qüdrətindən çox-çox güclüdür.

Təəssüf ki, mən onun bu kitaba daxil etdiyi hekayələrin hamısını oxuya bilmədim. Ancaq mənə bir daha yəqin oldu ki, Nurəddin Ədiloğlu dünyanın ən ağır işi olan əlahəzrət ağ kağızla üz-üzə oturmağın əzabına dözən insandır, bunun üçün onun həm şəxsiyyəti, həm də istedadı var. Bu iki qüvvə onu mənzil başına çatdıracaq. Həmin mənzildə görüşmək ümidi ilə

Nizaməddin ŞƏMSİZADƏ,
filologiya elmləri doktoru, professor,
Azərbaycan Respublikasının Dövlət
mükafatı laureatı 2012-ci il

AVESTA İŞIGINDA

(*Nurəddin Ədiloğlunun "Azərnur"
romanı haqqında*)

Avestanın – bəşəriyyətin bu örnək abidəsinin bizim çağlaradək gələn işığın yolu ilə təzədən qayıtmaq, o işığın bulağına baş vurmaq məramı ilə yazılıb bu əsər. Müasir təfəkkürdə Odlar yurdunun Avesta çağlarını bərpa etmək olduqca çətindir. Burada qavrayış yalnız əbədiyyət (həm də ədəbiyyat – red) ölçüləri, mizanları ilə qurulur.

Nurəddin Ədiloğlunun piritça-romanında yaranışa baş vurulur. Avesta qanunları var, fəqət, o qanunlar hələ cəmiyyətə hopmayıb, iliyə işləməyib, hələ ritual durumundadır, münasibətlər kaldır. İnsan, içindən çat verir (hətta El Atası ilğımlar içində şərəfsizliyə enir!)

Əxlaq bərkiməyib. Pak insan tam müdafiəsizdir. İnsanların bir-birinə söykəndiyi cəmiyyət təzə-təzə yetişməyə başlayır və əzəli dünya ehtiraslarının bəlasına giriftar olur. Şərin bətnindən Xeyir, Xeyrin bətnindən Şər doğulur. Al Günəş altında Yer çiçəkləyir, amma o günəşin istisindən peyin də dəbərişir, həşərat ürüyüb artır.

Yazıçı İnsan tarixinə sarmaşan bu dürlü yozumlu metafizik həqiqətlərə dirənə-dirənə, Qəlb Dünyasında baş verən o ilk çatın (çatlamanın) səbəblərini arayır,

bir Obanın taleyində Planet Əxlaqının yetişməsinə baxılır.

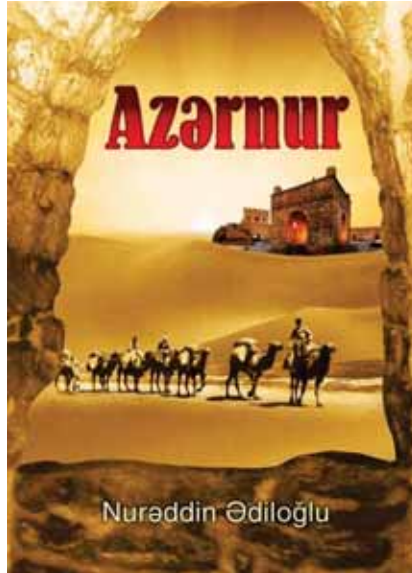
Sən demə, İnsan Cəmiyyəti ağılaşmazcasına kövrəkmiş. Onun bir görünməz nöqtədən zədələnməsi kifayətmiş ki, münasibətlərin bütün ahəngi pozulsun. Buna görə də Cəmiyyət ağrıyan yerini bilməlidir. Avesta həqiqətləri də bu zərurətdən doğub. Qanun doğulub ki, Xaos (ahəngsizlik, başsızlıq, yiyəsizlik) bic doğmasın! Kənardan gələn güclülər, içindən yeyilən Elə rahatca caynaq atırlar. Çünki El özü bicə hamilədir! Buna görə də Kosmik Mizan (İlahi Harmoniya) özü bu Eli cəzalandırır. El düz yoldan sapmağın Şərə yuvarlanmağın acı aqibətini dadır.

Ancaq böyük müsibətlərin girdabına düşsə də, aclıqdan əriyib, susuzluqdan qovrulsa da, mayası hallallıqdan tutulmuş El müqəddəsliyinə murdar qatışan Suya dilini vurmur. Su qurban bahasına əzəl müqəddəsliyinə qayıdana qədər! Su – Mənəviyyəti arınan Elə nicat görünür. Torpağı, adamları susuzluqdan pörşələnən, çöllərində sümükləri ağarışan, üstünə ölüm qəhqəhəsi çəkilən El-obanın göylərində Gurşad yağış qisməti var! Yalnız Doğru Yolu (Avestada Xeyir yolu, Çin fəlsəfəsində Dao, Budda qanunlarında Dharma...) tutan Oba, El, Məmləkət göyün mərhəmətindən, yerin bərəkətindən barına bilər. Həmin Yola düşən Avesta işığından «tutub» İnsan Tarixinin kələ-kötür dolambacları ilə İndimizə gəlmək olur. Dərdi-səri göz qabağında olan (göz qabağında ola-ola kökü dərinliklərə gedən) İndimizi-Buçacağımızı dərk edib arıtmaq üçün keçmişin

dibindəkilər ən yaxşı məhək daşdır.

Nurəddin Ədiloğlunun roman-pritçasındakı güclü mifoloji məntiq, məhz belə idrak katarsisinə (daxili aləmin saflaşmasına) yol açır. Yol açır ki, Buçağımız ötənlərimizdən ibrət götürsün. İbrət götürsün ki, Mənəviyyat susuzluğunda, Əxlaq qıtlığında qovrulmasın!

Rahid Ulusel,
Fəlsəfə elmləri doktoru, professor,
Yazıçılar Birliyinin üzvü, 1991-ci il

“AZƏRNUR” - ƏDƏBİ AVTOPORTRETİMİZ

(ixtisarla)

Bir zamanlar Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında, ədəbi tənqidimizə dair yazılan bütün kitablarda... (eyni zamanda orijinal rus ədəbi düşüncəsində) bir fikir aparıcı mövqə tuturdu: “Puşkini Puşkin edən Belinski idi”... Əgər bu fikir müasir Azərbaycan ədəbi tarixinə şamil edilsə, (...ədəbi mühit olduğu kimi işıqlandırılsa) Nurəddin Ədiloğlu onda ən tanınmış nasirlərimizdən biri olardı.

Bu qənaətə mən yazığının “Azərnur” (“Qanlı ocaq”) nəsr kitabını oxuyandan sonra gəlmişəm. Kitab sanki Şərq dünyasının keçdiyi mürəkkəb, keşməkeşli sivilizasiya dövrünün nəsr diliylə canlanmış ədəbi şəkildir. Olduqca maraqlı estetik zövq bağışlayan bu əsərin giriş hissəsindən oxucuya aydın olur ki, yazıçı dərin ədəbi mütaliə və tədqiqat nəticəsində onu araya Yazığının bu əsəri Azərbaycan xalqının minillik keşməkeşli tarixini canlandırıdığı üçün öz mövzu aktuallığını heç zaman itirməyəcək. Əsərin səciyyəvi üstünlüyü ondadır ki, bütün ədəbi, mifoloji və dini prinsipləri vəhdət halında əks etdirir...

...Ədib tarixin elə bir bədii lövhələrini yaradıb ki, hər lövhə ayr-ayrılıqda milli azəri düşüncəsinin özünəməxsus psixoloji rənglərini əlvanlığı ilə əks etdirir...

Əsərin ilk səhəifələrindən məni heyrat bürüyür. İnanın ki, bu, səmimi etirafımdır. Əsər müəllifinin bədii sərlövhəni canlandırma qabiliyyəti, şərq fəlsəfəsinin özüllərinə bələdçiliyi, dini, mifoloji məqamların xalq düşüncəsində əks olunan rəbitəsi, zühuru insana zövq bağışlayır. V.Q. Belinskinin təbirincə desək, “əsər mürəkkəblə deyil, müəllifin ürək qanı ilə yazılıb”.

Şərqin klassik ədiblərinin əsərlərini oxuduqca məlum olan iki xüsusiyyət qədim şərq ədəbiyyatının əsasını təşkil edir: mahiyyət və məntiq. Mahiyyət və məntiq prinsipinin işığı “Azərnur” əsərinin də əsasını təşkil edir. Yazıçı insanda olan paxıllığın cəmiyyətdəki ən böyük bəlaların başında durduğunu sənətkarlıqla təsvir edir. Dahi Ə.Xəqani Tanrıya üz tutaraq “Ya Rəbbim, məni paxıllıqdan kənar et” deyərək dua edir. Həmin ideyanı N.Ədiloğlu nəsr dili ilə belə əks etdirir: “Gözəlliyinə və ağılına görə Yusifi öz qardaşlarının zavalına gətirmiş PAXILLIQ yenə dünyanın yaxasını tapmışdı. Cəmşid kimi hökmüdarın sorağında idi Dünya. Dərdiylə-səriylə dolmaq istəyirdi onun camına, əks etdirmək istəyirdi ağışında baş verən olayları. Nə peyğəmbəri doğulacağına, nə də Cəmşid kimi hökmüdarları olacağına ümidi qalmayan Dünyanı Savalanda qəfil aqlamaq tutdu. Göyqurşağı nigaran RUH kimi Dünyanın başının üstünü kəsdirmişdi”.

Bir anlıq nəsr diliylə canlanmış bu ədəbi lövhə insanı riqqətə gətirməyə bilməz. Qədim mifoloji ideyaların dini inanclarla birlikdə xalq psixologiyasında möhkəmlənmiş bu estetik fikir əsərə qısa bir ədəbi lövhə şəklində düşmüşdür. Bu elə maraqlı təsvirdir ki, istər-istəməz bu fikrə sevgi bəsləyirsən. Göyqurşağındakı nigaran ruh hər xalqın dini özüllərinə görə səmada bir rəngi olduğu ideyasına işarə edir. Müqəddəs “Qurani-Kərim”in ayələrinə görə səmada hər xalqın bir rəngi var... Bu rəng İlahinin öz rəngidi. Gec-tez bəşəriyyət bu rəngə girəcək!..

“Ədavətlər həqiqətdir” –deyən M. Hadi “İnsanların tarixi faciələri” poeması ilə Şərq ədəbi dünyasının avtoportretini şeir dili ilə, N.Ədiloğlu isə “Azərnur” (“Qanlı ocaq”) roman-pritçasında nəsr diliyə çəkib.

Hər iki əsərin ədəbi məzmunu, ideyası birdir. Əksetdirmə prizması isə fərqli və önəmlidir. N.Ədiloğlu sanki bu kitabı uzun illərin tədqiqatının məsulu kimi üzə çıxarıb, olduqca maraqlı ədəbi nümunə yaradıb. Bütün fəlsəfi ideyalarla dini ideyaların arasında zəncir rabitəsi yaradıb elə bil. Nümunə üçün yazıcının bəzi fikirlərini klassik ədəbi nümunələrimizlə, eyni zamanda dini fikirlərlə müqayisə edək.

Qədim dini və mifoloji elmlərdən məlumdur ki, dünya yeddi qat göydən ibarətdir. Bu mükəmməl ideya dünya dinlərində öz əksini tapıb, eləcə də İslamda. Yazıçı bu ideyaya xüsusi bir əlvanlıq gətirib: “Dünyanın yamyaşıl qoynundan yeddi yol gedirdi: Ömür yolu, Ağ yol, Dövrən yolu, Ümid yolu, El yolu, Vətən yolu, İpək yolu” Klassik şərq ədiblərinin

fikirlərində oxuyuruq ki, insan dünyaya yalnız və yalnız Allahın ulu hikmətlərini dərk etmək üçün, bir də ləyaqət üçün gəlir. N.Ədiloğlu da məhz Zərdüştin bu barədə dediyi dahiyənə bir fikri misal gətirir: “Vədinə vəfa etməyən Adam etimada layiq deyil, Ancaq o Adam etimada layiqdir ki, düzlük və sədaqəti özünə peşə etsin”

N.Ədiloğlu başqa bir yerdə dini ideyaların klassik Şərq ədəbi düşüncəsində əks olunan yanıqlı təzahürünü belə əks etdirir: “Nuh yanıqlı ah çəkdi, sonra aramla danışmağa başladı:

-Adamlar adamlığından çıxanda Tanrı buyurdu ki, yer üzünü su basacaq, mən canlıları xilas etmək üçün gəmi düzəltməyə başladım”

...Fizuli poeziyasına görə həyatda gözəl davranışı ilə insanın məqamı ucadır. Dini ideyalara əsaslanan bu fikrin “Azərnur” əsərində təsvirini aydın görmək olur: “Nuh peyğəmbər dərindən köks ötürdü. Dağ da, quşlar da, daşlar da susmuşdu.

- Dünən bildim öləcəyimi. Getdim nəvələrimə baş çəkməyə. Seçə bilmədim onları bir-birlərindən. Amma tanıdım, əlamətlərindən yox, davranışlarından”

Ədibin bu fikrindən sonra yadıma bir anlıq dahi Xaqaninin “Süküt dərsi” düşdü. Xaqani dini ideyalara əsaslanıb: “Sükut ilə öyrəndim mən əlifbanı” deyir. “Azərnur” əsərində də məhz həmin ideya təsvir olunur.

...Müqəddəs “Qurani-Kərim”in surələrinə görə Musa peyğəmbər əsasını torpağa basanda torpağın bətnindən 12 bulaq qaynayırdı. Həmin ideya öz əksini

hardasa “Azərnur” əsərində də tapa bilmişdir: “Dağ süsmüşdü. Nuhun qurşağınacan uzanmış saç-saq-qalını dağın sinəsindən ah kimi qopan meh sığalladı. Peyğəmbər özünün sərv ağacından düzəltdiyi qartal başlı əsasını yaxındakı ağacın qovuğuna toxundurdu”

Bir sözlə, N.Ədiloğlu kimi istedadlı, zəngin mövqeli nasirlərimizin müasir ədəbiyyatımızda çox olması əhəmiyyətli hadisədir...

Mən şəxsən öz ədəbi qənaətimə görə, minillik keşməkeşli tariximizin nəsr diliylə mənzərəsini yaradan “Azərnur” (“Qanlı ocaq”) roman-pritçasını müasir avtoportretimiz hesab edirəm. Bu əsərin Azərbaycan xalqının həyatında rolu çox önəmlidir. Ona görə ki, xalqımızın İslamdan öncəki dini kitabı “Avesta” ilə müasir dövrümüz arasında sonsuz rabitənin ... təzahürünü gözümüz önündə canlandırır.

*Elsevər Məsim,
“Mühakimə” qəzeti,
29 noyabr-05 dekabr 2007-ci il.*

QATARI GECİKMIŞ “ÖMÜR VAĞZALI”

*(Yazıçı Nurəddin Ədiloğlunun
“Ömür vağzalı” kitabı haqqında qeydlər)
(ixtisarla)*

...İnsanın öz həqiqi simasından çıxaraq zaman əhatəsizliyinə üz tutması tarixən bir həyat prosesi kimi gündəmdə olub. Nurəddin Ədiloğlunun “Ömür vağzalı” kitabındakı obrazlar bu sırada bir qədər fərqli mövqedədirlər. Yəni onlar Allahlıq iddiasında deyillər; sadəcə, qarşılaşdıqları yalan və həqiqətləri anlamaq üçün “üsyən” dadırlar. Bu mənada kitabdakı əsərlərin əsas proyeksiyası məhz bu qarışıq, əslində, ikisistemli-ziddiyyətli mühitdə cərəyan edən çılğın-qabarıq tərpənmələr vasitəsilə açılır.

Kitabda bir-birindən maraqlı əsərlər toplanıb. Müəllif hədəfə aldığı mövzuları təkcə ədəbi marağının sığalına yatırmayıb, həm də onlara bədii yük çatıb. Məsələn, kitabın başlanğıc nöqtəsində yer alan “Adəm və Həvva” povesti həm bədii sanbalı, həm də epik yükü ilə diqqət çəkir. Bu povestdə hazır formul və düsturlar yoxdur.

...Ədəbiyyata gəldiyi gündən Nurəddin Ədiloğlu bayağı yaradıcılıqda quru sxematizmə qarşı çıxan

yazıçı kimi tanıyıraq. Doğrudan da ədəbi müstəvilərdə qaynar yaradıcı ruhu ilə... Nurəddin Ədiloğlu yaratdığı surətlər vasitəsilə insan-tale çevrilməsini şəxsizləşmə (şəxsi simanı itirmə) təhlükəsindən qurtarıb.

Təkcə bu səbəbə “Ömür vağzalı” kitabını müasir nəsrin ictimai-ədəbi səciyyəsi kimi qəbul etməyə şübhəsiz, hamımızın haqqı çatır.

Maraqlıdır ki, Nurəddin Ədiloğlu “Ömür vağzalı” kitabında ... bir-birinə zidd nəzərləri eyni ovqatda birləşdirməklə özünün bədii qənaəti üzərində bəşəri bir uyğunluq yaradır.

Yazıçının “Bığ haqqında ballada” hekayəsində ictimai problem bir qədər də ironiyalı şəkildə təqdim edilir. Yəni cəmiyyətlə insan hərəkəti arasında bir çarpaz anlaşılmazlıq var ki, müəllif bu aludəçiliyi elə cəmiyyətin fərquində olduğu bir proses kimi qabardır.

...Həmçinin “Prezidentin iti” əsərində həyat qabarıqlığı insan diqtəsi ilə özünü xarakterizə edir. Bu əsərdə çılpaq yaltaqlıq, ifrat qorxaqlıq, bir az da taleyi və ruhları oğurlanmış insan cildləri, məişət çətinlikləri fonunda... müşahidə olunur.

Yaxud “Kiçik Paris” povestində biz tənhalıqda həyat axtaran şəxsin, qatı görünməzlikdə dəyişilən saflığın, ən ümdəsi, “əsarət” içində çabalayan acı mühitin elə acı mənzərəsini görürük. “Qəriblikdə doğmalı” və “Sarı yarpaqlar” da mövzü qənaəti oxşar obyekt kimi diqqəti çəksə də, münasibət fərqlidir.

Yazıçının rus dilindəki hekayəsi, eləcə də sonrakı “Div qapısı və müqəvva adam”, “Sel”, “Əsirlikdən qaçan dağ çayı”, “Şah ağacı”, “Gözəl Bakı, özəl Bakı”,

“Qızıl İnək”, “Qara camış”, “Səmənd at”, “Xalq düşməni”, “Haqq aşığı”, “37-ci ilin adamı”, “Danışan tabutlar” və s. əsərlərində uyğun ədəbi dinamika müəllifin məqsədə çatma əzmini özündə reallaşdırır...

Bu əsərlərdə yazıcının vətəndaş mövqeyi müəyyən mənada qapalı- altsistemlidir, həm də ictimai-qabarıq mündəricəlidir. Etiraf edək ki, həcmindən asılı olmayaraq bu əsərləri oxuduqca bizdə zəhn, yaddaş təzələnməsi baş verir.

Əksər yazıçılar kimi Nurəddin Ədiloğlunun da yazıçı dili xalq danışığı dilinə, xalq yazı ənənələrinə uyğunluq yaradır, lakin bu dil oxucuya ədəbi münasibətlər barədə müfəssəl, səhih məlumat verir, onu kortəbii təsəvvürlərdən çəkindirir, onu metafiziki aləmin zəka və hissləri ilə tanış edir. Yəni, onun nəsr dili postmodernçi əllaməçilik aşılıdır...

Yuxarıda sadaladığımız əsərlərdə Nurəddin Ədiloğlu ən çox psixoloji momentlərə həyat normaları verən fikirlərə üstünlük verib... Bəlkə də o, həyat anlayışına zaman əhatəsizliyindən boylanmaq istəyib. Hər halda zamanın üstqurumu olan tərpənmələr onun yazıçı dünyasının əsas hədəfindədir. Düşünürük ki, “Ömür vağzal” kitabı bu tərpənmələrə tuşlanmış epik-ideoloji silahdır.

...N.Ədiloğlu sözün əsl mənasında milli düşüncə sahibidir. O, “torpaq” deyə ağlayan insanların, evini qaranlıqlar sarmış kütlənin, ağrı-acı içində çırpınan mühitin şahididir; bəlkə bu səbəbdən də o, adıçəkilən kitabında yurd yeri faktorunu son dərəcə incə notlarla vermişdir.

Umumi halda götürsək, insan modeli, həyat-məkan formatı, mövzunu predmetləşdirmə Nurəddin Ədiloğlunun yazıçı bacarığıdır. Əsas odur ki, o, kitab boyu ən sadə fikrində belə inandırıcı həqiqətə zəmin yaradıb.

Bu yazı vasitəsilə biz qısaca da olsa, Nurəddin Ədiloğlunun "Ömür vağzalı"na baxış sərgiləyə bildik. Baxmayaraq ki, onun "Ömür vağzalı"nın qatırı ara-sıra tüğyan edən qısqanlıqların təsiri ilə gecikib, hər halda inanırıq ki, oxucu məhəbbəti bu prosesi görünməz edəcək.

Sizi təbrik edirik, Nurəddin müəllim! Əgər Bakıdasınızsa, -"Ömür vağzalı"ma xoş gəlmisiniz!- deyin.

Hikmət M.

"Yeni təfəkkür" qəzeti,

11 yanvar 2013-cü il

“YARIMÇIQ QALMIŞ ŞİKƏSTƏ”

Yazıçı Nurəddin Ədiloğlu yeni kitabına belə ad verib. Onun yeni əsəri Azərbaycanın unudulmaz ziyalılarından olan həkim, bəstəkar, şair Kazım Aslanlıya həsr olunub. Şirin dilə, gözəl təhkiyəüslubu ilə qələmə alınmış bu kitab bir insan ömrünün səlnaməsidir desəm, səhv etməərəm. Kitabı vərəqlədikcə, yaxşı tanıdığım Kazım Aslanlının – xatirələrdə yaşayan bu unudulmaz insanın hətatı, taleyi gözlərim önündən keçir. İlk görüşümüz xarici tələbələrin təhsil aldığı Sənaye İnstitutunun yataqxanasında oldu. Mən radionun əməkdaşı kimi hindli tələbələrin çıxışını lentə almalı idim. Tələbələr məni Kazım Aslanlı ilə tanış etdilər. İngilis dilində təmiz danışan Kazım Aslanlı adı mənə tanış idi. Onun mahnılarını dinləmişdim. Amma bu həmin Kazım Aslanlı idimi? Soruşdum. Təvəzökarlıqla “bəli” dedi. Səməd Vurğunun sözlərini təkrarladı: “Az-az uydururam yeri gələndə”. Sonrakı görüşlərimiz yaş fərqimizə baxmayaraq, dostluğa çevrildi. Mən ondan cavandım, həm radioda işləyir, həm də aspiranturada oxuyurdum.

Nurəddin Ədiloğlunun “Yarımçıq qalmışşikəstə” əsərini oxuyandan sonra elı bil unudulmaz dostumu yenidən tapdım. Nurəddin Ədiloğlu belə yazır: “ Sa-

rəng (bu Kazım Aslanlının təxəllüsüdür) ömrünə qaranaxışlar salan, ilmə-ilmə sarılan və sarılan günlər, anlar çox olub. XX əsrin sərt döngələrini, keşməkeşlərini yaşamış bu şəxs sağlığında əhatəsindəömür sürən adamlardan, zəmanə büqələmunlarından ağır məhrumiyyətlər görmüş, hədsiz sıxışdırılmış və incidilmişdir”.

Nə qədər yaxın olsaq da, bir dəfə də mən Kazım Aslanlının dilindən şikayət, ətrafındakı insanlardan narazılıq eşitməmişdim. Demə, dərdini içindəçəkirmiş. Mən onu həmişəşən, qıvraq, gecə-gündüz doktorluq dissertasiyasüzərində çalışan, Masallının “İstusu”yunun dünya şöhrəti qazanmasıüçün əlindən gələni əsirgəməyən fədakar bit insan kimi xatırlayıram. Son dərəcə səxavətli, əliaçıq, qayöikeş insan olan Kazım Aslanlı mənim İstisuda müalicə olunan ata-anama da çox böyük qayğı göstərmişdi.

Bir unudulmaz xatirəm də var. Aspiranturada oxuduğum vaxt Moskvaya gedəndə Kazım Aslanlı ilə sağollaşmağözümə borc bildim. “Sənə moskvanın baş poçt idarəsinə məktub yazacağam”, -dedi. Təşəkkür elədim. Və günlərin birində Kazım Aslanlıdan məktub yox, pul aldım. Bakıya dönəndən sonra həmin pulu Kazım Aslanlıya qaytarmaq istəyəndə acığı tutdu: “Axı biz bir-birimizə dost demişik”. Bax, Kazım Aslanlı belə insan idi.

Nurəddin Ədiloğlunun Kazım Aslanlı haqqında yazdığı kitabını oxuyanda gördüm ki, mən tək deyiləmmiş. O, neçə-neçə insanın xeyirxahı, qayğıkeşi olub. Kitabda Kazım Aslanlının zarafatları da öz

əksini tapıb. Kiçik bir misal. Nurəddin Ədiloğlu yazır: “Dostu Hilal kişinin şəhərdə təhsil alan oğlu çox vaxt Mirkazım bəyin evində qalarmış. Bəy ona Azərbaycan muğamlarının incəliklərini öyrədər, öz qəzəllərini oxudardı. Bir dəfə Mirzəxan iyirmi gün yoxa çıxır. Pulu qurtarandan sonra evə dönür. Mirkazım bəy ertəsi gün ona üç manat xərclik verir. Mirzəxan dodaqlarını büzüb deyir: “Ağa, axı keçən dəfə mənə iyirmi manat pul vermişdin?!” Kazım Aslanlı deyir: “Düzdür, keçən dəfə iyirmi manat verdim, iyirmi gün yoxa çıxdın. Bu dəfə az verirəm ki, evə tez gələsən”.

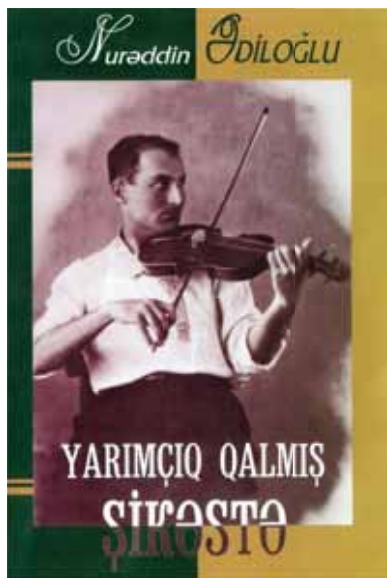
Nurəddin Ədiloğlu Kazım Aslanlı haqqında dövrü mətbuatda onlarla məqalə çap etdirmişdir. Həmin məqalələrdəki maraqlı faktlar kitabda da öz əksini tapmışdır. Çoxşaxəli yaradıcılığa malik Kazım Aslanlının mahnıları bu gün də Azərbaycan radio-sunun Qızıl fondunda saxlanılır. Bunlardan biri də müəllifin keçən əsrin 40-cı illərində qələmə aldığı “Tomris” mənzum daramındakı “Əsgər marşı”dır.

Nurəddin Ədiloğlu son söz əvəzi olaraq yazır: “Kaş möcüzə baş verəydi. Cənnət güşəsi Qarabağımız tezliklə düşmən tapdağından azad olaydı. Qalib Azərbaycan əsgərləri Bakının Azadlıq meydanında Mirkazım Aslanlı Sarəngin “Əsgər marşı”nın sədalari altında qələbə paradından keçəyidilər”.

Müqəddəs arzudur. Kazım Aslanlı bunu görməsə də, biz mütləq görəcəyik, Nurəddin. Torpaqlarımız, inşallah, düşmən tapdağından azad olunacaq. Min bir əzaba qatlaşan qaçqın soydaşlarımız öz yurd-yuvalarına dönəcəklər. O zaman Kazım Aslanlının da na-

rahat ruhu sevinəcək. Sən də o zaman bu qələbəni vəsf edən yeni əsərlə bizi sevindirəcəksən. Uğurlar olsun!

*Aqşin BABAYEV,
Filologiya elmləri doktoru, professor*

23 yaşın "Sel"-i – 50 yaşın AYSBERQİ (ixtisarla)

İstedadlı yazıçımız Nurəddin Ədiloğlunun səssizcə 50 yaşı tamam oldu (təəssüf ki, çoxumuzun bundan xəbəri yoxdur). Bu münasibətlə "Ədəbiyyat qəzeti" ... yazıçının "Sel" hekayəsini dərc etdi.

Hörmətli yazıçımıza olan ürək sözlərimizi sona saxlayır onun 23 yaşında ədəbiyyatımıza gətirdiyi "Sel"-lə bağlı bir-iki nüansa diqqət çəkmək istəyirik. Səmimi etiraf edək ki, "SEL" cəmiyyətlərə üsyandır, cihaddır. 23 yaşın məhsulu olan bu əsər min illərin ictimai-tarixi, həyatı-bəşəri məziyyətlərini özündə sistemləşdirir.

... "Sel" hekayəsində yazıçı düşüncəsinin yayılma arealı genişdir, belə desək, bütün dünyadır, fikirlər məntiqi baxımdan mövcud çərçivədən aşıb keçir.

... Yazıçı "Sel"də yaşamış və yaşanacaq tarix üçün (bütöv münasibət baxımından) bir kontekst yaradır. Bu konteksdə kapitalizm və sosializm strukturasının gerçək reallıqları cəmlənir, mövcud cəmiyyətlərin sosial həyat yaşantıları qabardılır.

... Nurəddin Ədiloğlunun "Sel" hekayəsi kölələrlə dolu cəmiyyətlərin iç üzünü açır... "Sel"də oxucu qorxunun təlatümünü hiss edir, rəngini görür.

...“Sel” nəhəng bir MAQNİTi xatırladır, onun bir neçə qütbü var. “Sel” Nurəddin Ədiloğlunun yaradıcılıq dünyasını arxası ilə aparan LOKOMATİVDİR. Bu üsyankar “maşın”ın dispetçeri vicdandır...

... “Sel”də inkvizasiya – gizli məhkəmə var. Lakin hakim ədalətlidir.

“Sel” nəhəng bir AYSBERQdir.

“Sel”də funksional tarazlığı düşüncə yaradır. O düşüncə ki, Napoleon Bonapart onun haqqında deyib: “İki şey hökmürandır; qılnc və düşüncə. Lakin qılnc sonda düşüncəyə məğlub olur” Məhz bu hekayədə də düşüncə cəmiyyətləri öz ağışuna almış zülm və istibdadın əriməsinə xidmət edir.

“Sel” məzmunlu, obrazlı, aydın, yığcam, təsirli bədii əsərdir... Hekayə haqqında çox danışmaq olar. Bu yazıda əsas məqsəd yubileyi təbrik etməkdir... Nurəddin Ədiloğlunu yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edir, qələm dostumuza yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

*Hikmət Məlikzadə,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü.
“Kredo” qəzeti 08. 03. 2008-ci il*

MƏKTUBLARDAN SƏTİRLƏR

“ Bu yaxınlarda mən yazıçı Nurəddin Ədiloğlunun "Qara sarmaşıq" romanı ilə tanış oldum. Bu roman müharibə mövzusunda yazılmış, ön və arxa cəhbədə gedən proseslərə cəsarətli müəllif müdaxiləsi ilə maraq doğuran ciddi əsərlərdən biridir. Çox yüksək bədii dəyəərə malik olan bu əsərdə müəllif yaratdığı obrazların fonunda incə, təsirli, bədii detallarla Qarabağ hadisələrini və müstəqilliyinin ilk çağında xaos içində çabalayan, qiyamla üzləşən Azərbaycanın mənzərəsini canlandırmağı bacarıb. Romanı maraqlı edən cəhətlərdən biri real həyat problemlərini, milli ruhu, mənəvi dəyərləri düzgün əks etdirməsidir”.

*İsmayıl Vəliyev, filologiya elmləri doktoru,
professor, “Müharibə və Söz” məqaləsindən,*

* * *

Yaş fərqimizə baxmayaraq, Nurəddinlə dostuq. Bizim tanışlığımız onun qələmə aldığı “Yarımqıq qalmış şikəstə” kitabından başlayıb. Kitabı oxuyanda sanki dostum Mir Kazım Aslanlıyla yenidən görüşdüm... Elə adamlar var reklam olunmurlar, amma çox

nəhəng simalar olublar. İndi Mədəniyyət Universitetinin kinoşünaslıq kafedrasının müdiri, professor Aydın Dadaşov çox nadir bir şəxsiyyət olan Kazım Aslanlı barədə sənədli filim çəkir... Nurəddin müəllim də ona çoxli faktlar verib. Mən Azərbaycan radiosunda çalışanda onun arxivdən çox musiqi əsərlərini tapıb üzə çıxarmışam. Nurəddin “Qara sarmaşıq” əsərində onun lent yazılarının radioda səsləndirilməsi səhnəsini də qələmə alıb. Gəlin açıq etiraf edək, ədəbi tənqidimiz 40-cı, 50-ci illərin ədəbi tənqidindən çox fərqlənir... Amma mən inanıram ki, “Qara sarmaşıq” romanı da ədəbi tənqidimizin diqqətindən kənar qalmayacaq”.

*Aqşin Babayev,
filologiya elmləri doktoru, professor,*

* * *

Nurəddin Ədiloğlu «Qara sarmaşıq» əsərində sanki haray çəkir. “Vətən övladları, artıq bu dərdlərə, müsibətlərə əlac etmək çağıdır: həsrət və hicran körpüləri dağılmalı, Vətənin vahidliyi təmin edilməlidir”. Müəllifin bu qayəsini bütün vətən oğulları, vəzifəli və vəzifəsiz, iqtidarlı, müxalifətli hamı dərk etməlidir. Roman bütövlükdə nəsrin poeziyası təsiri bağışlayır. Bu poeziya həm də qəmli bir elegiyadır. Xüsusilə əsərin «Qadağan olunmuş yerlər» hissəsi. Amma Nurəddin Ədiloğlu oxucusunu pessimizmə qapılmağa qoymur. Əziz müəllimin nəvəsinin, Nasirin oğlunun Həzi Aslanov kimi general olmaq arzusu...

Bu arzu atalarının yarımçıq qalmış işlərini davam etdirəcək yeni nəslin səsidir.

*Əhməd Səmədov,
ədəbiyyatşünas*

* * *

“Əzizim Nurəddin!

“Qara sarmaşığı” romanını ləzzət ala-ala oxudum. Daha doğrusu, birnəfəsə sərin su kimi içdim... Sən, qardaş, burada “faciə və sərvətlərinin sayına görə Ginnesin rekordlar kitabına düşməli olan” başıbəlalı Azərbaycanımızın dərdinin, müsibətlərinin, müxtəlif xarakterli insanların psixoloji durumunun bədii söz ilmələri vasitəsilə xəritəsini çəkmişən. Əlimdə ixtiyarım olsaydı, elə bu an, bu dəqiqə bu gözəl əsəri ekranlaşdırmağa rəvac verərdim...”

*Qorxmaz Abdulla,
Azərbaycan Yazıçıları Birliyinin üzvü.*

* * *

Agalar İdrisoglu:

“ Əzizim Nurəddin Ədiloğlu! Mən sənin yaradıcılığınla, insanlığınla fəxr edirəm. İnanırıram ki, tezliklə sənin yazdığın əsərlərin qiyməti yüksək səviyyədə veriləcək. Sən həm də doğulduğun yurdun

ən çox təsübkeşliyini çəkən böyük ziyalısan. Eşq olsun sənə!.. Sənə can sağlığı və yaradıcılıqda böyük uğurlar arzu edirəm...”

* * *

Nizami Rzayev:

Nurəddin müəllim, Sizin yazılarınızı oxuduqca əsl Azərbaycan türkü, millətini sevən, qələmi ilə azərbaycanlılara xas mənəviyyatın keşiyində dayanan bir zəyalını görürəm. Sizə uğurlar!

* * *

Şahin Musaoğlu:

..Sən öz zamanının həm məhsuldar və həm də koloritli yeganə yazarısan. Sənin bütün yaradıcılığında torpağa, vətənə, elə, obaya bağlılığın və SEVGİN ana xəttidir. Sənə can sağlığı, uzun ömür və yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

* * *

Qafar Cəfərli: (“Vətən aşiqi” essesi haqqında)

Nurəddin müəllimin qələmindən çıxan gözəl bir esse... Mənə elə gəldi ki, bu yazını hansısa bir Qarabağlı-elindən-obasından didərgin düşmüş, əzizlərinin məzarı düşmən çaynağında qalan biri yazıb. Sevindim ki, bu dərdi çiyində daşıyan, BİR HƏMYERLİM yazıb .Esse qaçqın adlanmağından

utanan igid bir əsgərin fəryadı, naləsidir. Peşəkar yazıçı qələmindən çıxan bu yazı əslində torpaqların azad olunması üçün ayağa qalxmaqdan ötrü bir çağırış, bir haraydır. Çox təəsüf edirəm ki, Zülfi kimi əsgər, elə qarabağlıların öz arasında belə çox azdır. Bilirsiniz ki, bütün müharibələrdə partizan hərəkətinin qələbənin qazanmasında ordu qədər payı olur... Erməniləri söyməklə, pisləməklə onlar torpaq verən deyillər. Təəssüf ki, bizlər "lazım gələrsə" torpağın müdafiəsinə qalxmağı deməyi xoşlayırıq. Zülfi kişilər çox azdır, amma var. Zülfü kişinin general dostuna yazdığı kimi "yığ bizi başına gedək torpğımızı azad edək". Mən də, essenin müəllifi də və çoxlu insanlar belə bir generalın yolunu gözləyirlər. Generalın gəlişi isə çox gecikir, lap çox... Sağ ol ustad...

* * *

Əlizaman Baxış:

"...Yazılarının demək olar ki, əksəriyyətini oxumuşam, bu qənaət diqqəti cəlb edir ki, əsərlərində haqqında söhbət açılan Vətənin həqiqi mənada o baş-bu başı yoxdur! Qərbi Azərbaycan - doğma kəndin Xırmandalı, Qarabağ - dədə-baba torpağın Masallı, Şuşa-İsa bulağı - bölgəmizin dilbər guşəsi İstisu - Şəlalə məharətlə əlaqələndirilir. Oxucu inanır ki, onları bir-birindən ayrı təsəvvür etmək mümkün deyil - onların hamısının torpağı, suyu, meşəsi, gülü-çiçəyi, hətta havası bir məcradan, bir ocaqdan, bir mənbədən götürülüb, bir Tanrı, bir anda, bir "OL" deməklə yaradıb. Çox həyəcanla oxudum və bəyəndim! Sağ ol!"

* * *

Kanan Hacı:

"Azərnur" bizim ədəbiyyatımızda üslub, təhkiyə baxımından ən orijinal əsərlərdəndir. Əsərin həm də dərin ictimai yükü var. Təəssüf ki, ədəbi tənqid bu əsərə öz qiymətini vermək istəmədi...

* * *

Qorxmaz QOCA:

Əzizim Nurəddin, "Yarımqıç qalmış şikəstə" kitabını oxudum, çox xoşuma gəldi. Sən burada həyatdan nakam köçən kamil həkim, əvəzsiz ifaçı, bəstəçi, gözəl şair, poliqlot, pedaqoq, unudulmaz alım Mir Kazım Aslanlının parlaq şəxsiyyətilə bir insan ömrünə sığmayacaq qibtədoğuracaq əməllərini, vətənə sonsuz məhəbbətini, el-oba təəssübkeşliyini sıx vəhdətdə canlandıra bilmisən. Əhsən qələminə, alqış qeyrətinə, zəhmətsevərliyinə! 20 ildən artıq bir dövrdə həyat-yaradıcılığını öyrəndiyin, ağır, gərgin əməyin barı-bəhrəsi kimi ortaya qoyduğun məqalələr və sözügedən publisistik kitab vətənini, xalqını Məcnun sevdası ilə, onun başının üstündə üzərrik təpəriyi kimi yanan fenomen bir insanın ÖLÜMSÜZLÜYÜNƏ şəhadətdir.

Qardaşım, yaxşı haldır ki, əsərdə özünəməxsus dəst-xəttin, yazı maneran, faktlara, hadisələrə publisistik münasibətin - müdaxilən, orijinal üslubun aydın görünür. Sarəng kimi heyratamız bilik, talant,

intellekt sahibinin, söz-fikir xiridarını, sənət kanını indiki nəslə tanıtmaq əsl qeyrət işidir.

Qoy indiki bəzi əhlikef, ələbaxımlıq ruhunda tərbiyə olunan cavanlarımız Mir Kazım bəy kimi insanlardan ibrət götürsünlər!

Sənə yeni-yeni yaradıcılıq uğurları, möhkəm cansağlığı, könül xoşluğu diləylə

05.03. 2006-cı il.

* * *

Oktay Rza:

*Həmişəcavandır, həm də uludur,
Seçdiyi işıqlı sənət yoludur.
Onu tanıyırsız Azərur kimi,
O, həm də Nurəddin Ədiloğludur.*

* * *

Əli Nəcəfxanlı:

...Bəri başdan deyim ki, Nurəddin Ədiloğlunun roman və povestlərinin hamısını oxumamışam. Bu, mənim qəbahətim. Elə özü də əsərlərini layiqincə təbliğ və reklam eləmir. Bu da onun qəbahəti. Dostluğumuz köhnədən olsa da, davamlı deyil – bu isə hər ikimizin təqsiridir. YAŞASIN TƏSADÜFLƏR!

– Bizi əksərən onlar görüşdürür. Özümüzə qalsa, daim qayğılı və ya da ki, buluşma əringəci olduğumuzu bəhanə gətirə bilərik...

...Onun “Azərnur” adlı gözəl bir romanı da var. Əsər adı təxəllüsə çevrilib. Elə bu da bir uğurdur. Yazıçı təxəyyülü ona hələ çox belə gözəl əsərlər yazdıracaq. Mən buna inanıram. Axı, o hər nəyin tənbəli olsa da, bircə yazmağın tənbəli deyil. Həm də ürəyində od çoxdur, bütün ömrünə çatar.

Bir müddət “Qarabağa aparan yol” qəzetində işləyib. Elə gözəl məqalələr yazıb ki...

Nəşriyyatdakı görüşlərimizdən birində qəzetin son nömrəsini mənə bağışladı. O vaxtlar türklərin “Qurd-lar vadisi” serialı çox kütləviləşmişdi. Qəzeti açıb gözdən keçirəndə Nurəddinin yazısını gördüm: “Qurd qapısı”nın qurdları”. Gözəl, gözlənilməz, obrazlı paralellər aparmışdı. Düşündüm ki, əsl yazıçı-publisist qələmi, bax, belə olar!

...Kənd saflığı, dağ vüqarı, bulaq sərinliyi, çay harayı var Nürəddinin əsərlərində.

...İstedadlı qələmdaşımı bağrıma basıb öpür və “qoşa beş”ini alqışlayıram. İnşallah, “qoşa altı”lar, “qoşa yeddi”lər, “qoşa səkkiiz”lər, lap elə “qoşa doqquz”larda görüşərik, əziz dost!

“Yaşasin əlahəzrət təsadüflər!”

məqaləsindən

01.02.2013

Nurəddin Ədiloğlu: 1958-ci il fevralın 1-də Masallı rayonunun Xırmandalı kəndində anadan olub. 1975-ci ildən dövrü mətbuatda publisistik və bədii yazıları ilə çıxış edir. 90-cı illərdə "Millət", "Avrasiya", "Hüriyyət" qəzetlərinin cənub bölgəsi üzrə müxbiri işləyib. Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür. 1995-2002-ci illərdə "Masallı" müstəqil qəzetinin baş redaktoru vəzifəsində çalışıb. Qəzet 1998-ci ildə Milli Mətbuat günü "RUH" Jurnalistləri Müdafiə Komitəsinin "Ən mübaruz əyalət qəzeti" mükafatına və diplomuna layiq görülüb. 1 fevral 2013-cü ildə "Azərbaycan mediasında səmərəli fəaliyyətinə və anadan olmasının 55 illik yubileyinə görə" Azərbaycan Mətbuat Şurasının diplomu ilə təltif edilib.

Povest və hekayələri "Azərbaycan", "Ulduz", "Şəfəq", "Söz", "Mars", "Yurd", "Xəzan" ədəbi-bədii jurnallarında, "Ədəbiyyat qəzeti", "Mədəniyyət", "Sənət qəzeti", "Tac", "Kredo", "Ocaq", "Kaspi", "525-ci qəzet", "Ədəbiyyat naminə", "Sözün işığı" və s. qəzetlərdə dərc olunub.

"Qızıl Qələm" media mükafatı laureatıdır. Doğulduğu bölgənin ağsaqqal və ağbirçəklərinin yaddaşından qələmə aldığı folklor nümunələri Azərbaycan radiosunun "Bulaq" verilişində səsləndirilib.

Xocalı faciəsinə həsr etdiyi "Şəhidlər anası" 2017-ci ildə Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının səhnəsində oynalıb və II Respublika Xalq Teatrları Festivalının diplomları ilə təltif olunub.

2004-cü ildən Bakı şəhərində yaşayır. 2004-2008-ci illər "Mars" ədəbi-bədii jurnalında məsul redaktor, 2005-2008-ci illər "Qarabağa aparan yol" qəzetinin baş redaktor müavini, 2001-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, 2016 -ci ildən İLESAM-ın (Türkiyə Elm və Ədəbi Əsər Sahibləri Birliyi) üzvüdür. 20-dən çox bədii və publisistik kitabın müəllifidir.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Ön söz: "Yaralı qu quşları" (Vaqif Yusifli).....	3
Bəyaz gecələr	10
Nelli	14
Nuhun günahı (hekayə-pritça)	21
Rəhbərə məktub.....	29
Yaralı qu quşları.....	36
Dəniz gözəli	43
Nəvəterapiya.....	51
Əsli və Kərəm	58
Muğan və Lalə əfsanəsi	62
Ruhumun həmdəmi.....	66
İnternet qəzası.....	73
Mürdəşir	85
Nar çubuğu.....	92
Dəli Qulam.....	98
Sel (pritça).....	101
Qısa hekayələr	109
Adəm və Həvva (kino-povest).....	111
Şəhidlər anası (İki hissəli dram).....	153
Boz ürək (tərcümə).....	174
N.Ədiloğlunun əsərləri haqqında	
Sözün müharibə rəngi (Vaqif Yusifli).....	182
Tale çəpərləri (Nizaməddin Şəmsizadə	191
Avesta işığında (Rahid Ulusel)	196
"Azərnur"-ədəbi avtoportretimiz (Elsevər Məsim).....	199
Qatarı gecikmiş "Ömür vağzalı" (Hikmət M.).....	204
"Yarımçıq qalmış şikəstə" (Aqşin Babayev).....	208
23 yaşın "Sel"i 50 yaşın Aysberqi (Hikmət Məlikzadə)	212
Məktublardan sətirlər.....	214

Format: 84x108 1/32.

F.ç.v 14

Sayı: 500

“OL” nıkt-nin mətbəəsində çap olunub.

AZ 1009 Bakı, Mirzə İbrahimov 43.

Tel: (012) 497-36-23

E-mail: olnıkt@gmail.com